

SA QOSIPELI TE ZISU KARISITO SAPU
 KUBERIA
 MATIU
 Sa Vinabakala

Sa Qosipeli sapu kuberia Matiu si tozia sa Inavoso Leana sapu e Zisu si sa Karisito sapu tava tatarana, meke koa Sa si va gorevura i Tamasa sari na Nana vina tatar koari Nana tie pa toso tadi na tie Ziu pukerane. Sa Inavoso Leana hie si lopu tadi na tie Ziu eke mo koarini pu podo na koa se Zisu; ba tadi doduru tie pa kasia popoa.

Tava tana valeana sa Qosipeli te Matiu. Podalae si asa pa pinodo te Zisu, meke tozia tugo sa sa Nana pinapitaiso, meke sa toso ta toketoke Sa, meke kamo pa Nana tinavete tarae meke sa Nana tinavete salasala η na pa Qaleli. Beto asa si tozia tugo sa sa Nana inene taluarae pa Qaleli, meke la pa Zerusalem. Tozi tugo sa sari na tin η ito η na pu ta eva η na koasa vuiki vina betobeto pa Nana tinoa pa pepeso, kamo pa Nana minate pa korosi meke sa Nana tinuru pule pa minate.

Tozia sa Qosipeli hie sapu e Zisu si na η nati titisa arilaena sapu koa ia na η ninira η ira pude rupaha va bakalia sa tinarae te Mosese, meke sa Bina η ara te Tamasa.

Soku Nana vina tumatumae si ta varigarae koari na η nati binalabala koari ka lima puku vina tumatumae. (1) Sa tinarae pa toqere. Hire si na guguana sa hahanana tana tie, na tinavete sapu poni gita sa Tamasa, sa vina malumu pude nuquru meke la kamo sari na tie pa Bina η ara te Tamasa. (Hinia 5-7) (2) Nana vina tumatumae koari ka manege rua Nana disaepeli koasa dia tinavete pude ta garunu vura la. (Hinia 10) (3) Sari na parabolona sa Bina η ara Ma η aur. (Hinia 13) (4) Nana vina tumatumae

koasa linulina e Zisu pude na Nana disaepeli. (Hinia 18);
 (5) meke sa guguaana sa vinabetona sa totošo kamahire,
 meke sa Binañara Mañauru pu korapa mae. (Hinia 24-25)
 Sari na Nati Pinaqapaqahana sa Buka

Sa Karisito tava tatarana koe Tamasa sapu mae podo pa
 pepeso. Hinia 1:1-17

Sa vivineina Zisu totošo lopu ele podalae nia Sa sa Nana
 tinavete ninabulu. Hinia 1:18 kamo hinia 4:16

Podalae nia Zisu sa Nana tinavete ninabulu pa Qaleli.
 Hinia 4:17 kamo hinia 7:27

Salani Zisu sari na tie mohodi. Hinia 7:28 kamo hinia
 10:42

Podalae ta kilu se Zisu koari na tie. Hinia 11:1 kamo
 hinia 13:52

Gigiri lalanana sa kiniluna e Zisu. Hinia 13:53 kamo
 hinia 18:35

Totošo la se Zisu pa Zerusalem. Hinia 19:1 kamo hinia
 25:46

Sa minate na tinuru pule meke sa sinage pule te Zisu pa
 Mañauru. Hinia 26:1 kamo hinia 28:20

Sa Tuti te Zisu Karisito

Sari ka Manege Made Sinage Kekenu

(Luke 3:23-38)

¹ Hie sa tututi te Zisu Karisito, sa tuna Devita sapu sa
 tuna Ebarahami.

Sa tututi hie si podalae mae koe Ebarahami.

² Ebarahami podoa se Aisake, meke Aisake podoa se
 Zekopi. Meke Zekopi podoa se Ziuda meke sari kasa
 tasina koreo. ³ Meke Ziuda va podo ni koe Tama sari

Perezi e Zera. Meke e Perezi podoa se Hezironi, meke
 Hezironi podoa se Rami. ⁴ Rami podoa se Aminadabi,
 meke Aminadabi podoa se Nasoni. Nasoni podoa se

Salamoni. ⁵ Salamoni podoa se Boazi, sa tinana sa si e
 Rehabi. Boazi podoa se Opeti, sa tinana sa si e Ruti, meke

Opeti podoa se Zese. ⁶ Meke Zese podoa se Devita sa baṅara.

Sari ka Manege Made Sinage Vina Rua

Devita podoa se Solomone, koasa barikaleqe sapu mate luaria e Uraea. ⁷ Meke Solomone podoa se Rehoboami, meke Rehoboami podoa se Abaeza, meke Abaeza podoa se Asa. ⁸ Meke Asa podoa se Zehosapati, meke Zehosapati podoa se Zehoramu, meke Zehoramu podoa se Uzaea. ⁹ Meke Uzaea podoa se Zotamu, Zotamu podoa se Ehazi, meke Ehazi podoa se Hezikaea. ¹⁰ Meke e Hezikaea podoa se Manase, meke Manase podoa se Amoni, meke Amoni podoa se Zosaea. ¹¹ Meke Zosaea podoa se Zekonaea meke sari kasa tasina koreo pa tooso pu ta raovo* taloa la pa Babiloni si arini.*

Sari ka Manege Made Sinage Vina Neta

¹² Pa mudina sa tinaravo la pa Babiloni si podoa Zekonaea se Silitili, meke podoa Silitili se Zerubabele. ¹³ Meke Zerubabele podoa se Abiuda, Abiuda podoa se Eliakimi, meke Eliakimi podoa se Azo. ¹⁴ Meke Azo podoa se Zedoki meke Zedoki podoa se Akimi, meke Akimi podoa se Eliuda. ¹⁵ Meke Eliuda podoa se Eleaza, meke Eleaza podoa se Matani, meke Matani podoa se Zekopi. ¹⁶ Meke Zekopi podoa se Zosepa sa loana e Mere sapu sa tinana e Zisu sapu ta pozae Karisito^d.

¹⁷ Gua asa ke ka manege made sinage si podalae koe Ebarahami meke kamo mae koe Devita. Meke ka manege made sinage si podalae koe Devita meke kamo la koasa tinaravo la pa Babiloni, meke ka manege made sinage

* 1:11 Sa zinama ta raovo si sari na tie pu ta vagi pa vinaripera meke ta turaṅa taloa pa tinapusi. * 1:11 2 Baṅ 24:14-15; 2 Koron 36:10; Zer 27:20

sapu podalae koasa tinaraovo meke kamo koasa pinodo te Zisu Karisito.

*Sa Pinodo te Zisu Karisito
(Luke 2:1-7)*

¹⁸ Sa Pinodo te Zisu Karisito si guahe: Se Mere sa tinana e Zisu, si ele variva egoi sari kara Zosepa pude varihaba, gua. Ba sipu lopu ele varihaba sari kara, si gilania e Mere sapu sa niniranira tanisa Maqomaqo Hope si ele vata evania sa koburu pa tiana.* ¹⁹ Ego, se Zosepa hie, si keke tie leana si asa. Ba sina pude huarua sa sa dia vinariva egoi pude varihaba, meke vata gilana nia sa koari na tie sapu gua asa, si kote vata lotania pule sa se Mere. Ke gua asa si hiva huara pani golomo nia mo sa sa dia vinariva egoi asa. Meke korona haba ia se Mere, gua.

²⁰ Meke sipu korapa balabala ia Zosepa sapu gua asa, si vura koasa pa pinutagita sa mateana^d tanisa Banara, meke zama guahe: “Zosepa, agoi na tutina e Devita, mu lopu koromu haba ia se Mere pude na mua barikaleqe, sina sa niniranira tanisa Maqomaqo Hope tu si vata evania sa koburu pa tiana sa. ²¹ Kote podoa e Mere si keke koburu koreo, meke kote poza nia ‘Zisu’ goi si Asa, sina kote harupi Sa sari na tie koari na dia sinea,” gua sa mateana.*

²² Ego, doduru hire si ta evana pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa Banara koe poropita Aisea, sapu guahe:

²³ “Keke vineki vaqura si kote aritiana, meke kote podoa sa si keke koburu koreo, meke kote ta pozae ‘Imanuela’ si asa, sapu sa ginuana si guahe: Sa Tamasa si koa koa gita,” gua.*

²⁴ Ke vanunu se Zosepa meke tavetia sa gua sapu tozi nia sa mateana tanisa Banara meke vagia sa se Mere pude

* 1:18 Lk 1:27 * 1:21 Lk 1:31 * 1:23 Ais 7:14

na loana, ²⁵ ba lopu la ia Zosepa se Mere, osolae podo tu sa koburu koreo, meke poza nia “Zisu” sa si Asa.*

2

Sari Tie Tumatumae pa Kali Gasa Rimata

¹ Zisu si podo pa vasileana Betilihema pa popoa Ziudia sipu korapa baṅara se Herodi^d. Mudina asa si kamo mae pa Zerusalemā si kaiqa tie pa kali gasa rimata, saripu tumatumae pa guguadi rina pinopino, ² meke nanasa, “Avei sa koburu sapu podo pude na baṅara tadi na Ziu? Dogoria gami sa Nana pinopino vura maena pa kali gasa rimata, ke mae si gami pude vahesia,” gua si arini.

³ Totoso avosia e Herodi sapu gua asa, si balabala mamata si asa meke sari na tie pa Zerusalemā.* ⁴ Ke tioki Herodi sari na ṅati hiamā^d meke na tie va tumatumae koasa Tinarāe te Mosese^d meke nanasi sa, “Pavei kote podo sa Karisito^{d?}” gua si asa.

⁵ Ke olaṅa si arini, “Pa vasileana Betilihema, pa popoa Ziudia, sina guahe si kuberia keke poropita^d .

⁶ ‘Agoi Betilihema pa popoa Ziudia.

Arilaemu hola ni goi sari doduru vasileana nomadi pa Ziudia,
sina kaqu vura mae koa goi si keke koimata
sapu kaqu turaṅi na kopu ni sari na Qua tie Izireli,”
gua.*

⁷ Ke tioko golomi Herodi sari kasa tie tumatumae pu mae guadi pa kali gasa rimata, meke vivinei koa rini si asa pude hata vura nia sapu totoso sa zoṅazona si ta dogoro sa pinopino. ⁸ Beto si garunu lani sa si arini pa vasileana

* 1:25 Lk 2:21 * 2:3 Sina balabala ia Herodi sapu sa Baṅara vaqura hie si gina kote hobeā sa nana tuturuana baṅara, gua.

* 2:6 Mka 5:2

Betilihema meke zamai sa, “La mamu hata valeania vasina koa sa koburu sana, meke pana dogoria gamu, si mi pule mae tozi nau, pude maqu atu somana vahesia,” gua si asa.

⁹ Mudina sa dia vivinei koe Herodi si taluarae taloa sari kasa, meke dogoro pulea rini sa pinopino sapu dogoria rini pa kali gasa rimata, rizu va kenue la si asa koa rini osolae noso si asa panaulu koasa vasina koa sa haha.

¹⁰ Totoso dogoria rini sa pinopino si qetu hola dia si arini.

¹¹ Nuquru la si arini pa vetu meke totoso dogoria rini sa haha meke sa tinana, se Mere, si hoqa todo^{no} si arini meke vahesia rini sa koburu. Keru vura ni rini sari na dia vinariponi sapu na qolo, na vina uququ oto huda human^a lea, meke na oto huda moa, meke poni ni rini koasa koburu.

¹² Meke taluarae pule la pa dia popoa soti si arini, ene gua tu pa votiki sira^{na}, sina va balau i Tamasa pa pinutagita pude madi lopu pule la koe Herodi, gua.

Sa Ginovete La pa Izipi

¹³ Mudidia taluarae sari tie tumatumae si vura koe Zosepa pa pinutagita sa mateana tanisa Ba^{na}ra meke zama, “Zosepa, kote hata ia e Herodi sa koburu pude va matea, ke tekulu, vagia sa koburu meke sa tinana, mamu govete la pa popoa Izipi. Mamu koa vasina osolae Arau tozi pule nigo pude taluarae vasina,” gua si asa.

¹⁴ Ke pana boⁿⁱ asa si tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana, meke taluarae la pa Izipi, ¹⁵ meke vasina si koa si arini osolae mate se Herodi.

Sa inene hie va gorevura ia gua sapu zama nia sa Ba^{na}ra koasa poropita, sapu guahe:

“Tioko vura nia Arau pa Izipi sa Tuqu koreo,” gua.*

Sa Vina Matedi rina Koburu Koreo Hiteked

* 2:15 Hoz 11:1

¹⁶ Totoso rove vagia e Herodi sapu sekesekei nia rina tie tumatumae si asa, si bugoro sisigiti si asa. Meke garuni sa sari nana tie pude va mate betoi sari doduru koburu koreo pa vasileana Betilihema meke sari vasivasileana tatadi, podalae koari pu karua vuahenidi meke gore koari na haha hitekedi. Hie si tavetia sa luli gua koasa tinozi tadi na tie tumatumae koasa totoso sapu podalae ta dogoro sa pinopino.

¹⁷ Koasa ginugua hie, si tava gorevura gua sapu zama nia Tamasa koa sa poropita Zeremaea:

¹⁸ “Keke mamalaini si ta avoso pa vasileana Rama,
na kinabo taruqoqo lavata.

Kaboi Reseli sari na tuna,
meke korona tava manoto si asa,
sina mate beto si arini,” gua.*

Pule La pa Popoa Izireli

¹⁹ Mudina sa minate te Herodi, si vura pule koe Zosepa pa pinutagita, sa mateana tanisa Baṅara meke zama,
²⁰ “Zosepa, tekulu mamu vagia sa koburu meke sa tinana mamu pule la pa popoa Izireli, sina sarini pu kukiti nia sa koburu si ele mate,” gua si Asa.

²¹ Ke tekulu se Zosepa, vagia sa sa koburu meke sa tinana meke pule la pa popoa Izireli. ²² Ba totoso avoso nia Zosepa sapu e Akilisi na hobe se Herodi sa tamana pude koa baṅara pa popoa Ziudia, gua, si matagutu pude pule la si asa. Tava balau si asa pa pinutagita, ke la si asa pa popoa Qaleli. ²³ Ke la veko kinoa si asa pa keke vasileana pozana si Nazareti. Ke tava gorevura gua sapu zama nia rina poropita, sapu guahe:

“Kaqu ta pozae Tie Nazareti si Asa,” gua.*

* ^{2:18} Zer 31:15 * ^{2:23} Mk 1:24; Lk 2:39; Zn 1:45

3

*Sa Tinarae te Zone Papitaiso**(Maka 1:1-8; Luke 3:1-18; Zone 1:19-28)*

¹ Pa totosoa asa si mae pa soloso qega pa popoa Ziudia se Zone Papitaiso, meke podalae tarae sapu gwahe, ² “Mi kekere koari mia sinea, sina sa Binaṅara Maṅauru^d si tata kamo,” gua si asa.* ³ E Zone mo hie si guni nia sa poropita Aisea totosoa zama si asa.*

“Keke tie si korapa tarae velavela gwahe pa soloso qega: ‘Mi va nama nia sa siraṅa tanisa Baṅara, mi va toṅotia vasina pu kote ene si Asa!’ gua.”

⁴ Sari na poko te Zone si na kalu kameli, meke sa nana dokoho sina kapu kurukuru sapu tava popana, meke gana ginani si na kupokupo meke na zipale.* ⁵ Saripu la avosia se Zone si mae guadi pa Zerusalemā, pa doduruna sa popoa Ziudia, meke sari doduru popoa tata pa Ovuku Zodani. ⁶ Helahelae ni rini sari na dia sinea, meke papitaiso i sa si arini pa Ovuku Zodani.

⁷ Ba totosoa dogoria Zone sapu soku ari tie Parese^d meke Sadusi^d si mae hiva ta papitaiso^d koa sa, si zama i sa, “Gamū na tutimia na noki. Esei va balau gamu pude govete nia sa vina kilasa te Tamasa sapu korapa nono mae?” gua.* ⁸ “Mi vata dogoro paki nia sa vuana sa mia kinekere la koa sa Tamasa. ⁹ Lopu balabala ia sapu gamu si na tutina e Ebarahami, ke lopu kaqu tava kilasa. Maqu tozini gamu, e Tamasa boka vagi sari patu hire meke va podaka ni koburu pa tutina Ebarahami! * ¹⁰ Sa maho vinaripitui te Tamasa si ele avaṅa nama, pude mahoi sari karosodi sari huda. Doduru huda sapu lopu leadi sari vuadi si kote ta maho gore meke ta oki la pa nika!*

* 3:2 Mt 4:17; Mk 1:15 * 3:3 Ais 40:3 * 3:4 2 Baṅ 1:8 * 3:7 Mt 12:34, 23:33 * 3:9 Zn 8:33 * 3:10 Mt 7:19

¹¹ Arau si papitaiso gamu pa kolo mo, pude na vina gilagila koasa mia kinekere gamu, ba Asa pu korapa luli mudi mae koa rau si kote papitaiso gamu Sa pa Maqomaqo Hope meke sa nika te Tamasa. Asa si arilaena hola nau si rau. Na sadolo tanisa mo ba lopu garoqu pude paleke ponia. ¹²Nana sevolo si palekia Sa pude vari paqahani sari doduru kiko koari qaqaletodi. Kote va naqiti Sa sari kiko pa nana vetu ginani meke sulu pani sari qaqaletodi koasa nika sapu huruu eko lamo,” gua si asa.

Sa Pinapitaiso te Zisu

(Maka 1:9-11; Luke 3:21-22)

¹³ Pa totoso arini si topue maena pa Qaleli meke kamo mae se Zisu koe Zone pa Ovuku Zodani pude ta papitaiso Nana koa sa gua. ¹⁴Ba podekia Zone pude hobe binalabala se Zisu, ke zama la ia sa, “Arau tu si garo pude ta papitaiso koa Goi, na vea ke mae tu si Agoi koa rau?”

¹⁵ Ba olana ia Zisu si asa, “Leana mo, ba kamahire mada lulia gita gua sapu kaqu va gorevura i sari doduru hiniva te Tamasa,” gua si Asa. Ke va ego ia Zone.

¹⁶ Sipu beto tugo ta papitaiso se Zisu, meke popa sage si Asa koasa kolo, si ta tukele sa Manauru, meke dogoria sa sa Maqomaqo Hope gore mae gua na baruku meke mae hake koa Sa. ¹⁷Meke keke mamalaini maena pa Manauru si zama guahe:

“Hie tugo sa tuqu koleo sapu qetu zonazona nia Arau,”
gua.*

4

Toketokea Setani se Zisu

(Maka 1:12-13; Luke 4:1-13)

* 3:17 Zen 22:2; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Mk 1:11; Lk 9:35

¹ Meke lopu ele seunae hola gua sa Nana pinapitaiso, si turaⁿia sa Maqomaqo Hope se Zisu meke sage la pa soloso qega, pude toketoke ia Setani si Asa, gua.*

² Meke sipu ele koa si Asa ka made ⁿavulu puta rane, meke ka made ⁿavulu boni meke lopu henahena gua, si ovia si Asa. ³ Meke pa toতোসা asa si mae se Setani, meke zama la guahe koa Sa, “Be na Tuna^d Tamasa si Agoi, si mamu zamai sari na patu hire, pude madi ta evaⁿae na bereti,” gua si asa.

⁴ Ba olaⁿa se Zisu, “Ura guahe si ta kubere pa Kinubekubere Hope: ‘Lopu tale toa pa bereti mo sa tie, ba koari doduru zinama pu zama ni Tamasa!’” *

⁵ Meke turaⁿa la nia Setani se Zisu koasa vasileana hope sapu pa Zerusalem, meke va turua sa pa batu minominona sa Zelepade^d, meke zama si asa koa Sa, ⁶ “Be na Tuna Tamasa si Agoi, si mamu horu gore, ura guahe si ta kubere koasa Kinubekubere Hope:

‘Kote garuni Tamasa sari Nana mateana pude ovuligo, pude lopu hoqa bakora nigo keke nenemu koari na patu,’”
gua si asa.*

⁷ Ba olaⁿa se Zisu, “Ba gua tugo hie si ta kubere koasa Kinubekubere Hope, ‘Mu lopu podepodekia goi sa Baⁿara sa mua Tamasa!’” *

⁸ Meke turaⁿa sage la nia pule e Setani se Zisu pa batuna keke toqere ululuna, meke va dogoro ni sa koa Sa sari doduru butubutu binaⁿara pa kasia popoa, meke sa dia tinolava. ⁹ Meke zama la ia sa se Zisu, “Be todoⁿo meke vahesi au Goi si arau, si kaqu poni beto nigo rau sari doduru gua pu dogori Goi hire.”

¹⁰ Ba olaⁿa se Zisu, “Mu taloa koa Rau Setani, ura gua hie si ta kubere koasa Kinubekubere Hope: ‘Mu vahesia sa

* 4:1 Hib 2:18, 4:15 * 4:4 Diut 8:3 * 4:6 Sam 91:11-12 * 4:7 Diut 6:16

Ban̄ara sa mua Tamasa, mamu nabulu eke nia mo si Asa,”
gua si Asa.*

¹¹ Meke taluarae koa Sa se Setani, meke mae toka nia ri
mateana se Zisu.

Podalae Tarae se Zisu pa Qaleli

(Maka 1:14-15; Luke 4:14-15)

¹² Totoso ele avoso nia Zisu sapu ta veko pa vetu
varipusi se Zone, si taluarae pa Ziudia meke la pa Qaleli
si Asa.* ¹³ Lopu koa pa Nazareti si Asa, ba la koa si Asa
pa Kepaniami, keke vasileana nomana tata pa kopi Qaleli,
koari na pinaqaha popoa tadi na butubutu Zeboloni^d
meke Napitalai^d,* ¹⁴ pude tava gorevura gua sapu zama
nia sa poropita Aisea, sapu guahe:

¹⁵ “Pa popoa tadi na butubutu Zeboloni, meke Napitalai,
sa popoa sapu koa ia sa siraⁿa mae gua koa sa kolo
Meditareniani^d karovo la pa kali Ovuku Zodani
vasina sapu ta pozae na popoa Qaleli tadi na tie
Zenitailo^d.*

¹⁶ Saripu koa pa hinuporo
si dogoria si keke kalalasa nomana;
sarini pa popoa hupohuporona vasina tata sa minate
si pelara vura i na kalalasa.”

¹⁷ Pa toteso asa, si podalae tarae nia Zisu sa inavoso
sapu guahe: “Mi kekere koari na mia sinea sina sa
Binaⁿara Maⁿauru si tata kamo!” gua si Asa.*

Tioki Zisu sari na Tie Habu

(Maka 1:16-20; Luke 5:1-11)

¹⁸ Meke sipu korapa ene rarata si Asa pa kopi Qaleli,
si dogori Sa sari karua tamatasi ari Saimone Pita meke e
Aduru, korapa vaqara dia, sina na habu mo sa dia tinavete.

* 4:10 Diut 6:13

* 4:12 Mt 14:3; Mk 6:17; Lk 3:19-20

* 4:13 Zn 2:12

* 4:15 Ais 9:1-2

* 4:17 Mt 3:2

¹⁹ Tioko la i Zisu sari karua meke zama, “Mae luli Au, maqu va tumatumaeni gamu habu tie!” ²⁰ Meke pa totošo tugo asa si veko pani ri kara sari dia vaqara, meke lulia rini se Zisu.

²¹ Ene hola la se Zisu, meke dogori pule Sa sari karua tamatasi te Zebeti, ari Zemisi e Zone. Ari karua meke sa tamadia, se Zebeti, si korapa sura^{na} dia pa koaka meke tuvaka dia vaqara, meke tioko lai tugo Zisu sari karua, ²² meke zama, “Mae luli Au.” Meke pa totošo tugo asa si veko pania ri kara sa dia koaka, meke sa tamadia se Zebeti, meke lulia ri kara se Zisu.

Variva Tumatumae, na Tarae, meke Sala^{na} Tie se Zisu
(Luke 6:17-19)

²³ Ene betoa Zisu sa doduruna sa popoa Qaleli. La variva tumatumae si Asa koari na sinaqoqi^d. Tarae nia Sa sa inavosona sa Bina^{na}ara te Tamasa^d, meke salaⁿⁱ Sa sari na tie mohodi koari hopehopeke dia minoho na vinagauru.*

²⁴ Sa inavosona Zisu si kamo la pa doduruna sa popoa Siria^d. Ke sari na tie, si tura^{na} mae ni ri koa Sa sari na dia tie mohodi, saripu va kamo sari na votivotiki minoho, na vinagauru, meke kamo koari pu nuquri na tomate kaleadi, na kirekireqe, meke ari pu mate kaiqa tinidi, meke lopu boka niu na ene na gua. Sala^{na} betoi Zisu sari doduru tie mohodi hire. ²⁵ Meke soku puku tie si ene luli koa Sa, mae guadi pa Qaleli, Dikapolisi, Ziudia, meke pa kali gasa rimata pa popoa Zodani, meke pa Zerusalem.

5

Sa Tinarae pa Toqere

¹ Totoso dogoria Zisu sa puku vinarigara lavata, si sage la pa keke toqere si Asa meke sari Nana disaepeli^d.

² Habotu si Asa vasina, meke la habotu tata koa Sa sari

* 4:23 Mt 9:35; Mk 1:39

Nana disaepeli, meke podalae va tumatumae i Sa si arini koari na vina tumatumae hire:

Sa Tinamanae Hinokara
(Luke 6:20-23)

- ³ “Tamanae tugo sari na tie sapu malohoro pa dia tinoa maqomaqo,
sina tadirini tugo sa Binaṅara Maṅauru.
- ⁴ Tamanae tugo sari na tie pu talotaṅa,
sina kaqu va manoti Tamasa si arini.*
- ⁵ Tamanae tugo saripu va pepekae puleni pa dia tinoa,
ura kaqu na dia tinago sa popoa pepeso.*
- ⁶ Tamanae tugo saripu ovia na memeha nia sa tinonoto,*
ura kaqu vagia rini gua sapu okoro nia rini.
- ⁷ Tamanae tugo saripu tataru ni meke taleoso ni sari votiki tie,
ura kaqu tataru ni, na taleoso ni Tamasa si arini.
- ⁸ Tamanae tugo saripu via pa bulodi,
ura arini tugo si kaqu dogoria sa Tamasa.*
- ⁹ Tamanae tugo saripu varibule ni sari na tie,
ura kaqu poza ni tuna soti sa Tamasa si arini.
- ¹⁰ Tamanae tugo saripu ta ṅonovaḷa sina tavetia rini sa hiniva te Tamasa,*
ura tadirini tugo sa Binaṅara Maṅauru.
- ¹¹ Tamanae tugo si gamu pana zama ṅonovaḷa gamu ri na tie,
meke zutu kokohani gamu rini koari doduru ginugua pa mia linuliqu Rau.*
- ¹² Mi koa qetuqetu, sina noma hola sa mia pinia pa Maṅauru,

* 5:4 Ais 61:2 * 5:5 Sam 37:11 * 5:6 Ais 55:1-2 * 5:8 Sam 24:3-4

* 5:10 1 Pit 3:14 * 5:11 1 Pit 4:14

ura nōnovala guni tugo rini sari na poropita pukerane.*

*Sa Soloti meke sa Kalalasa
(Maka 9:50; Luke 14:34-35)*

¹³ Gamu tugo si na soloti koari na tie pa kasia popoa. Ba pana murimuri sa linilinina sa soloti si lopu kaqu boka tava leana pule si asa, pude ta tavetavetae; ba padana pude ta gona palae mo pa sada meke ta neti pa tie.

¹⁴ Gamu tugo si na kalalasa koari na tie pa kasia popoa. Sa popoa sapu ta kuri pa batu toqere si lopu boka ta tome.*

¹⁵ Loke tie si va katua sa zuke meke va opo tamunu nia lolu, ba kote va hakea sa si asa pa hakehakeana, pude va kalalasi sari na tie pu koa pa vetu.* ¹⁶ Gua tugo si gamu, mi vata dogoro nia koari na tie sa mia kalalasa pa korapadi rina mia tinavete leadi, pude madi vahesia sa Tamamia sapu koa pa Mañauru.*

Vina Tumatumae koasa Tinarae te Mosese

¹⁷ Mi lopu balabala ia sapu mae si Rau pude huaria sa Tinarae te Mosese, meke sari vina tumatumae tadi na poropita. Lokari, lopu asa si mae nia Rau, ba mae si Rau pude va gorevura i si arini. ¹⁸ Maqu tozi va hinokarani gamu, totošo korapa koa sa Mañauru meke sa pepeso, si lopu keke vasi kukuru zinama koasa Tinarae kote murimuri, osolae kaqu tava gorevura beto gua saripu ta tozi vasina.* ¹⁹ Gua ke asa sapu va karia si keke kukuruna hite sa tinarae, meke va tumatumae ni sa sari kaiqa pule pude lulia gua sapu tavetia sa, si kaqu tava mumudi si asa pa Binañara Mañauru. Ba asa sapu va tabei sari na Tinarae meke va tumatumae ni sari kaiqa pule pude va tabe kekenono gua asa, si kaqu tava lavata pa

* 5:12 2 Koron 36:16; TTA 7:52

* 5:14 Zn 8:12, 9:5

* 5:15 Mk 4:21; Lk

8:16, 11:33

* 5:16 1 Pit 2:12

* 5:18 Lk 16:17

Binaṅara Maṅauru. ²⁰ Ura tozini gamu Rau, sapu pude sa mia kinopuna sa Tinarae te Tamasa, si lopu hola nia gua sapu evaṅia rina Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si lopu kaqu boka koa si gamu koasa Binaṅara Maṅauru.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binugoro

²¹ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu ‘Meke mu variva mate,’ gua; ke asa sapu variva mate si kaqu ta vala pa vinaripitui.* ²² Ba tozini gamu Rau kamahire si guahe: Asa sapu bugoro nia sa tasina, si padana pude ta vala pa vinaripitui. Asa sapu zama guahe koasa tasina, ‘Agoi si namu loke laemu!’ gua, si padana pude ta vala pa vinaripitui. Meke asa sapu zama, ‘Tie duvili, loke laemu’ gunia sa sa tasina, si garona tugo pude nuquria sa nika pa Heli.

²³ Ke pa ginugua asa, si be guana korapa hiva vala goi sa mua vinariponi koe Tamasa, meke tiqe balabala ia goi sapu keke sinea si ele evaṅia goi koa sa tasimu, ²⁴ si mamu veko pakia sa mua vinariponi, mamu pule la varibulei paki koasa tasimu sana, mamu tiqe pule mae luaria sa mua vinariponi koa sa Tamasa.

²⁵ Be keke tie si hiva turaṅa la nigo pa vinaripitui, si mamu va toṅoto pakia sa mia vinaritokei toso lopu ele kamo la si gamu pa vetu varipitui. Sina be kamo goi sa vasina varipitui, si kote vala nigo sa koa sa tie varipitui, meke sa tie varipitui si kote vala nigo koasa tie kopu vetu varipusi, meke kote ta veko pa vetu varipusi si agoi. ²⁶ Maqu tozi va hinokara nigo si guahe: Lopu kaqu vura si agoi osolae tabara betoi goi sari doduru mua gale.

Vina Tumatumae koasa Guguana sa Binarabarata

* 5:21 Ekd 20:13; Diut 5:17

²⁷ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane, sapu 'Meke mu barabarata,' gua.* ²⁸ Ba tozini gamu Rau kamahire si gUAhe: Asa sapu doṇodoṇoa si keke barikaleqe, meke okoro nia sa si asa pa hiniva sea, si ele baratia tugo sa pa bulona si asa. ²⁹ Ke be la sa kali mata mataomu meke turaṇa la nigo pa sinea, si mamu lobiti pania. Leana hola pude keke kukuru tinimu si ta okipalae pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.* ³⁰ Be sa kali lima mataomu si turaṇa la nigo pa sinea, si mamu gomu pania. Leana hola si pude keke kali limamu si lopu koa, hola nia si pude lopu sa doduru tinimu si ta okie la pa nika pa Heli.*

*Vina Tumatumae koasa Vinariluari Tamaloana
(Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luke 16:18)*

³¹ Gua pule hie si keke vina tumatumae pukerane, 'Asa sapu hiva luara pania sa nana barikaleqe, si mani kuberia sa pepa vari luari meke ponina koasa barikaleqe,' gua.* ³² Ba kamahire si Maqu tozini gamu: Be keke tie si lopu barabarata sa nana barikaleqe, ba luara pania sa, si sea si asa, sina be haba pulea sa barikaleqe hie si keke tie, si tiqe barabarata sa barikaleqe hie, meke sa tie pu haba pulea sa.*

Vina Tumatumae koasa Tinokotokoro

³³ Ele avosia mia gamu si keke vina tumatumae pukerane sapu gUAhe: 'Mu lopu seke ia sa mua vina tatara, ba mamu va gorevura ia gua sapu ele tokotokoro nia goi pa kenuna sa Tamasa,' gua.* ³⁴ Ba kamahire si Maqu tozini gamu Rau: Pana tavetia goi si keke mua vina tatara, si mu

* 5:27 Ekd 20:14; Diut 5:18 * 5:29 Mt 18:9; Mk 9:47 * 5:30 Mt 18:8; Mk 9:43 * 5:31 Diut 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4 * 5:32 Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lk 16:18; 1 Kor 7:10-11 * 5:33 Liv 19:12; Nab 30:2; Diut 23:21

lopu tokotokoro. Lopu tokotokoro koa sa Mañauru, sina na habohabotuana te Tamasa si asa;* ³⁵ lopu tokotokoro koa sa pepeso, sina na nenetiana te Tamasa si asa. Lopu koa sa popoa Zerusalem, sina na popoa hopena tanisa Bañara lavata si asa.* ³⁶ Lopu koasa batumu tugo, sina keke kalumu mo ba lopu boka va muho ia babe va keoro ia goi. ³⁷ Ba mamu zama gua mo hie: 'Uve', mu gua mo, ba be 'Lokari', mu gua mo. Pude kaiqa zinama pule si tomo lani goi si koe Setani maedi si arini.

Sa Vina Tumatumae koasa Tinubehe Hobe
(Luke 6:29-30)

³⁸ Ele avosia mia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama guahe: 'Pude sekea keke tie kali matamu, si mu sekea tugo kali matana. Meke be seke pakogo sa, si mu seke pakoa gana tugo,' gua.* ³⁹ Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mu lopu tubehe hobe ia sa tie kaleana. Be poharigo keke tie kali paparamu, si mamu liñana la nia pule si keke kalina. ⁴⁰ Be keke tie si turaña la nigo pa vinaripitui pude vagia sa mua sote, si mamu vala nia tugo sa mua koti. ⁴¹ Meke be keke tie si ososo nigo pude paleke ponía sa nana pinaleke pa keke kilomita, si mu paleke ponía pa karua kilomita. ⁴² Be keke tie si tepa ia si keke mua tiñitona, si mu ponía tu. Be keke tie si tepa pakia si keke mua tiñitona, si mu vala pakia.

Tataru ni Sari Mua Kana
(Luke 6:27-28,32-36)

⁴³ Ele tumae nia gamu sa vina tumatumae pukerane sapu zama guahe: 'Mi tataru ni sari na mia baere, ba kukiti ni sari na mia kana,' gua.* ⁴⁴ Ba kamahire Maqu tozini gamu sapu guahe: Mi tataru ni sari na mia kana, mamu

* 5:34 Zem 5:12; Ais 66:1; Mt 23:22 * 5:35 Ais 66:1; Sam 48:2 * 5:38
Ekd 21:24; Liv 24:20; Diut 19:21 * 5:43 Liv 19:18

varavara toka ni saripu nonovala gamu. ⁴⁵ Pude gua asa si kote ta evanae na koburu tanisa Tamamia pa Manauru si gamu. Sina va keana la ia Sa sa Nana rimata koari na tie leadi meke kaleadi, meke va rukua Sa sa Nana ruku koari pu tavete va tonoto meke va sesea. ⁴⁶ Vea kaqu pia gamu tu Tamasa pana tataru ni mo gamu si arini pu tataru ni gamu? Sari na tie hata takisi ba hoke gua mo asa. ⁴⁷ Be tale zama qetuqetu la i mo goi sari na mua baere, si lopu votikaemu si goi koa rini pu lopu na tie te Tamasa. ⁴⁸ Mi koa va gotogoto, gua sapu koa va gotogoto sa Tamamia pa Manauru.*

6

Vina Tumatumaena sa Tinavete Leana Koari na Tie

¹ Mi kopu nia pude lopu vata dogoro ni pa kenudi rina tie sari na mia tinavete leadi, pude hiva ta dogoro mo. Be gua asa, si namu loke mia pinia koasa Tamamia pa Manauru si gamu.*

² Be hiva variponi* goi, si mu lopu buki nia pa varipaza sirana meke pa sinaqoqi, sapu gua hoke tavetia rina tie sekesekei. Arini si hata vina lavata pa tie. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete. ³ Ba pana hiva ponio goi sa tie sapu papaka nia keketona, si mamu lopu vata gilana nia koasa kali lima gedemu nasa si korapa tavetia sa kali lima mataomu, ⁴ pude ta tavete golomo sa mua vinariponi, ba sa Tamasa mo sapu gilanana sa mua tinavete tomena si kaqu pia igo.

Sa Vina Tumatumae Koasa Vinaravara

⁵ Pana varavara gamu si mi lopu gugua rina tie seke-sekei! Arini si hoke hiva hola nia rini si pude turu varavara

* ^{5:48} Liv 19:2; Diut 18:13 * ^{6:1} Mt 23:5 * ^{6:2} Na vinariponi koari na tie habahuala.

pa sinaqoqi meke pa varipaza sirana, pude ta dogoro dia pa tie gua. Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete.* ⁶ Ba pana varavara goi telemu si mamu la pa keke vasina tomena, mamu varavara la koasa Tamasa sapu lopu ta dogorona. Meke sa Tamasa sapu dogorona gua sapu tavetia goi pa vasina tomena si kaqu pia igo.

⁷ Pana varavara gamu, si mi lopu zama va soku hoboro, gugua rina tie huporo, balabala ia rini sapu kote ta avoso dia koe Tamasa sina gele sari na dia vinaravara gua. ⁸ Mi lopu gugua arini, sina sa Tamamia pa Manauru si ele tumae ni Nana gua sapu hiva ni gamu, sipu lopu ele tepa la gamu.

⁹ Ke mi varavara gua hie si gamu:
Tamamami pa Manauru,

Mani tava lavata sa Pozamu Hopena,

¹⁰ va mae ia koa gami sa Butubutu Binarara Tamugoi,
Mua hiniva sapu tavetia Agoi pa Manauru,

si Mu guni nia tu Goi koa gami pa pepeso.

¹¹ Mu ponini gami ginani ninoroi meke ninae rane.

¹² Mu taleosoni gami koari na mami sinea,
gua sapu taleoso ni gami saripu hoke nonovala mae
koa gami.

¹³ Mu lopu turaⁿa lani gami pa tinoketoke^d,
ba Mamu harupu va seu gami koe Setani.*

¹⁴ Be taleoso ni gamu sari na sinea pu tavete atu ni rina tie koa gamu, si kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia pa

* 6:5 Lk 18:10-14 * 6:13 Pa sinea babe koe Setani sapu sa natina sa kinaleana. Kaiqa iniliri koadi pukerane si va hoda ia sa zinama guahe: “Ura Tamugoi tugo sa binarara, sa niniranira, meke sa vinalesi ninae rane ka rane, Emeni.” Ba lopu koa sari na zinama hire pa Kinubekubere Hope tatasana.

Mañauru.* ¹⁵ Ba be lopu taleoso ni gamu si arini, si lopu kaqu taleosoni gamu tugo sa Tamamia koari na mia sinea.

Sa Vina Tumatumae koasa Minadi pa Ginani

¹⁶ Be guana madi^d si gamu pa ginani, si mi lopu donodono talotana gua rina tie sekesekei. Hoke donodono guana tie talotana si arini, pude dogori rina tie sapu madi si arini gua. Maqu tozi hinokarani gamu, sapu ele vagia mo rini laena sa doduruna sa dia tinavete.

¹⁷ Ba pana madi pa ginani si gamu, si mi daloi isumata mia, mamu lumulumu na susuti valeana, ¹⁸ pude lopu tumae nia ri tie sapu madi pa ginani si gamu, ba sa Tamasa pa Mañauru eke sapu lopu ta dogorona mo gilania. Meke Asa tugo sapu dogorodi sari na mia tinavete tomedi, si kaqu pia gamu.

Sari na Tinagotago pa Mañauru

(Luke 12:33-34)

¹⁹ Mi lopu va omuni sari na mia tinagotago soti pa pepeso, saripu boka novali na kikiti, na boka nara, meke vasina boka huari na hikoi rina tie hikohiko.* ²⁰ Ba mi va omuni sari na mia tinagotago pa Mañauru sapu lopu boka novali na kikiti, na lopu boka nara, meke lopu boka huari na hikoi rina tie hikohiko. ²¹ Sina vasina pu koa sari na mua tinagotago, si vasina tugo koa sa bulomu.

Sa Zuke Tana Tini

(Luke 11:34-36)

²² Sari matamu si guana zuke tana tinimu. Pude leadi sari matamu, si kote kalalasa sa doduru tinimu. ²³ Ba pude kaleadi sari na matamu, si kote huporo sa doduru tinimu. Ke be sa kalalasa pa mua tinoa sina hinuporo, si kaqu huporo dudukurumu si asa.

* 6:14 Mk 11:25-26 * 6:19 Zem 5:2-3

*Sa Tamasa meke na Tinagotago
(Luke 16:13, 12:22-31)*

²⁴ Loke tie boka nabulu beto ni si karua banara. Ba kote tataru nia sa si keke, meke kukiti nia si keke; babe va lavatia sa si keke, meke etulia si keke. Gua ke lopu boka keke gua nabulu nia goi sa Tamasa meke sa poata.

²⁵ Gua ke mu lopu talota^{na} nia sa mua tinoa, sapu sa si kote hena ia na napoa, babe na poko tana tinimu. Na tinoa si arilaena hola nia sa ginani, meke sa tini si arilaena hola nia sa poko. ²⁶ Dotu sari na kurukuru tapuru saripu korapa tapuru lamae. Lopu lelete na qireqire si arini, ba hoke poni mo sa Tamamia pa Manauru. Ba gamu si ari laemia hola ni sari na kurukuru. ²⁷ Esei koa gamu boka hoda va gele ia sa nana tinoa pa tinalota^{na} rini?

²⁸ Na vea ke kaqu talota^{na} nia tu sapu na sa si kote poko nia goi? Mamu do^{no} la i gua meke toqolo sari na havoro lili. Lopu hoke tavetavete, na pitipiti si arini.

²⁹ Maqu tozi hinokarani gamu Rau, sapu koari doduru poko tolavaedi te Solomone sa banara, ba loketona poko tanisa si tolavaena kekeno^{no} gugua keke rina havoro hire.* ³⁰ Sari na havoro si lopu hoke koa seunae meke ta oki la pa nika, ba hoke va pokopokoi mo Tamasa. Ba gamu si arilaemia hola ni sari na havoro, ke hinokara hola sapu kaqu va pokopoko gamu Sa. Kei, hiteke hola sa mia rina^{nerane}.

³¹ Ke gua asa si mu lopu talota^{na} nia sapu pavei kote vagia goi sa gemu ginani, na kolo, meke sa mua poko.

³² Arini pu lopu rane^a sa Tamasa si hoke talota^{na} ni sari na tinito^{na} gugua arini. Ba sa Tamamia pa Manauru si ele gilani Nana gua saripu ehaka ni gamu. ³³ Ba mi hata kekenua sa Bina^{nara} te Tamasa meke sa Nana tinoto^{no}, meke kaqu ponini gamu Sa sari doduru tinito^{na} pu gua

* 6:29 1 Baⁿ 10:4-7; 2 Koron 9:3-6

hire. ³⁴ Mi lopu talota^{na} ni ninoroi sari na tinasuna tanisa rane vugo. Ura sa rane vugo si koadia nana tinasuna telena. Hopeke rane si koadia sari hopeke dia tinasuna.

7

Zinutudi ri Votiki Tie
(*Luke 6:37-38,41-42*)

¹ Mi lopu vari zutui, pude mi lopu ta zutu koe Tamasa.
² Ura gua sapu zutu nia goi koari na tie, si kaqu ta zutu pule nia tugo goi koe Tamasa. Meke sa pada sapu tavete la nia goi koari na tie, si asa tugo kaqu ta tavete atu koa goi.*

³ Na vegua ke voriti nia goi sa kavuru pa matana sa tasimu, ba lopu balabala ia goi sa kukuru huda pa matamu telemu? ⁴ Vea meke kote zama si goi koasa tasimu, 'Atu maqu suti pania sa kavuru pa matamu,' gua, ba pa matamu soti si koa nana si keke kukuru huda. ⁵ Agoi na tie sekesekei! Mu okipani kenua sa kukuru huda pa matamu telemu, pude boka dodogorae valeana, meke boka suti pania sa kavuru pa matana sa tasimu.

⁶ Mi lopu vala i koari na siki sari na tiⁿitona hopedi, sina kote taliri pule mae meke garata gamu rini. Lopu vala i koari na boko sari na vovoto davi sina kote neti va konekonei rini.

Tepa, Hata, meke Kikia
(*Luke 11:9-13*)

⁷ Tepa meke kote vagia gamu, hata meke kote dogoria gamu, kikia meke kote ta tukele vatu koa gamu sa sasada.
⁸ Ura sari doduru pu tepa si kote vagi tugo, asa sapu hata si kote dogoria tugo, meke asa sapu kikia si kote ta tukele vala tugo sa sasada. ⁹ Agoi na tie varipodo, be tepa gana ginani sa mua koburu si vegua kaqu ponía patu goi? ¹⁰ Ba be tepa gana igana si asa, si vegua kaqu ponía noki goi?

* 7:2 Mk 4:24

¹¹ Tie kaleamia si gamu ba hoke poni tiñitona leadi gamu sari mia koburu. Sa Tamamia pa Mañauru si leana holani gamu, ke hinokara hola sapu kaqu poni ni tiñitona leadi Sa saripu tepa koa Sa. ¹² Mu tavete kenu la ni koari na tie sari na ginugua leadi, gua saripu hiva ni goi pude tavete atu ni rini koa goi. Asa mo ginuana sa Tinarae te Mosese, meke sari na vina tumatumae tadi na poropita.*

Sa Sasada Nizupuna
(*Luke 13:24*)

¹³ Mi nuquru la koasa sasada nizupuna. Sina sa sasada sapu la gua pa tinahuara si marepaha, meke sa sirana si labe meke lopu tasuna, ke ari sokudi enea si asa. ¹⁴ Ba sa sasada sapu la gua pa tinoa hola si nizupu, meke sa siranana sa si tasuna, ke ari ka visavisa mo si nuquru vasina.

Sa Huda meke sa Vuana
(*Luke 6:43-44*)

¹⁵ Mi kopu puleni gamu koari na poropita kokohadi. Kote mae si arini koa gamu meke pokopoko ni rini sari na hahanana tana sipi ba pa korapadi rini si gua ri na siki pinomo variva mate. ¹⁶ Pa vuana kote dono gilani gamu si arini. Kekenono na hilibubuku si lopu boka vua qurepi^d, meke sa huda rakihi si lopu boka vua piqi. ¹⁷ Sa huda leana si leana vuana, ba na huda kaleana si kaleana tugo vuana. ¹⁸ Sa huda leana si lopu boka vua va kaleana, meke sa huda kaleana si lopu boka vua valeana. ¹⁹ Sari doduru huda pu lopu vua valeana, si ta maho palae si arini meke ta oki la pa nika.* ²⁰ Gua asa, ke sari na poropita kokoha hire, si boka gilani mo gamu koari na dia tinavete.*

* 7:12 Lk 6:31 * 7:19 Mt 3:10; Lk 3:9 * 7:20 Mt 12:33

Saripu Ta Kilu Koasa Baṅara
(Luke 13:25-27)

²¹ Lopu ari doduru pu zama mae koa Rau, ‘Baṅara, Baṅara,’ gua, si kote boka nuquru pa Binaṅara Maṅauru, ba arini mo pu va tabei sari na hiniva tanisa Tamaqu pa Maṅauru. ²² Pana kamo sa totošo vinaripitui te Tamasa, si soku tie si kote zama mae koa Rau, ‘Baṅara, Baṅara, pa korapa pozamu Goi si tozi vura nia gami sa Inavoso Leana te Tamasa. Hipuru pani gami sari na tomate kaleadi, meke soku tinavete variva magasadi si taveti gami!’ gua. ²³ Ba kote tozi va leana ni mo Rau si arini, ‘La mi taloa, lopu hite gilana gamu Rau si gamu kasa na tie va sesea mia!’*

Sa Sinokirae Hinokara
(Luke 6:47-49)

²⁴ Ego, asa sapu avosodi sari Qua vina tumatumae hire, meke va tabei si arini, si kekeṅoṅo gua tugo na tie tumatumae sapu kuria sa nana vetu pa patu. ²⁵ Ke be hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu, meke raza koasa vetu, ba lopu boka hoqa si asa, sina turu va ṅinira pa patu. ²⁶ Ba asa sapu avosi sari na Qua vina tumatumae hire, meke lopu va tabei si arini, si gua tugo na tie duviduvilina sapu kuria sa nana vetu pa bolebole onone. ²⁷ Ego, totošo hoqa sa ruku, naqe sa popoa, hiru sa givusu meke raza koasa vetu sana, si hoqa meke ta huara inete si asa.”

Sa ṅiniraṅira te Zisu

²⁸ Totoso va hokoti Zisu sari doduru Nana vina tumatumae hire, si magasa hola nia rina kobi tinoni sa Nana hahanana va tumatumae.* ²⁹ Ura lopu gugua rina tie pu hoke variva tumatumae nia sa Tinarae te Mosese si Asa, ba koa ia ṅiniraṅira sa Nana vina tumatumae.

* 7:23 Sam 6:8 * 7:28 Mk 1:22; Lk 4:32

8

*Salan*ia Zisu si Keke Tie Popoquna

(*Maka 1:40-45; Luke 5:12-16*)

¹ Totoso taluarae gore pule mae pa toqere se Zisu, si moatana sa puku vinarigara tie pu luli koa Sa. ² Meke mae hoqa todoño pa kenuna Sa si keke tie popoquna meke zama, “Baṅara, be guana hiva Goi, si boka va via au mo Goi,” gua si asa. ³ Ke qaqama la nia Zisu sa limana koasa tie popoquna meke tiqua Sa si asa meke zama, “Hiva tugo si Rau, ke mamu via tu ba goi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si via sa tie koasa nana minoho. ⁴ Beto asa si zama la ia Zisu si asa, “Mu lopu la vivinei nia pa tie si hie, ba mamu la vata dogoro pule nigo koasa hiama pude mani vilitigo. Beto hoi mamu la tavetia sa vina vukivukihi vinulasa sapu tozia sa Tinarae^d te Mosese, pude va sosodea koari na tie sapu ele via si goi,” gua si Asa.*

*Salan*ia Zisu si Keke Nabulu

(*Luke 7:1-10*)

⁵ Totoso nuquru la pa vasileana Kepaniami se Zisu, si mae koa Sa si keke koimata varipera tadi na tie Roma, meke tepa tinokae si asa koe Zisu. ⁶ Zama si asa, “Baṅara, sa qua nabulu si moho sisigiti, korapa eko si asa pa qua vetu; lopu boka niu, na koa ta sigiti hola si asa,” gua si asa. ⁷ Meke zama se Zisu, “Leana maqu atu *salan*ia.” ⁸ Ba olaṅa sa koimata, “Koi, lokari Baṅara, lopu na tie gotogotoqu si arau pude kaqu mae ia Goi sa qua vetu. Mamu zama nia mo sa zinama pude mani magogoso sa qua nabulu,” gua si asa. ⁹ “Arau ba hoke zamai mo sari qua tie varipera koasa *niniraṅira* sapu poni nau ri qua palabatu, pude ‘La’ gunia rau si keke, si la mo si asa. Pude ‘Mae’ gunia pule rau si

* 8:4 Liv 14:1-32

keke si, mae tugo si asa. Pude zama ia rau sa qua nabulu, ‘Tavetia hie,’ gua, si tavetia tugo sa,” gua si asa.

¹⁰ Totoso avosi Zisu sari nana zinama gua asa tanisa koimata, si magasa hola Nana, ke zama la si Asa koari na kobi tie pu luli koa Sa, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu lopu ele dogoria Rau keke tie Izireli sapu ranerane kekenono gua sa tie hie. ¹¹ Tozi hinokarani gamu Rau sapu soku rina tie Zenitailo si kote mae guadi pa doduru kasia popoa, meke kaqu habotu somanae koari Ebarahami, e Aisake, meke e Zekopi pa inevana koasa Binaṅara Maṅauru.* ¹² Ba sari na tie Ziu pu ta vizatadi pude somana, si kote ta gona vura koasa butubutu banara te Tamasa la pa korapa huporo dudukurumu. Vasina pu kote kabo, na garata livodi si arini.”* ¹³ Meke tiqe zama la koasa koimata se Zisu, “Mu pule mua, mani ta evana tugo gua sapu va hinokaria goi,” gua si Asa. Meke pa totoso tugo asa si ta salana sa nabulu mohona tanisa koimata.

*Soku Tie Mohodi si Salani Zisu
(Maka 1:29-34; Luke 4:38-41)*

¹⁴ Totoso kamoā Zisu sa vetu te Pita, si dogoria Sa sa kaleqe roana e Pita, korapa eko nana pa teqe, na moho nunuare si asa. ¹⁵ La taninia Zisu sa limana, meke magogoso nana sa kaleqe, ke tekulu si asa meke va tana ponia ginani sa se Zisu. ¹⁶ Pana veluveluna asa, si turaṅa mae ni rina tie koe Zisu sari soku dia tie pu nuquri na tomate kaleadi. Hipuru pani Zisu pa Nana zinama sari na tomate kaleadi, meke salani Sa sari doduru pu moho. ¹⁷ Eṅania Zisu sa tinavete hie pude tava gorevura gua sapu zama nia e Aisea sa poropita te Tamasa, sapu guahe: “Ele salani Sa sari nada minoho na vinagauru,” gua.*

* 8:11 Lk 13:29 * 8:12 Mt 22:13, 25:30; Lk 13:28 * 8:17 Ais 53:4

*Saripu Hiva Lulia se Zisu ba Ruarabeke
(Luke 9:57-62)*

¹⁸ Meke toতোso dogoria Zisu sa puku vinarigara pu mae vari likohae nia, si ria i Sa sari Nana disaepeli pude karovo la pa kali karovona sa kopi Qaleli. ¹⁹ Meke keke rina tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si mae meke zama la koa Sa, “Baṅara, maqu luligo pa doduru vasina pu la i Goi.” ²⁰ Ba olaṅa la koa sa se Zisu, “Sari na kurukuru ṅame na kurukuru tapuru ba hite ari dia qoqoro na vori tu, ba sa Tuna na Tie, si loke Nana vasina soti pude eko magogoso.” ²¹ Keke ri Nana disaepeli si zama la koa Sa, “Baṅara, kekenu Mu va malumau pude la pomunu paki nia sa tamaqu,” gua si asa. ²² Ba olaṅa la ia Zisu si asa, “Vekoi saripu matedi pude madi pomunu ni sari na tie matedi. Ba agoi si mamu luli Au mo,” gua si Asa.

*Va Bulea Zisu sa Raneboṅi
(Maka 4:35-41; Luke 8:22-25)*

²³ Meke suraṅa pa koaka se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, meke toka la si arini pa kali karovona sa kopi Qaleli. ²⁴ Meke raza mae gana sa raneboṅi koasa kopi, meke puzakia na ololobagea sa koaka, ba se Zisu si korapa puta gana. ²⁵ Ke va vaṅunia ri kasa disaepeli si Asa, meke zama ia rini, “Harupu gita Baṅara, tata mate si gita,” gua si arini. ²⁶ Meke olaṅa la i Zisu si arini, “Na vegua ke matagutu si gamu? Hiteke hola sa mia rinaṅerane!” Tekulu si Asa, meke norea Sa sa givusu na kolo, ke bule nodolo va hodaka nana. ²⁷ Magasa beto sari doduru meke vari zamai teledia, “Na tie sa si guahe, ke va tabea tu rina givusu na bogusu,” gua si arini.

*Salanṅi Zisu sari Karua Tie Nuquri Tomate Kaleadi
(Maka 5:1-20; Luke 8:26-39)*

²⁸ Totoso hogoto se Zisu pa kali karovona sa kopi, pa popoa Qadarini, si vura mae guadi koari na bae popo-munuana sari karua tie pu ta higorae tomate kaleadi, meke mae koe Zisu. Hoke kokoa koari na lovu vasina sari kara. Variva matagutu sari karua tie hire, ke loke tie si hoke hiva ene hola gua pa sirana vasina. ²⁹ Sipu dogoria tugo ri kara se Zisu, si gagaemana mo sari kara, meke zama, “Agoi na Tuna Tamasa, nasa si hiva taveteni gami Goi? Hiva va kilasa gami Goi pa tinasigiti sipu lopu ele kamo sa rane vinaripitui?” gua sari kara. ³⁰ Lopu seu vasina si koa nana si keke rovana boko lavata, korapa ganigani gedi. ³¹ Meke tepa koe Zisu sari na tomate kaleadi, meke zama, “Pude hipuru pani gami Goi, si Mu garunu lani gami koasa rovana boko hoi,” gua si arini. ³² “Ego, la!” gua se Zisu. Ke taluarae sari na tomate kaleadi koari karua tie, meke la nuquru koari na boko, taluarae sari na boko hire, meke haqala gorea rini sa taba, meke la hoqa suvu pa kopi meke lodu mate beto.

³³ Meke govete la pa vasileana sari na tie pu kopudi ri na boko, meke la vivinei ni rini sari doduru ginugua pu ta evana koari karua tie pu koa i na tomate kaleadi. ³⁴ Ke topue la tutuvia ri doduru tiena sa vasileana se Zisu, meke sipu dogoria rini, si tepa ia rini si Asa pude taluarae taloa pa dia popoa.

9

*Salana Zisu si Keke Tie Mohona
(Maka 2:1-12; Luke 5:17-26)*

¹ Ke surana pule se Zisu pa koaka meke toka karovo pule la si Asa pa Nana popoa soti pa Kepaniami pa kali karovona sa kopi. ² Sipu koa Sa vasina, si palekia rini pa teqe si keke tie sapu mate kukuru tinina, meke la koe Zisu. Totoso dogoria Zisu nomana gua sa dia rinanerane koa

Sa, si zama la ia Sa sa tie mohona, “Tuqu, mu koa qetu, ele taleosae sari na mua sinea,” gua si Asa.

³ Meke zama golomo teledia sari kaiqa tie va tumatuma ma koasa Tinarae te Mosese, “Ai, va Tamatamasae pule nia sa tie hie,” gua si arini.

⁴ Ba ele gilania tu Zisu gua sapu balabala ia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Na vegua ke balabala i gamu sari na kinaleadi gua arini? ⁵ Na sa si gotogoto pude zama lania koasa tie mohona pude bakala koa gamu sapu tagoa Rau sa niniranira, ‘Ele taleosae sari na mua sinea?’ gua, ba ‘Tekulu mamu ene?’ ⁶ Ba pude mi tumae nia gamu sapu sa Tuna na Tie si ari Nana niniranira pa pepeso pude taleosae sinea,” si tiqe zama ia Sa sa tie mohona, “Turu, palekia mua teqe mamu la pa mua vetu!” gua si Asa. ⁷ Gasa turu mo sa tie, meke ene pule taloa nana.

⁸ Matagutu na magasa sari na tie totozo dogoria rini sapu gua asa, sapu boka ponía tu Tamasa pa tie sa niniranira pude taleosae sinea, ke vahesia rini sa Tamasa.

*Tiokia Zisu se Matiu
(Maka 2:13-17; Luke 5:27-32)*

⁹ Beto asa si taluarae vasina se Zisu, meke pa korapana sa Nana inene la, si dogoria Sa si keke tie hata takisi, pozana sa si e Matiu, korapa habotu nana pa nana vetu vasina hoke ta vagi sa takisi. Tioko la ia Zisu si asa, “Mae luli Au,” gua si Asa. Turu se Matiu meke lulia sa se Zisu. ¹⁰ Meke sipu korapa habotu henahena pa vetu te Matiu* se Zisu meke sari Nana disaepeli, si sokudi sari na tie hata takisi meke kaiqa tie kaleadi pule si somana habotu henahena koa rini.* ¹¹ Totoso dogoria ri kaiqa Parese sapu gua asa, si nanasi rini sari na disaepeli te Zisu, “Na vegua

* 9:10 Sa vetu te Matiu babe Zisu, lopu bakala. * 9:10 Lk 15:1-2

sa titisa tamugamu ke henahena somanae tu koari na tie kaleadi?” gua si arini.

¹² Avosi Zisu si arini, ke zama la i Sa, “Sari na tie pu toa vaeana si lopu hoke hata ia rini sa tie salana, ba sari pu mohodi mo. ¹³ La mamu tiro hata ia pa Kinubekubere Hope sa ginuana sa zinama sapu guahe: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau, lopu na vina vukivukih!’ Lopu mae si Rau pude tioki sari na tie tofoto, ba sari na tie kaleadi tu!” gua se Zisu.*

Ninanasa koa sa Minadi pa Ginani

(Maka 2:18-22; Luke 5:33-39)

¹⁴ Beto hoi si mae gedi pule sari na disaepeli te Zone Papitaiso meke nanasia rini se Zisu, “Na vegua ke gami, meke sari na Parese si hoke madi pa ginani pude lopu henahena kaiqa totošo, ba sari na disaepeli Tamugoi si lopu hoke madi?” gua si arini.

¹⁵ Meke olana se Zisu, “Vegua, hiva nia gamu pude talotana meke lopu henahena sari na tie ta ruvatadi pa inevana varihaba, totošo korapa habotu turania rini sa tie varihaba? Lokari! Ba korapa mae sa rane pana ta vagi taloa sa tie varihaba koa rini, pa totošo tu asa si kaqu tiqe koa madi si arini.

¹⁶ Loke tie si boka tuvaka nia poko vaqurana sa poko koana. Pude gua asa, si kote totošo viziri sa poko vaqura, si kote rikata va noma sa poko koana. ¹⁷ Loke tie tugo si hoke voi nia vaeni vaqurana sa vovoina vaeni koana. Pude gua asa si kote pokata sa vovoina koana, meke titisi palae sa vaeni. Ba sa vaeni vaqurana si kaqu ta voi tugo pa vovoina vaqurana, pude kaqu leadi beto sari kara.”

Sa Vineki Matena meke sa Barikaleqe Mohona

(Maka 5:21-43; Luke 8:40-56)

* 9:13 Mt 12:7; Hoz 6:6

¹⁸ Sipu korapa zama nia Zisu sapu gua asa, si mae hoqa todoño pa kenuna Sa si keke koimata tadi na Ziu, meke zama, “Bañara, sa tuqu vineki si vaquru mate mo, ba hiva nigo rau pude mae va opo nia limamu pude va toa pulea,” gua si asa. ¹⁹ Ke turu se Zisu meke sari Nana disaepeli meke luli la koa sa.

²⁰ Meke keke barikaleqe sapu kamoana minoho* tana barikaleqe ka manege rua vuaheni, si luli mae pa mudina Zisu. ²¹ Zama golomo telena sa barikaleqe, “Be tiqua mo rau hukihukirina sa poko te Zisu, ba kote ta salana mo si rau,” gua si asa. Ke la tiqua sa si asa.

²² Seke linana se Zisu meke dogoria Sa sa barikaleqe, ke zama la ia Sa, “Mu koa qetu tuqu! Sa mua rinañerane koa Rau si ele salanigo,” gua si Asa. Pa totošo tugo asa si ta salana sa barikaleqe.

²³ Meke nuquru la se Zisu pa vetu tanisa koimata tanisa sinaqoqi^d. Sipu dogori Sa sari na tie pu korapa lukalukana na kevukeyu, meke taruqoqo, na gua, si zama la si Asa koa rini, ²⁴ “Vura beto gamu doduru! Lopu mate sa vineki hite, na puta gana mo,” gua si Asa. Meke hegere nia ri doduru si Asa. ²⁵ Ba totošo ele tava vura beto sari doduru tie, si nuquru la se Zisu pa lose pu koa ia sa vineki, meke taninia Sa limana, ke toa pule si asa. ²⁶ Sa inavosona sa tinavete pu evania Zisu hie, si ta urahae la pa doduruna sa popoa sana.

Salani Zisu Sari Karua Tie Bebehudi

²⁷ Sipu taluarae se Zisu koasa vetu asa, meke ene hola, si podalae lulia ri karua tie bebehudi si Asa, meke velavela guahe: “Tuna^d Devita, mu tataruni gami,” gua sari karua.

²⁸ Totoso nuquru se Zisu pa keke votiki vetu, si mae koa Sa sari karua, ke zama la i Zisu, “Va hinokaria gamu

* 9:20 “Minoho tana barikaleqe” ginuana si va goregore ehara.

kara sapu kote boka salana gamu Rau?” gua si Asa. “Uve Banara!” gua sari karua.

²⁹ Meke tiqwi Zisu matadi meke zama, “Mani ta evana tugo sapu gua va hinokaria gamu kara!” gua si Asa.

³⁰ Meke dodogorae dia sari kara, ba tozi ni Sa pude lopu vivinei nia pa keke tie, sapu gua ta evana. ³¹ Ba totošo taluarae taloa ri kara, si la tozi urahae nia ri pa doduruna sa popoa sana sapu gua ta evana.

Salana Zisu sa Tie Pokana

³² Ba sipu korapa taluarae sari karua, si turaana mae nia pule ri kaiqa koe Zisu si keke tie pokana, sapu nuquria na tomate kaleana. ³³ Ba totošo hipuru pania tugo Zisu sa tomate kaleana, si podalae zama nana mo sa tie, ke magasa beto sari doduru, meke zama, “Lopu ele hite ta dogoro si keketona gua hie pa Izireli,” gua si arini.

³⁴ Ba zama sari na Parese, “Sa banaradi rina tomate kaleadi sapu e Setani, si ponia niniraira si Asa, pude hipuru pani sari tomate,” gua sarini.*

Visavisa sari Tie Tavetavete

³⁵ Ene beto la i Zisu sari na vasivasileana hitekedi na nomadi. Variva tumatumae si Asa koari na sinaqoqi, meke tarae nia Sa sa inavoso leana tanisa Binarara te Tamasa. Salani Sa sari na tie pa hopehopeke dia minoho na vinagauru.* ³⁶ Totoso dogori Sa sari kobi tinoni, si tataru hola ni Sa si arini, sina koa tasuna, meke loke tie tokani, gua tugo rina sipi pu loke dia sepati^d.* ³⁷ Meke zama la si Asa koari Nana disaepeli, “Soku sari na vuvua komiha, ba lopu soku sari na tie pakepakete.* ³⁸ Mi varavara la koa sa Banarana sa vuvua, pude mani garunu

* 9:34 Mt 10:25, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15 * 9:35 Mt 4:23; Mk 1:39; Lk 4:44

* 9:36 Nab 27:17; 1 Bañ 22:17; 2 Koron 18:16; Izk 34:5; Mk 6:34

* 9:37 Lk 10:2

la ni sari na tie pakepakete pa Nana inuma, pude varigara ni sari na vuadi.”

10

Sari ka Manege rua Apositolo

(Maka 3:13-19; Luke 6:12-16)

¹ Tioko varigara ni Zisu sari ka manege rua Nana disaepeli meke poni ni Sa sa nniranira pude hipuru pani sari na tomate kaleadi, meke salani sari doduru minoho na vinagauru.

² Hire sari na pozadi ri ka manege rua apositolo^d: E Saimone sapu ta pozae Pita, meke e Aduru sa tasina sa; Zemisi meke Zone, sari karua tuna e Zebeti; ³ Pilipi meke Batolomiu; Tomasi, meke e Matiu sa tie hata takisi; e Zemisi sa tuna Alepiasi, meke Tadeasi; ⁴ Saimone sa Tie Zeloti*, meke se Ziudasi Isikarioti sapu qoraqora nia se Zisu.

Ta Garunu sari ka Manege rua Apositolo

(Maka 6:7-13; Luke 9:1-6)

⁵ Garunu vura ni Zisu sari ka manege rua apositolo hire, meke tozi ni Sa si gua hire, “Mi lopu la si gamu koari na popoa tadi na tie Zenitailo^d, meke koari na vasivasileana tadi na tie Sameria^d. ⁶ Ba mi la koari na tie Izireli^d, saripu guana sipi muliunudi. ⁷ La tozia koarini sapu sa Binanara Manauru si tata kamo!* ⁸ Mi salani saripu moho, va toa pulei saripu mate. Va via i saripu popoqu na vagauru pa tinidi, mamu hipuru pani sari na tomate kaleadi. Ele vagi moka va soku si gamu, ke mi vala moka va soku. ⁹ Mi lopu paleke poata pa mia vovoina. ¹⁰ Lopu palekia keke huneke, lopu paleke vina rua sote, lopu paleke sadolo, na

* 10:4 Saimone sa Tie Zeloti si somana visoroihe koasa puku tie pozana Zeloti pu hiva varipera nia sa qavuna pa Roma. * 10:7 Lk 10:4-12

kolu hodu pa mia inene. Ura sa tie tavetavete si garo tugo pude ta poni ginani.*

¹¹ Pana la kamo gamu pa keke vasileana nomana ba be hitekena, si mamu nuquru la koasa vasileana sana mamu dono hata ia keke tie sapu qetu pude va kamo gamu. Mi koa mo vasina, osolae taluarae taloa si gamu koasa vasina asa. ¹² Pana nuquru si gamu pa keke vetu, si mi zama guahe, 'Mani koa koa gamu sa binule.' ¹³ Be va kamo valeana gamu rini pa vetu asa, si mi vekoa sa mia binule* vasina. Ba be lopu hiva va kamo gamu rini, si mi vagi pule nia sa mia minana koa rini. ¹⁴ Meke be kaiqa vetuvetu na vasileana si lopu hiva va kamo gamu babe lopu hiva avosi sari mia zinama, si mamu tavusu pani* sari na kavuru pepesona sa popoa sana pa nene mia.* ¹⁵ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari na popoa sara si kaqu tava kilasa koe Tamasa pa rane vinaripitui, hola nia gua sapu ta evana pa popoa Sodomu^d meke Qomora^d pa rane asa.*

Sari na Qinoraqora pu Kaqu Mae Koa Gamu

(Maka 13:9-13; Luke 21:12-17)

¹⁶ Avoso mae! Garunu gamu Rau si gamu guana sipi pa varikorapadi rina siki pinomo variva mate. Mi koa tumatumae guana noki, ba mi koa nono guana baruku.* ¹⁷ Mi koa va balau, sina kaiqa tie si kote turana la ni gamu pa vinaripitui, meke kote komiti gamu rini pa dia sinaqoqi.* ¹⁸ Koa gua koasa mia linuli koa Rau si kote ta turana la nia gamu pude ta podeke pa kenudi rina Qavuna na Banara, pude la tozia koa rini meke koari na

* 10:10 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18 * 10:13 Zama nia sa binule pude poni minana totoso vari tutuvi sari na tie Ziu. * 10:14 Tavete guahe si arini pude va bakalia sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si arini. * 10:14 TTA 13:51 * 10:15 Mt 11:24; Zen 19:24-28 * 10:16 Lk 10:3 * 10:17 Mk 13:9-11; Lk 12:11-12, 21:12-15

tie Zenitailo sa Inavoso Leana te Tamasa. ¹⁹ Pana ta tura_{na} la si gamu pa vinaripitui, si mi lopu balabala mamata na neneke nia sapu na sa si kote zama nia gamu, meke ve kote zama gua si gamu. Ba pana kamoā tu sa mia totošo pude zama, si kote ta poni nia gamu gua sapu kote zama nia gamu. ²⁰ Ura gua saripu kote zama ni gamu si lopu na mia zinama telemia, ba gua mo sapu kote ponini gamu sa Maqomaqona sa Tamamia pa Ma_{na}auru.

²¹ Sari na tamatasi si kote tura_{na} lani pa minate sari na tasidia pu va hinokara. Meke sari na tamadia si kote gua tugo koari na tudia, meke sari na tudia si kote vala ni sari na tiatamadia pa minate.* ²² Pa ginuaqu Rau si kote ta kukitae si gamu koari doduru. Ba asa sapu koa va nabu, meke kamoā sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* ²³ Pana ta _{no}novala gamu pa keke vasileana, si mi govete la mia pa keke votiki vasileana. Maqu tozi va hinokarani gamu sipu lopu ele va hokoti gamu sari mia inene la koari doduru vasivasileana pa Izireli, si kote pule mae mo sa Tuna^d na Tie.

²⁴ Loke koburu sikulu si ululu hola nia sa nana titisa. Meke loke pinausu si ululu hola nia sa nana palabatu.*

²⁵ Ke sa disaepeli si mani tumatumae keke_{no}no gua sa nana titisa. Meke sa pinausu si mani keke_{no}no gua sa nana palabatu. Be Arau sa Palabatu koasa mia tatamana, si ele zutu nau Belozibabi^d arini, si kaqu kaleana hola latu sari na pozapoza pu kaqu zutuni gamu rini si gamu na Qua tatamana.*

*Asa Sapu Kaqu Ta Matagutae
(Luke 12:2-7)*

* 10:21 Mk 13:12; Lk 21:16

* 10:24 Lk 6:40; Zn 13:16, 15:20

* 10:22 Mt 24:9, 13; Mk 13:13; Lk 21:17

* 10:25 Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lk 11:15

²⁶ Ke mi lopu matagutu ni sari na tie pu kukitini gamu. Ura doduru sapu tava paere si kaqu tava vura, meke sari doduru ginugua tomedi, si kaqu ta gilana pa tie.* ²⁷ Gua saripu tozi golomoni gamu Rau, si mi tozi vura ni pa kobi tie. Meke gua saripu avosi gamu pa vasidi tomedi, si mi velavela lani koari na tie. ²⁸ Mi lopu matagutu ni saripu va matea mo sa tini, ba lopu boka va matea sa maqomaqo. Ba mi matagutu nia sa Tamasa sapu boka va matea sa maqomaqo meke sa tini pa heli. ²⁹ Karua pitikole si keke seniti hinoludi, ba lopu keke arini si kote mate be lopu pa hiniva te Tamasa. ³⁰ Ba sapu gamu, kamo tu koari na kalu pa batumia ba ele gilana betoi tu Tamasa ninaedi. ³¹ Ke mi lopu matagutu. Gamu si arilaemia, hola ni sari soku navulu pitikole!

Saripu Helahelae nia meke saripu Oso nia se Karisito
(Luke 12:8-9)

³² Asa sapu tozi helahelae Nau pa kenudi rina tie, sapu asa si keke tie Taqarau gua, si kaqu tozi helahelae gunia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Manauru si asa. ³³ Ba asa sapu oso Nau pa kenudi rina tie, si kaqu osonia tugo Rau pa kenuna sa Tamaqu pa Manauru.*

Sa Binule meke na Vinaripera
(Luke 12:51-53; Luke 14:26)

³⁴ Mi lopu balabala ia sapu na binule si paleke mae nia Rau pa popoa pepeso. Lopu na binule si paleke mae nia Rau, ba na vinaripera tu. ³⁵ Mae si Rau pude varitokei ni sari na tatamana na tamatina, na tamaivana, na tamaroana.* ³⁶ Sari na nati kana nomadi tana tie si kote ari kasa mo pa keke tatamana soti.

* 10:26 Mk 4:22; Lk 8:17 * 10:33 2 Tim 2:12 * 10:35 Mka 7:6

³⁷ Asa sapu tataru hola ni sari tiatamana hola Nau si Arau si lopu garo pude na Qua disaepeli, meke asa sapu tataru ni sari tuna koreo na vineki hola Nau si Arau, si lopu garo si asa pude na Qua disaepeli. ³⁸ Asa sapu lopu palekia nana korosi telena meke luli Au, si lopu garona pude koa na Qua disaepeli.* ³⁹ Asa sapu ruritia sa nana tinoa, si kaqu siana nia sa. Ba asa sapu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kote tagoa sa sa nana tinoa.*

*Sari na Piniana sa Tinavete Vina Kamo Tie
(Maka 9:41)*

⁴⁰ Asa sapu va kamo gamu si va kamo valeana Au tugo sa si Arau. Meke asa sapu va kamo valeana Au si Arau si va kamo valeana ia tugo sa si Asa sapu garunuqu Rau.* ⁴¹ Asa sapu va kamo ia si keke poropita te Tamasa, sina na tie maena pu paleke inavoso te Tamasa, ke na pinia tadi na poropita tugo si kaqu somana ta poni nia tugo sa. Meke asa sapu va kamo ia si keke tie toŋoto, sina tie toŋoto sapu maena, ke kaqu ta poni nia tugo sa sa pinia tadi na tie toŋoto. ⁴² Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu asa pu ponia kamo pa kapa kolo si keke rina koburu, sina na Qua disaepeli si asa, si hinokara sapu kote vagia tugo sa sa nana pinia leana.”

11

*Sari na Tie Paleke Inavoso te Zone Papitaiso
(Luke 7:18-35)*

¹ Sipu beto zama ni Zisu sari na vina tumatumae hire koari ka manege rua Nana disaepeli, si taluarae vasina si Asa, meke la variva tumatumae, na tarae pule koari na vasivasileana pa Qaleli.

* 10:38 Mt 16:24; Mk 8:34; Lk 9:23 * 10:39 Mt 16:25; Mk 8:35; Lk 9:24,
17:33; Zn 12:25 * 10:40 Mk 9:37; Lk 9:48, 10:16; Zn 13:20

² Meke totosō avoso ni e Zone Papitaiso pa vetu varipusi sari na tinavete pu evaⁿⁱ Zisu Karisito, si garunu lani sa koa Sa sari kaiqa nana disaepeli, meke la nanasa guahe si arini, ³ “Zisu, tozini gami, Agoi tugo sa tie sapu tozia Zone sapu kote mae, gua? Ba kote aqania tu gami si keke votikaena?”

⁴ Meke ola^{na} la koa rini se Zisu, “Pule la mamu tozi nia se Zone gua saripu avosi, na dogori gamu. ⁵ Tie bebehu ba dodogorae, tie ikena ba ene pule, saripu popoqudi ba ta sala^{na}, na tie nuli ba avavosae, saripu mate, ba tava toa pule, meke sa Inavoso Leana te Tamasa si ta tarae koari na tie habahuala.* ⁶ Tamanae tugo saripu lopu nunala pa dia vina hinokara mae koa Rau,” gua se Zisu.

⁷ Sipu korapa taluarae sari na disaepeli te Zone, si podalae zama nia Zisu koari na kobi tinoni sa guguaana e Zone. Zama si Asa, “Totoso la gamu pa qega pude la avavoso koe Zone, na sa si emi la dogoria gamu? Keke tie sapu malohoro keke^{no} na elo duduli sapu va niniu ia na givusu? ⁸ Ba na sa si hiva la dogoria gamu? Keke tie sapu pokopoko va leleanae? Lokari, sari na tie gugua asa si hoke koa pa vetu baⁿara tu! ⁹ Tozi Nau, na sa zoⁿazona tugo si emi la dogoria gamu? Keke poropita? Uve, ba se Zone si arilaena hola ni sa sari na poropita. ¹⁰ E Zone mo sapu ta tozi pa Kinubekubere Hope sapu zama guahe:

‘Zama sa Tamasa: Kote garunu kenu la nia Rau sa Qua tie paleke inavoso,
sipu lopu ele kamo la si Goi,
pude va namanama ia sa Mua sira^{na},’ gua.*

¹¹ Tozi hinokarani gamu Rau sapu arilaena hola ni e Zone Papitaiso sari doduru pu koa va kenue koa sa, ba asa sapu hiteke hola pa Binaⁿara Maⁿauru, si noma hola nia sa se Zone. ¹² Podalae pa totosō pu tarae se Zone meke

* 11:5 Ais 35:5-6, 61:1 * 11:10 Mal 3:1

kamoa kamahire si ta rapatae sa Binaⁿara Maⁿauru meke koa tasuna si asa. Hiva tuqe vagia rina tie ta ⁿaziridi si asa pude huaria.* ¹³ Sari na poropita meke sa tinarae te Mosese si korokorotae nia sa Binaⁿara Maⁿauru, osolae kamo mae se Zone. ¹⁴ Be hiva va hinokari gamu sari na vina tumatumae tadi kasa, si ego, e Zone mo hie sa vina gorevurana sa kinorotae, sapu kaqu pule mae sa poropita Ilaiza, gua.* ¹⁵ Be koadia taliⁿa mia si mi va avoso mae!

¹⁶ Na sa si kote va padapada guni Rau sari na tie pa rane ⁿinoroi? Gua tugo ari na koburu pu habotu lopilopi pa vasina maketi koari hopeke dia pukuna, meke vari velavela karovi si arini meke zama guahe: ¹⁷ ‘Kera atu ni gami sari na kinera mate, pa tinalotaⁿa, ba lopu kabo si gamu. Mike atu ni gami sari na kinera vinarihaba pa qinetuqetu, ba lopu peka si gamu,’ gua. ¹⁸ Totoso mae se Zone, si hoke madi pa ginani, meke lopu napo vaeni si asa; ke zama sari na tie, ‘Koa ia tomate kaleana si asa!’ gua si arini. ¹⁹ Totoso mae sa Tuna na Tie, si hena na napo si Asa, ke zama pule sari na tie, ‘Na tie doa, meke na tie naponapo si Asa*’, meke na baere tadi na tie hata takisi, meke tadi kaiqa tie kaleadi pule si Asa!’ gua pule. Ba sa ginilagilana lohina^d te Tamasa si tava sosode koari na vuana,” gua se Zisu.

*Sari na Vasileana pu Lopu Va Hinokara
(Luke 10:13-15)*

²⁰ Sipu beto saripu gua hire, si norei Zisu sari na vasivasileana vasina evaⁿi Sa sari sokudi ri Nana tinavete variva magasadi, sina lopu hite kekere si arini koari na dia sinea. ²¹ “Mi talotaⁿa si gamu pa vasileana Korazini meke gamu pa Betiseda! Be ta evaⁿa koari na tie Zenitailo pa

* 11:12 Lk 16:16 * 11:14 Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * 11:19
Zutu nia rini se Zisu guana na tie va gugue si Asa koe Tamasa. Mi tiro la pa Diut 21:20.

Taea meke pa Saedoni sari na tinavete variva magasadi gua pu ta eva^{na} koa gamu, si be ele pukerane tu kekere pa sinea si arini meke ele habotu pa eba, meke pokopoko baika si arini!* ²² Tozi hinokarani gamu Rau, sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa tadi pa Taea meke Saedoni pa rane asa. ²³ Meke gamu pa Kepaniami! Balabala ia gamu sapu kote ta ovulu sage pa Ma^{na}auru si gamu gua? Lokari hokara! Kote ta gona gore la pa heli si gamu! Be ta tavete pa Sodomu sari na tinavete variva magasadi saripu ta eva^{na} koa gamu kamahire, si be koa hola nana pa rane ⁿinoroi sa popoa asa.* ²⁴ Tozi va hinokarani gamu Rau sapu kaqu tava kilasa koe Tamasa si gamu pa rane vinaripitui, hola nia sa vina kilasa sapu kaqu ta vala pa vasileana Sodomu pa rane asa!” gua si Asa.*

Mae Koa Rau Mamu Magogoso

(Luke 10:21-22)

²⁵ Meke pa toতোসা asa si zama se Zisu, “Tamaqu, Agoi na Ba^{na}ara pa Ma^{na}auru meke pepeso! Vahesi Igo Rau si Agoi, sina tomei Goi sari ginugua hire koa rini pu gilagilana meke tumatumaedi meke vata dogoro ni koa rini pu guana koburu. ²⁶ Uve Tamaqu, pa Mua hiniva Goi, ke ta eva^{na} sapu gua asa.

²⁷ Sari doduru tiⁿito^{na} si ele poni Nau sa Tamaqu. Loke tie si gilania sa Tuna, ba sa Tamana mo, meke loke tie si gilania sa Tamana ba sa Tuna mo, meke arini mo pu vizati sa Tuna pude va dogoro ni sa Tamana.*

²⁸ Mae koa Rau si gamu doduru pu mabo meke mamata ni sari na mia pinaleke, Maqu ponini gamu sa minagogoso.

* 11:21 Ais 23:1-18; Izk 26:1 kamo hinia 28:26; Zol 3:4-8; Em 1:9-10; Zak 9:2-4

* 11:23 Ais 14:13-15; Zen 19:24-28 * 11:24 Mt 10:15; Lk 10:12 * 11:27

Zn 3:35, 1:18, 10:15

²⁹ Mi palekia sa Qua ioki, Maqu va tumatumae gamu. Sina nono na va pepekae pa maqomaqoqu si Rau, meke kaqu vagia gamu sa minagogoso.* ³⁰ Sina lopu tasuna sa Qua ioki*, meke mamahelo tugo sa Qua pinaleke.”

12

Sa Ginuguana sa Rane Sabati (Maka 2:23-28; Luke 6:1-5)

¹ Pa totosoa asa, si ene hola gua pa keke inuma huiti^d se Zisu meke sari Nana disaepeli pa rane Sabati. Ovia sari kasa disaepeli ke podalae rarusu vagi kiko huiti si arini meke henahena gedi.* ² Totoso dogoria rina Parese gua sapu evaⁿia rina disaepeli, si zama la koe Zisu si arini, “Dotu, sea hola pa tinarae te Mosese si pude tavete gua asa sari na Mua disaepeli pa rane Sabati!” gua si arini.

³ Meke olaⁿa se Zisu, “Lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu tavetia sa baⁿara Devita meke sari nana tie sipu ovia si arini?*” ⁴ Nuquru la se Devita pa korapana sa Ipi^d Hopena te Tamasa meke la hena ia sa meke sari nana tie sa bereti sapu na vinariponi la koe Tamasa. Ba hopena pa Tinarae te Mosese pude gani hoboria rina tie hokara si asa, tale ari na hiama mo kaqu hena ia.*

⁵ Babe lopu ele tiro ia tu gamu gua sapu koa pa Tinarae te Mosese sapu sari na hiama pa Zelepade^d si seke la ia mo rini sa tinarae kinopuna sa Rane Sabati, ba lopu sea si arini?*” ⁶ Ba tozini gamu Rau sapu koa nana hie si Asa sapu noma hola nia sa Zelepade. ⁷ Zama sa Kinubekubere

* 11:29 Zer 6:16 * 11:30 Sa “ioki” si hoke va hakea ri pa ruadi ri karua bulumakao pude palekia. Zama se Zisu sapu sa Nana vina tumatumae si lopu tasuna ke lopu tasuna tugo sa ninabuluna Sa. * 12:1 Diut 23:25 * 12:3 1 Samuela 21:1-6 * 12:4 Liv 24:9 * 12:5 Nab 28:9-10

Hope: ‘Na tataru variva taleosae mo si hiva nia Rau koa gamu, lopu na vinukivukihid.’ Be gilania gamu gua sapu gunia Rau, si lopu kaqu zutui gamu sari na tie pu lopu sea.*
 8 Ura sa Tuna na Tie mo si Baṅara nia sa Rane Sabati,” gua se Zisu.

Sa Tie Mate Limana
(Maka 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Sipu taluarae vasina se Zisu, si la si Asa koa keke sinaqoqi^d. 10 Koanana vasina si keke tie sapu mate limana. Koadia tugo vasina saripu hiva zutua se Zisu koari kaiqa tinavete kaleadi, ke nanasia rini si Asa, “Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude salaṅa tie pa Rane Sabati?”

11 Meke olaṅa la koa rini se Zisu, “Be keke koa gamu si hoqa voi pa pou si keke nana sipi pa Rane Sabati, si vea, lopu kote la tuqe vagia goi meke ovulu vura nia mo sia?*

12 Ba na tie si arilaena hola nia sa sipi! Ke gua asa, si lopu ta hukata pa tinarae te Mosese si pude tavete valeana pa Rane Sabati,” gua se Zisu.

13 Meke tiqe zama la ia Sa sa tie pu mate kali limana, “Mu nadoria limamu,” meke sipu nadoria sa tie sa limana, si leana pule gua tugo sa kali limana si asa. 14 Ba taluarae pa sinaqoqi sari na Parese, meke la vivinei pude hata ia sa siraṅa, gua pude va matea se Zisu.

Sa Nabulu Ta Vizatana te Tamasa

15 Sipu avoso nia Zisu sapu gua asa, si taluarae si Asa vasina, meke soku tie si luli koa Sa. Salaṅa betoi Sa sari doduru tie mohodi. 16 Tozi ni Sa si arini pude lopu tozi urahae nia pa tie sapu esei si Asa. 17 Hie si pude va gorevura ia gua sapu zama nia Tamasa koasa poropita Aisea, sapu guahe:

* 12:7 Mt 9:13; Hoz 6:6 * 12:11 Lk 14:5

18 “Hie tugo sa Qua nabulu sapu vizatia Rau.*

Asa sapu tataru hola nia Rau,
meke va getugetu Au.

Kaqu ponía Rau koa Sa sa Maqomaqoqu,
meke kaqu tozi vura nia Sa sa Qua vinilasa tonotona
koari doduru butubutu.

19 Lopu kote varitokei babe kukili vura si Asa;
loke tie kote avosia mamalainina pa sisirana.

20 Na kuli ta sirana ba lopu kote moku ia sa,
na zuke matamata purina ba lopu kote va mate ia Sa,
osolae va turu ia Sa sa Nana vinilasa tonotona pa
rane mumudi.

21 Pa korapa pozana Sa si kote vekoa ri doduru butubutu
sa dia rinañerane,” gua sa Tamasa.

Zisu meke se Setani
(Maka 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Beto, si turaña mae nia ri kaiqa tie koe Zisu si keke
tie sapu ta hilae tomate kaleana ke behu na poka. Salaña
Zisu si asa, ke boka zama na dodogorae pule. 23 Magasa
hola sari na puku vinarigara tie meke zama, “Hokara Asa
mo sa Tuna Devita?” gua si arini.

24 Ba toতোসো avosia rina Parese, si olaña la sarini, “Na
Belozibabi^d sapu sa banaradi rina tomate kaleadi si ponía
koa Sa sa ñinirañira, gua asa ke boka hipuru pani Sa sari
na tomate kaleadi,” gua si arini.*

25 Gilani Zisu sari na dia binalabala, ke zama la koa rini
si Asa, “Sari doduru butubutu banara saripu paqapaqaha
puleni meke varivaripera pulei teledia, si lopu kaqu boka
koa hola seunae. Na vasileana, na tatamana sapu ta
paqapaqaha pa hopeke pukuna, meke varivaripera pulei
teledia, si kote ta huarae sa dia kinoa. 26 Ke, be keke
pukuna pa butubutu binañara te Setani si raza ia si keke

* 12:18 Ais 42:1-4 * 12:24 Mt 9:34, 10:25

pukuna tanisa, si ta paqaha mo sa nana bina η nara pa soku pukudi, ke vea meke kote boka koa hola si asa? ²⁷ Be Arau si hipuru palae tomate kaleadi pa η nira η nira te Setani, si pa η nira η nira tesei si hipuru palae tomate sari na mia disaepeli? Pude gua asa si sari kasa mia disaepeli telemia mo va sosodea sapu sea si gamu! ²⁸ Ba be koasa Maqomaqona tu e Tamasa si hipuru pani Rau sari na tomate kaleadi, si tava sosode, sapu sa Bina η nara te Tamasa si ele kamo koa gamu. ²⁹ Loke tie si boka huara nuquria sa vetu tanisa tie η nira, se Setani meke hena pani sari nana likakalae. Be guana lopu pusi pakia sa sa tie η nira, si lopu boka nuquru la hiko si asa pa nana vetu.

³⁰ Asa sapu lopu toka Nau, si kana Au sa si Arau. Asa sapu lopu toka Nau pude tioko varigara mae ni koa Rau sari na tie, si va talahuarae i sa si arini.* ³¹ Ke Maqu tozini gamu, sapu sari kaiqa sinea na kinaleadi pu zama lani na tie koe Tamasa si boka taleosae mo; ba asa sapu zama para η ia sa Maqomaqo Hope si namu lopu hite kaqu taleosae hokara. ³² Asa sapu zama va kaleana la koasa Tuna na Tie, si boka taleosae mo. Ba asa sapu para η ia sa Maqomaqo Hope, si namu lopu hite kaqu taleosae hokara kamahire, meke ninae rane ka rane.*

Sa Huda meke sari na Vuana
(Luke 6:43-45)

³³ Na huda kaleana si kaleadi tugo vuana, ba na huda leana, si leadi tugo vuana. Ura hopeke huda si ta gilana koari na vuadi.* ³⁴ Tie kaleamia gua tugo na noki si gamu! Tie kaleadi si lopu boka zama vura ni sari na ti η itona leadi. Ura sapu si η i vura pa bulo, si ta zama vurae pa η uzu.* ³⁵ Sa tie leana si va vurai sa sari na ti η itona leanadi

* 12:30 Mk 9:40 * 12:32 Lk 12:10 * 12:33 Mt 7:20; Lk 6:44 * 12:34 Mt 3:7, 23:33, 15:18; Lk 3:7, 6:45

pu si_{ni} pa bulona, ba sa tie kaleana si va vurai sa sari na ti_{ni}to_{na} kaleanadi pu si_{ni} pa bulona. ³⁶ Tozini gamu Rau sapu koasa rane vinaripitui te Tamasa, doduru tie si kote ta pitu koari doduru zinama hoborodi pu zama vura ni rini. ³⁷ Ura sari doduru mua zinama pu zama ni goi, si arini tugo si kote pitu pule igo, pude va sosodea sapu be loke mua sinea si goi, ba be kaqu tava kilasa si goi,” gua si Asa.

*Tepa ia Rini si Keke Vinagilagila koe Zisu
(Maka 8:11-12; Luke 11:29-32)*

³⁸ Meke beto asa si mae zama koa Sa sari kaiqa Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, “Titisa, Mu va dogoroni gami si keke vina gilagila variva magasa,” gua si arini.* ³⁹ Meke ola_{na} la si Asa, “Na sinage kaleana, na va gugue koe Tamasa sa sinage hie! Hiva vina gilagila si gamu, ba loke vina gilagila si kaqu poni gamu Rau, ba sa vina gilagila mo te Zona sa poropita^d.* ⁴⁰ Gua sapu ka neta ranena meke neta bo_nina pa tiana sa igana lavata se Zona, si sa Tuna na Tie si kaqu ka neta ranena meke neta bo_nina pa lovu, meke toa pule si Asa.* ⁴¹ Pa rane vinaripitui si kote turu meke zutu gamu ri na tie pa Ninive si gamu, sina arini si kekere koari na dia sinea toতোসো avosia rini sa tinarae te Zona. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Keke* sapu noma hola nia se Zona.* ⁴² Pa rane vinaripitui si kaqu turu meke zutu gamu sa ba_nara maqota^d pa popoa Siba si gamu, sina gelenaena sa nana inene taluarae mae pa nana popoa pude mae avosia se Solomone pa nana tinumatumae. Meke dotu, koa nana kamahire hie si Asa sapu noma hola nia se Solomone.*

* 12:38 Mt 16:1; Mk 8:11; Lk 11:16 * 12:39 Mt 16:4; Mk 8:12 * 12:40
Zna 1:17 * 12:41 Zisu. * 12:41 Zna 3:5 * 12:42 1 Ba_n 10:1-10;
2 Koron 9:1-12

*Sa Pinule Mae Tanisa Tomate Kaleana
(Luke 11:24-26)*

⁴³ Be ta hipuru palae si keke tomate kaleana koa keke tie, si la enene pa soloso si asa, pude hata ia si keke vasina pude koa magogoso. Pana lopu boka dogoria sa si keke vasina pude koa, ⁴⁴ si kote zama si asa, ‘Maqu pule la mo pa vetu, vasina pu koa kenuqu si rau.’ Meke totosu pule mae sa, si kokobana meke ta sara va via na tava tana valeana sa vetu. ⁴⁵ Ke topue si asa, meke la turaⁿa mae ni sa sari ka zuapa tomate saripu kaleadi hola nia si asa, meke mae koa pulea rini sa tie sana. Ke sa tinoa tanisa tie sana si namu na kaleana hola nia sapu gua tatasana. Gua putaputa tugo asa si kote ta evaⁿa koari na tie kaleadi pa rane ⁿinoroi,” gua se Zisu.

*Sa Tinana meke sari na Tasina e Zisu
(Maka 3:31-35; Luke 8:19-21)*

⁴⁶ Sipu korapa zama koari na tie se Zisu pa korapana keke vetu, si mae turu pa sada sa tinana meke sari na tasina koreo, na hiva zama koa Sa si arini. ⁴⁷ Meke keke tie koarini pu varigara si la tozi nia se Zisu, “Hiva nigo sa tinamu meke sari na tasimu koreo, korapa turu aqa pa sada sarini,” gua si asa.

⁴⁸ Meke olaⁿa la koa sa se Zisu, “Esei sa tinaqu meke ari sei sari tasiq^u koreo?”

⁴⁹ Meke huhuku la i Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Hire sari na tinaqu na tasiq^u koreo. ⁵⁰ Asa sapu tavetia gua sapu hiva nia sa Tamaqu pa Maⁿauru, si asa tugo sa tasiq^u koreo, na tasiq^u vineki meke na tinaqu,” gua si Asa.

13

*Sa Parabolona^d sa Tie Uma
(Maka 4:1-9; Luke 8:4-8)*

¹ Pa rane tugo asa si taluarae koasa vetu sana se Zisu, meke la habotu si Asa pa masa pa kopi Qaleli, pude variva tumatumae. ² Noma sisigiti sa puku vinarigara tie sapu mae vari likohae nia, ke surana la pa keke koaka si Asa meke habotu vasina. Sa puku vinarigara lavata si turu pa masa.* ³ Soku ginugua si va tumatumae ni Sa sarini koari na parabolo^d, meke zama guahe si Asa: “Keke tie si vura meke taburu ni sari na kiko pa nana inuma.

⁴ Totoso taburu ni sa sari na kiko, si kaiqa si hoqa la pa korapa sirana, meke mae gani betoi rina kurukuru tapuru si arini. ⁵ Kaiqa si hoqa la vasina sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona. Lopu seunae, si toa vura mae sari na linetelete sina lopu moata sa pepeso. ⁶ Ba totoso gasa mae sa rimata si nadai si arini, ke harahara, sina lopu gore va lohi sari na karosodi. ⁷ Kaiqa ri na kiko si hoqa la koa ri na hilibubuku sapu toqolo sage meke ilupu va matei si arini. ⁸ Ba kaiqa kiko si hoqa la pa pepeso leanana, meke vua valeana. Kaiqa si vua keke gogoto kiko koai, kaiqa si onomo navulu, meke kaiqa si tolonavulu. ⁹ Asa sapu ari taliqana si mani avosia,” gua si Asa.

Sa Natidi gua rina Parabolo

(Maka 4:12-40; Luke 8:9-10)

¹⁰ Beto asa, si mae nanasia ri nana disaepeli se Zisu, “Na vegua ke tale vivinei mo pa parabolo si Goi totoso variva tumatumae koari na tie?” gua si arini.

¹¹ Meke olana se Zisu, “Sari na tinumatumae tomedi koasa Binaqara Manauru si ele ta poni atu koa gamu, ba koari na votiki tie si tava paere si arini. ¹² Ura sa tie sapu ele tago si kote ta poni va soku nono latu. Ba asa sapu loke nana, sa vasinahite sapu tago ia sa si kaqu ta vagi palae koa sa.* ¹³ Hie gua ke hoke vivinei si Arau koa rini pa parabolo:

* 13:2 Lk 5:1-3

* 13:12 Mt 25:29; Mk 4:25; Lk 8:18, 19:26

Pude madi dodogorae ba lopu dono gilania. Pude madi avavosae ba lopu avoso gilania. ¹⁴ Koa rini si gorevura sa zinama te Aisea sapu guahe:*

'Sari na tie hire si avosia na avosia mo rini ba lopu kaqu gilania,

dogoria na dogoria mo, ba lopu kaqu gilania.

¹⁵ Ura lopu hiva va avoso sari na tali^{na} dia,

meke ele va puta i rini sari na matadia,

meke korodia va avoso sari na bulodi rina tie hire.

Be lopu gua, si kote boka dodogorae mo sari na matadia,

meke avavosae mo sari na tali^{na} dia,

meke kote boka gilagilana mo sari na bulodia,

meke kote boka kekere mae mo koa Rau,

meke kaqu salaⁿⁱ Rau si arini,' gua.

¹⁶ Ba ta manae sari mata mia, sina dodogorae si arini, meke sari tali^{na} mia sina avavosae dia.* ¹⁷ Tozi hinokarani gamu Rau, sapu soku poropita, na tie to^{no}to te Tamasa pukerane saripu edi dogori na avosi gua saripu dogori na avosi gamu hire, ba lopu boka.

*Va Bakalia Zisu sa Parabolona sa Tie Uma
(Maka 4:13-20; Luke 8:11-15)*

¹⁸ Mi avosia sa ginuana sa parabolo tanisa tie uma.

¹⁹ Sari na kiko pu hoqa la pa sirana si kekenono gua tugo sari na tie pu avosia sa Inavosona sa Bina^{nara} Man^{auru},

ba lopu boka tumae nia rini. Ke mae se Setani sapu sa

natina sa kinaleana, meke hena pania sa zinama sapu ta

lete pa korapa bulodia. ²⁰ Sari na kiko pu hoqa la pa pepeso

sapu tale patupatuna meke lopu moata pepesona, si gua

tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, meke lopu sana vagi

getugetu nia rini. ²¹ Ba lopu soto va nabu pa dia tinagona

sa, ke lopu koa seunae pa bulodia si asa. Ke sipu raza

mae sari na tinasuna, na ninaqunaquna sa Inavoso Leana

* 13:14 Ais 6:9-10 * 13:16 Lk 10:23-24

sana, si hinoqa luara pania rini si asa. ²² Sari na kiko pu hoqa la koari na hilibubuku si gua tugo arini pu avosia sa Inavoso Leana, ba sari na ilipunana sa tinoa hie, meke sa inokorodi rina tinagotago si hukatia sa Inavoso Leana pa bulodia, ke lopu boka vua pa dia tinoa. ²³ Ba sari na kiko pu hoqa pa pepeso leana, si gua arini pu avosia sa Inavoso Leana meke tumae nia rini si asa, meke vua si asa pa dia tinoa. Kaiqa si vua gogoto, kaiqa si onomo navulu, meke kaiqa si tolonavulu,” gua si Asa.

Sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

²⁴ Keke parabolo pule sapu tozia Sa koa rini si guahe: “Sa Binaara Manauru si kekenono gua keke tie sapu la taburu ni pa nana inuma sari na kiko leanadi. ²⁵ Ba sipu korapa puta sari doduru tie pana boni, si mae si keke kana tanisa meke taburu somanae ni sari kiko kaleanadi koari na kiko leanadi, meke taloa nana. ²⁶ Totoso toa sage sari na linetelete meke podalae vua, si toa somanae dia tugo sari na duduli kaleadi.

²⁷ Meke mae koasa tie tago inuma sari nana nabulu meke zama, ‘Bana, nake na kiko leadi tu si letei goi pa mua inuma, ba pae maedi sari na duduli kaleadi pu toa vasina?’ gua si arini.

²⁸ Meke olana si asa, ‘Na kana si tavete gua asa,’ gua si asa. ‘Vegua, hiva nia goi pude la rabutu pani gami sari na duduli kaleadi?’ gua sari na nabulu.

²⁹ Olana si asa, ‘Lokari, sina pude rabuti gamu kamahire, si kote ta rabutu turanae sari na linetelete leadi. ³⁰ Vekoi madi toqolo varigara dia. Pa totoso pakepakete tu si kote tiqe tozi ni rau sari na tie pakepakete pude rabutu vagi kenui sari na duduli kaleadi, meke pusi varigara ni meke sulu pani pa nika. Meke tiqe varigara ni sari na kiko leadi meke vekoi pa qua vetu ginani,” gua si Asa.

*Sa Parabolona sa Kiko Masitadi
(Maka 4:30-32; Luke 13:18-19)*

³¹ Meke keke parabolo pule si tozi ni Zisu: “Sa Bina^uara Ma^uauru si gua keke kiko masitadi sapu letea keke tie pa nana inuma. ³² Hiteke hola si asa koari doduru kiko, ba sipu toqolo sage sa, si noma hola ni sa sari doduru linetelete pule. Ta eva^uae keke huda nomana si asa, meke mae sari na kurukuru tapuru meke tavete dia vori koari na lela^uana sa,” gua si Asa.

*Parabolona sa Isiti meke na Palava
(Luke 13:20-21)*

³³ Meke keke parabolo pule si tozia Sa koa rini: “Sa Bina^uara Ma^uauru si g^uahe,” gua si Asa. “Keke barikaleqe si vagi sa sari kaiqa isiti, meke heni ni sa koari ka hiokona lima kilo palava, osolae ta ovulae sage beto mo sa palava,” gua si Asa.

*Gua meke Tale Vivinei pa Parabolo se Zisu
(Maka 4:33-34)*

³⁴ Tale vivinei pa parabolo se Zisu toতোসো variva tumatumae si Asa koari na kobi tinoni. Loke nana vina tumatumae koa rini sapu lopu kaqu vivinei pa parabolo si Asa. ³⁵ Hie si pude va gorevura ia gua sapu ta korotae koa keke poropita, sapu g^uahe:*

“Kote zama vura ni rau koari na parabolo;
meke kote vata gilana ni Rau koa rini sari na likakalae
pu ta tomedi
sanugua ta kuri sa kasia popoa,” gua.

Va Bakalia Zisu Ginuana sa Parabolodi rina Duduli Kaleadi

³⁶ Beto si taluarae koasa puku vinarigara lavata se Zisu, meke nuquru pule la pa vetu si Asa. Meke mae tepa koa Sa

* 13:35 Sam 78:2

sari Nana disaepeli, “Tozini gami sa ginuana sa parabolodi rina duduli kaleadi pa inuma,” gua si arini.

³⁷ Meke ola^{na} la koa rini se Zisu, “Sa Tuna na Tie tugo si Asa, sapu letedi sari na kiko leadi. ³⁸ Sa inuma si na kasia popoa. Sari na linetelete leadi si ari na tiena sa Bina^{na}ara te Tamasa. Sari na duduli kaleadi si ari na tie te Setani. ³⁹ Sa kana pu letedi sari na duduli kaleadi si e Setani tugo. Sa totošo pakepakete si na vinabetona sa totošo ta mutina. Sari na tie pakepakete si ari na mateana te Tamasa. ⁴⁰ Gua sapu ta pusi varigarae sari na duduli kaleadi, meke ta sulu pa nika, si gua tugo asa si kaqu ta eva^{na} pa vinabetona sa totošo ta mutina. ⁴¹ Kote garunu lani sa Tuna na Tie sari Nana mateana, pude rabutu vura pani pa Nana Bina^{na}ara sari doduru tiⁿⁱto^{na} pu va evaⁿⁱ sari kinaleana, meke sari doduru tie pu hoke tavete va sea. ⁴² Meke kaqu ta okie la pa nika pa heli, vasina pu kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti si arini. ⁴³ Ba sari na tie to^{no}todi te Tamasa si kaqu ^{ne}dala guana rimata pa Bina^{na}ara tanisa Tamadia. Asa sapu ari tali^{na}ana si mani avosia,” gua si Asa.

Sa Parabolona sa Tinagotago Tomena

⁴⁴ “Sa Bina^{na}ara Ma^{na}auru si gua pule hie,” gua se Zisu. “Keke tie si dogoro pohoia sa si keke tinagotago ta tomena pa keke vasi pepeso. Sipu beto dogoria sa, si tamunu tome pulea sa, meke pa nana qinetuqetu si la holuholu ni sa sari doduru nana likakalae, meke pule la holu vagia sa sa pepeso asa,” gua.

Sa Parabolona sa Vovoto Davi Taguena

⁴⁵ “Meke gua pule hie,” gua si Asa. “Sa Bina^{na}ara Ma^{na}auru si gua tugo keke tie holuholu sapu la hata vovoto davi taguedi. ⁴⁶ Meke sipu dogoria tugo sa si keke sapu tolavaena hola, si la holuholu pani sa sari doduru nana likakalae, meke la holu vagia sa sa vovoto davi sana.

Sa Parabolona sa Vaqara

⁴⁷ Sa Binaṅara Maṅauru si gua tugo na vaqara sapu la ipa nia rini pa kolo, meke soku votivotiki igana si vagi rini.

⁴⁸ Totoso sokua na igana sa vaqara, si kave gore nia rini pa masa si asa, meke habotu vizati rini sari na igana. Saripu leadi si voi i rini pa vovoina, ba saripu kaleadi si okipani rini. ⁴⁹ Pa vinabetona sa totoso ta mutina, si gua tugo asa si kote ta evaṅa. Kote mae sari na mateana, meke vizata pani sari na tie kaleadi koari na tie leadi. ⁵⁰ Meke kote oki lani rini koasa nika pa heli sari tie kaleadi. Vasina si kaqu koa kabo na garata livodi pa tinasigiti.”

Sari na Vina Tumatumae Vaqura na Koadi

⁵¹ Meke nanasi Zisu sari Nana disaepeli, “Tumani tugo gamu sari na vina tumatumae hire?” gua si Asa. “Uve,” gua si arini.

⁵² Ke zama la koa rini si Asa. “Ego, gua asa si ari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sapu ta evaṅae na disaepeli koasa Binaṅara Maṅauru, si gua tugo keke tie sapu vagi vura ni pa nana vetu sari na tiṅitona vaquradi meke koadi,” gua si Asa.

Etulia ri pa Nazareti se Zisu

(Maka 6:1-6; Luke 4:16-30)

⁵³ Totoso ele va hokoti Zisu sari parabolo hire, si taluarae vasina si Asa. ⁵⁴ La pa Nana vasileana soti, pa Nazareti, si Asa meke la va tumatumae koari na tie pa sinaqoqi vasina. Meke magasa hola sarini sipu avosi rini sari Nana vina tumatumae. “Pavei vagi ni sa tie hie sari na ginilagilana, meke na ṅiniraṅira pude tavete tinavete variva magasadi gugua hire? ⁵⁵ Lopu na tuna koreo mo sa kamada sia? Sapu sa pozana sa tinana si e Mere meke sari tasina koreo si ari Zemisi, Zosepa, Saimone, meke Ziudasi sia? ⁵⁶ Sari kasa tasina vineki ba koa dia mo hire, ba na

pavei zōnazona vagi ni Sa sari doduru ginugua hire?” gua si arini. ⁵⁷ Ke doño va gorea meke etulia rini si Asa.*

Ba zama la koa rini se Zisu, “Na poropita si ta pamañae koari doduru vasina, ba lopu koa rini pu koa pa nana popoa soti meke pa nana tatamana soti,” gua si Asa. ⁵⁸ Ke lopu soku tinavete variva magasadi si taveti Zisu vasina, sina koa gua sapu lopu va hinokaria rini si Asa.

14

Sa Minate te Zone Papitaiso (Maka 6:14-29; Luke 9:7-9)

¹ Meke pa totosona asa si avoso ni Herodi^d Anitipasi, sa bañara pa Qaleli, sari inavosona e Zisu. ² Ke tozi ni sa sari nana tie nomanomadi pa qinavuna, “Namuna e Zone Papitaiso tugo mo si hie, na toa pule mo pa minate, gua asa ke koa ia na ñinirañira si Asa pude taveti sari tinavete variva magasadi,” gua si asa.

³ Ura ele garunu tie tu se Herodi pude la tuqe vagia se Zone Papitaiso, pusi ia meke la veko pa vetu varipusi. Eñia sa si guahe pa ginuguana e Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina, sapu se Pilipi,* ⁴ sina hoke tozi la nia Zone koe Herodi, sapu lopu toñoto pa tinarae te Tamasa, si pude haba vagia sa se Herodiasi, sa barikaleqe tanisa tasina!.* ⁵ Ke pa ginugua asa si hiva va matea Herodi se Zone, ba sina matagutu ni sa sari na tie Ziu, sina va hinokaria rina tie sapu na keke poropita tugo te Tamasa se Zone.

⁶ Meke totoso kamo sa rane podo te Herodi, si la pekapeka pa kenuna sa vinarigara sa tuna vineki e Herodiasi, meke qetu hola nia e Herodi sa nana pinekapeka.

* 13:57 Zn 4:44 * 14:3 Lk 3:19-20 * 14:4 Liv 18:16, 20:21

⁷ Meke zama tokotokoro se Herodi, “Be na sa si tepa ia goi ba kote ponigo mo rau,” gua si asa koa sa vineki.

⁸ Ke pa hiniva tanisa tinana si la sa vineki koe Herodi meke tepa, “Hiva nia rau sa batuna e Zone Papitaiso pude voi mae nia goi pa keke besini* tani, kamahire tugo!” gua si asa. ⁹ Sipu avosia Herodi sapu gua asa, si talotana hola si asa, ba sina ele zama tokotokoro si asa pa kenudi rina nana tie ta ruvatadi, ke va garunu zinama si asa pude ponía gua sapu hiva nia sa vineki. ¹⁰ Ke ta kupa sa batuna e Zone Papitaiso pa vetu varipusi. ¹¹ Paleke mae nia rini pa keke besini sa batuna, meke vala nia ri koasa vineki, meke paleke la nia sa vineki si asa koasa tinana. ¹² Meke la paleke vagia ri na disaepeli te Zone sa tinina meke la pomunu nia rini, beto meke tiqe la tozi nia rini se Zisu.

*Poni Zisu sari ka Lima Tina Tie
(Maka 6:30-34; Luke 9:10-17; Zone 6:1-14)*

¹³ Totoso avoso nia Zisu sapu ele tava mate se Zone Papitaiso, si taluarae vasina si Asa pa keke koaka, meke la si arini pa keke vasina ivuluna. Avoso nia rina tie sapu gua asa, si taluarae koari na dia vasivasileana si arini meke ene luli la koa Sa. ¹⁴ Totoso hogoto kamo pa masa se Zisu meke dogoria Sa sa vinarigara lavata, si tataru hola ni Sa si arini, ke salani Sa saripu mohodi.

¹⁵ Meke sipu kamo sa veluvelu si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke zama, “Ele podalae huporo sa popoa, meke na vasina ivuluna si hie. Mu garunu pule lani pa vasivasileana sari na tie hire pude madi la holu gedi ginani,” gua si arini.

¹⁶ Meke olana se Zisu, “Lopu kilu taloa si arini. Mi poni mo gamu!” gua si Asa.

* ^{14:8} Pude sosodea sapu ele mate hinokara si asa.

¹⁷ Meke zama sari kasa disaepeli, “Ura ka lima bereti mo, meke karua igana mo si koa hire,” gua si arini.

¹⁸ “Paleke mae ni koa Rau tani,” gua se Zisu. ¹⁹ Meke tozi ni Sa sari na tie pude habotu pa duduli. Beto hoi si vagi Sa sari ka lima bereti meke sari karua igana, meke doño sage la pa Mañauru si Asa, meke mana ni Sa. Meke tiqe videvidei Sa meke vala ni Sa koari na disaepeli meke va hia i rini koari na tie. ²⁰ Henahena sari doduru, meke dena valeana beto. Meke ka manege rua pili, si pudiki va siñi ni umumu ginani koa holadi rina disaepeli. ²¹ Sa ninaedi ri pu henahena si ari ka lima tina koreo na palabatu, ba lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe.

Ene Mae pa Kolo se Zisu

(Maka 6:45-52; Zone 6:15-21)

²² Meke beto asa, si tozi ni Zisu sari Nana disaepeli pude koi ia sa koaka meke karovo kekenu la pa kali karovona sa kopi Qaleli, meke Asa si koa hola pude garunu taloa ni sari na tie. ²³ Sipu beto garunu puleni Sa sari na tie, si sage la telena pa keke toqere si Asa pude varavara, meke sipu kamo sa veluvelu, si koa eke telena vasina si Asa. ²⁴ Pa totosoa asa si ele seu latu sari kasa disaepeli koasa dia koaka, korapa hena lamae nia na bogusu sa koaka, sina ñinira sa givusu kemua.

²⁵ Pa kali vaqavaqasa si ene mae pa kolo se Zisu koa ri Nana disaepeli. ²⁶ Sipu dogoria rini enena mae pa kolo si Asa, si matagutu sisigiti si arini. “Na tomate si maehe!” gua si arini meke gagaemana.

²⁷ Ba hinoqa zama la koa rini se Zisu, “Mi koa varanel Arau mo, mi lopu matagutu,” gua si Asa.

²⁸ Meke zama la koa Sa se Pita, “Bañara, be hinokara Agoi si isa, mamu tiokau maqu ene atu pa kolo,” gua si asa.

²⁹ “Leana, ene mae,” gua se Zisu. Meke neti vura pa koaka se Pita meke podalae ene la koe Zisu pa kolo. ³⁰ Ba sipu dogoria Pita sa ninirana gua sa givusu, si matagutu si asa meke podalae lodu. “Baⁿara harupau,” gua si asa.

³¹ Hinoqa qaqama la se Zisu meke tuqe vagia Sa meke zama ia Sa, “Vegua ke nunala si goi? Hiteke hola sa mua rinaⁿerane?” gua si Asa.

³² Meke toতোসো suraⁿa sari kara pa koaka, si bule nana sa givusu. ³³ Meke vahesia rina disaepeli pa koaka se Zisu. Zama si arini, “Hinokara sapu Agoi tugo sa Tuna Tamasa,” gua si arini.

Salaⁿi Zisu sari na Tie Mohodi pa Qenesareti

³⁴ Karovia rini sa kopi Qaleli meke la hogoto pa popoa Qenesareti. ³⁵ Doⁿo gilania rina tie vasina se Zisu, ke va enea rini sa inavoso, meke turaⁿa mae ni rini koa Sa sari na dia tie mohodi pa doduruna sa popoa sana. ³⁶ Teka koe Zisu si arini pude va malumi Sa sari na tie mohodi pude tiqua sa Nana hukihukiri poko. Meke sari doduru pu tiqu ia sa hukihukirina sa Nana poko, si ta salaⁿa beto.

15

Vina Tumatumae Koadi tadi na Tie Ziu
(Maka 7:1-13)

¹ Meke taluaraedi mae pa Zerusalem sari kaiqa Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke nanasia rini se Zisu, ² “Na vegua sari kasa disaepeli tamugoi, lopu nuzapa paki lima meke henahena si arini? Gua ke sekea rini sa hahanana nuzapa lima, sapu ele tava tumatumae nia gita koari na tiatamada pukerane,” gua si arini.

³ Meke olaⁿa la se Zisu, “Gamu ba na vegua ke sekea sa Tinarae te Tamasa meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia? ⁴ Ura zama sa Tamasa, ‘Mu va

lavatia sa tinamu meke tamamu' meke 'Asa sapu zama nōnōvali sari na tiatamana si kaqu tava mate,' gua.* ⁵ Ba sapu variva tumatumae nia gamu si gua tu he: Be keke tie tagoa si keketonāa pude boka toka ni sari na tiatamana, ba tozi ni sa sari kara, 'Sa tīnītōnāa hie si ele ponía rau koe Tamasa, ⁶ ke lopu boka tavetavete nia rau pude tokani gamu,' gua si asa. Pa sirañāa hie si sekea gamu sa tinarae te Tamasa, meke luli gamu sari na mia vina tumatumae soti telemia. ⁷ Na tie sekesekei mia si gamu! Gotogoto puta sa zinama te Tamasa koe Aisea pa ginua mia gamu, sapu guahe:

⁸ 'Sari tie hire si va lavata Au rini pa beru dia,
ba seu koa Rau sari bulodi.*

⁹ Gua hoboro mo sa dia vinahesi mae koa Rau.
Ura va tumatumae guni na tinarae Taqarau rini sari
na vina turu tadi tie!' gua."

Tīnītōnāa pu Va Bonia sa Tie
(Maka 7:14-23)

¹⁰ Meke tioko varigara mae ni Zisu sari na tinoni, meke zamai Sa, "Mi avoso mae mamu tumae nia si hie! ¹¹ Lopu sapu hena ia sa tie pa nuzuna si va bonia si asa, ba sari na zinama tu saripu zama vura ni sa pa nuzuna, arini tu si va bonia si asa," gua se Zisu.

¹² Meke mae zama koa Sa sari kasa Nana disaepeli, "Gilania tugo Goi sapu lopu hite qetu ni rina Parese gua saripu zama ni Goi?" gua si arini.

¹³ Meke olañāa la se Zisu, "Doduru linetelete sapu lopu letei sa Tamaqu pa Mañauru si kaqu ta rabutu palae beto. ¹⁴ Mi lopu talotañāa ni si arini! Na tie tuturañāa behudi si arini pu turañi sari na tie behu. Pana karua tie behu

* 15:4 Ekd 20:12, 21:17; Diut 5:16; Liv 20:9 * 15:8 Ais 29:13

varituraⁿⁱ, si kote la hoqa varigara mo pa keke pou si arini,” gua si Asa.*

¹⁵ Meke zama se Pita, “Va bakalia koa gami sa vina tumatumae hie?”

¹⁶ Meke ola^{na} la se Zisu koa ri kasa disaepeli, “Vea, na korapa pupuhu gua tugo ari doduru tie sara si gamu?

¹⁷ Lopu gilania tu gamu sapu gua pu hena ia sa tie pa ⁿuzuna si gore la mo pa tiana meke vura taloa mo pa tinina?

¹⁸ Ba saripu vuradi pa ⁿuzu tie, si mae gua pa bulona, arini tu si va bonia sa tinoa tanisa tie.*

¹⁹ Ura pa bulo tu vura maedi sari na binalabala kaleadi pu hoke eva^{nia} sa vina mate tie, binarabarata, vinari riqihi, meke kaiqa hahanana kaleadi pule; guana hinikohiko, kinohakoha, meke na zinama va kaleana la koari na tie.

²⁰ Arini tu sari na tiⁿito^{na} saripu va bonia sa tie. Ba pude lopu ⁿuzapa lima meke henahena, si lopu boka va bonia sa tie,” gua se Zisu.

Sa Rinaⁿeraⁿe Tanisa Barikaleqe Zenitailo

(Maka 7:24-30)

²¹ Meke taluarae vasina se Zisu meke topue la koasa popoa sapu tata koari na vasivasileana pa Taea meke Saedoni.

²² Meke mae koa Sa si keke barikaleqe Zenitailo sapu koana pa popoa asa, meke tepa na kabo la koe Zisu si asa, “Ke, Tuna Devita, sa tuqu vineki si ta hilae tomate kaleana, ke moho sisigiti si asa; mae toka nau!” gua si asa.

²³ Ba lopu hite zama la ia Zisu si asa. Meke mae garunia ri kasa disaepeli se Zisu, “Hitu taloa nia gana, sina ene luli gita sa meke vevehe variva nuli,” gua si arini.

²⁴ Meke zama la koa rini se Zisu, “Arau si ta garunu pude la koari na sipi muliuⁿudi pa Izireli,” gua si Asa.

* 15:14 Lk 6:39 * 15:18 Mt 12:34

²⁵ Ba ene latu sa barikaleqe, meke todono pa nenena Zisu, “Toka nau Banara!” gua si Asa.

²⁶ Olana se Zisu, “Lopu leana pude vagia sa ginani tadi na koburu meke oki lania koari na siki*,” gua si Asa.

²⁷ “Hinokaramu Banara, ba sari na siki si hoke aqa gani umumu ginani hoqadi mo pa tevolo tadi pu pausudi,” gua sa barikaleqe.

²⁸ Meke olana la se Zisu, “Noma hola sa mua rinane, ke mani ta evana tugo gua sapu hiva nia goi,” gua si Asa. Meke pa totona tugo asa si ta salana sa tuna vineki sa barikaleqe.

Soku Tie si Ta Salana koe Zisu

²⁹ Taluarae vasina se Zisu meke enene si Asa pa raratana masa pa kopi Qaleli. La haele sage pa keke toqere si Asa, meke habotu vasina. ³⁰ Meke noma hola sari na puku tinoni saripu mae koa Sa. Turana mae ni rini koa Sa saripu ike, na behu, na koele, na poka, meke sokudi pule. Mae veko i rini pa nenena Zisu, meke salana betoi Sa si arini. ³¹ Magasa hola sari tie totona sapu zama saripu poka, ta salana pule saripu koele, ene pule saripu ike, meke dodogorae pule saripu behu, meke vahesia rini sa Tamasa tadi na tie Izireli.

*Poni Zisu sari ka Made Tina Tie
(Maka 8:1-10)*

³² Meke tioki Zisu sari Nana disaepeli meke tozi ni Sa, “Tataru nia Rau sa vinarigara lavata hie, sina luli Au rini pa ka neta rane, meke kamahire si beto ni na ginani. Lopu hiva nia Rau pude oviadi meke va pulei, sina kote ovia na mabubulu pa sirana si arini,” gua si Asa.

³³ Meke nanasa sari kasa disaepeli, “Pavei kote boka vagi nia gita sa ginani pa vasina ivuluna hie sapu padana

* 15:26 Sa pozapoza sapu hoke pozani sari na tie Ziu koari na tie Zenitailo.

pude ponia sa puku vinarigara lavata gua hie?” gua si arini.

³⁴ “Ka visa bereti si koa koa gamu?” gua se Zisu. “Ka zuapa, meke ka visavisa igana hitehite mo,” gua si arini.

³⁵ Meke tozi ni Zisu sari na tinoni, pude habotu gore pa pepeso. ³⁶ Meke vagi i Sa sari ka zuapa bereti meke sari ka visavisa igana; zama leana ni Sa koe Tamasa, meke videvide i Sa, meke poni Sa koa ri Nana disaepeli, meke arini va hia lani koari na tie. ³⁷ Henahena beto sari doduru, meke deṅa valeana. Meke ka zuapa pili nomadi si va siṅi ni umumu ginani koa holadi ari na disaepeli. ³⁸ Sa ninaedi rina tie pu habotu henahena si ari ka made tina koreo na palabatu, lopu ta nae sari na koburu na barikaleqe. ³⁹ Beto garunu taloa ni Zisu sari na tinoni, si suraṅa pa koaka si Asa, meke toka la pa kali popoa pa Maqadani^d.

16

Hiva Dogoro Vinagilagila sari na Tie

(Maka 8:11-13; Luke 12:54-56)

¹ Meke mae koe Zisu sari kaiqa rina Parese na Sadusi. Hiva podekia rini si Asa, ke garunia rini pude tavetia keke tinavete variva magasana pude va sosodea sapu maena koe Tamasa si Asa, gua.*

² Ba olaṅa la i Zisu, “Pude veluvelu sa popoa, si hoke zama si gamu. ‘Kote bule sa popoa, sina maqarea sa maṅauru,’ gua si gamu. ³ Meke pana munumunu si hoke zama, ‘Kote ruku sa popoa, sina opoadumu sa maṅauru,’ gua si gamu. Pa dinoṅona la sa maṅauru si boka tumae nia gamu sapu kote bule sa popoa ba vea, ba lopu boka doṅo gilani tu gamu sari na vina gilagila koasa toroso hie?

⁴ Na sinage kaleana na va gugue koe Tamasa si hata vina

* 16:1 Mt 12:38; Lk 11:16

gilagila. Ba loke vina gilagila si kaqu ta poni nia gamu, ba sa vina gilagila te Zona mo,” gua si Asa. Meke luara veko pani Sa si arini meke taloa hokara Nana.*

*Sa Vina Tumatumae tadi na Parese na Sadusi
(Maka 8:14-21)*

⁵ Meke sipu karovo la pa kali karovona sa kopi sarini, si muliⁿⁱ nia ari disaepeli pude paleke bereti. ⁶ Zama la i Zisu si arini, “Mi balau nia gamu sa isiti tadi na Parese na Sadusi,” gua;* ⁷ ke vari zamai teledia si arini, “Gina sapu lopu paleke bereti beka gita si gunia Sa hie?”

⁸ Ele gilania Zisu gua sapu vari zama nia rini, ke nanasa la i Sa si arini, “Na vegua ke zama nia gamu sapu lopu paleke bereti si gamu? Hiteke hola sa mia rina^{nerane}.

⁹ Korapa pupuhu tugo si gamu! Lopu balabala ia tu gamu sipu videvidei Rau sari ka lima bereti si ari ka lima tina tie si ta poni? Ka visa pili si va siⁿⁱ ni umumu ginani gamu?*

¹⁰ Meke vegua sari ka zuapa bereti sapu ta poni la koari ka made tina tie? Ka visa pili si va siⁿⁱ ni umumu ginani gamu?*

¹¹ Vegua ke lopu boka tumae nia tu gamu sapu lopu na bereti si korapa gunia Rau he? Mi kopu puleni gamu koari na isiti^d tadi na Parese na Sadusi!” gua si Asa.

¹² Ke tiqe gilania ri kasa disaepeli sapu lopu na isiti sapu tavete nia bereti sapu gunia Sa, ba sa vina tumatumae tu tadi na Parese na Sadusi.

*Helahelae nia Pita sapu e Zisu sa Karisito
(Maka 8:27-30; Luke 9:18-21)*

¹³ Totoso kamo la se Zisu koasa pinaqaha popoa sapu tata pa Sizaria Pilipae si nanasi Sa sari Nana disaepeli, “Esei gunia rina tie sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

* 16:4 Mt 12:39; Lk 11:29 * 16:6 Lk 12:1 * 16:9 Mt 14:17-21 * 16:10 Mt 15:34-38

¹⁴ “Kaiqa si e Zone Papitaiso gua, kaiqa si e Ilaiza gua, kaiqa si e Zeremaea, babe keke rina poropita gua,” gua si arini.*

¹⁵ “Gamu si vegua? Esei balabala Nau gamu si Arau?” nanasa gua si Asa.

¹⁶ Meke ola η a la se Saimone Pita, “Agoi tugo sa Karisito^d, sa Tuna sa Tamasa toana,” gua si asa.*

¹⁷ Ola η a se Zisu, “Ta manae tugo si agoi Saimone na tuna e Zone, sina lopu keke tie tozi nigo si hie, ba ta poni to η oto mae nia goi koasa Tamaqu pa Ma η auru si asa. ¹⁸ Ke Maqu tozi nigo Rau sapu e Pita si agoi, sapu na patu sa ginuana. Meke koasa Patu Sinokirae hie si kaqu kuria Rau sa Qua ekelesia, meke sa η nira η nira tanisa minate si lopu kaqu boka va kilasia sa sa Qua ekelesia hie. ¹⁹ Kaqu ponigo Rau sari na viduluna sa Bina η ara Ma η auru, meke gua sapu heki nia goi pa pepeso si kaqu ta hekie tugo koe Tamasa, meke gua sapu va malumia goi pa pepeso, si kaqu tava malumu tugo koe Tamasa.”* ²⁰ Meke naqui Zisu sari Nana disaepeli pude lopu tozia pa tie sapu Asa tugo sa Karisito.

*Tozia Zisu sa Nana Tinasigiti na Minate
(Maka 8:31 kamo hinia 9:1; Luke 9:22-27)*

²¹ Podalae pa totoaso asa si podalae totozi va bakala valeania Zisu koa ri Nana disaepeli sa Nana tinasigiti, meke zama si Asa, “Kaqu la si Arau pa Zerusalem, meke kaqu koa tava sigiti koari na koimata tadi na tie Ziu, na η ati hiama, meke koari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese. Kaqu tava mate si Rau, ba pa rane vina η eta si kaqu tava toa pule pa minate si Arau.”

* 16:14 Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lk 9:7-8 * 16:16 Zn 6:68-69 * 16:19 Mt 18:18; Zn 20:23

²² Meke vagi vata kale ia Pita se Zisu meke podalae norea sa, “Lopu kaqu, Baṅara! Lopu kaqu evaṅa si hie koa Goi!” gua si asa.

²³ Taliri se Zisu meke zama la koe Pita, “Taloa koa Rau Setani! Korapa hiva hukahukata si goi pa kenuqu. Sina sari na binalabala arini si lopu maedi koe Tamasa, ba tana tie mo,” gua se Zisu.

²⁴ Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Asa sapu hiva luli Au, si mani lopu ruriti sari doduru nana ginugua soti telena, ba mani ovulu palekia sa nana korosi*, meke luli Au.* ²⁵ Ura asa pu ruritia sa nana tinoa si kaqu siana nia sa si asa. Ba asa pu lopu ruritia sa nana tinoa pa linuliqu Rau, si kaqu vagia sa sa tinoa hola.* ²⁶ Na lineana sa si kote va gavoria sa tie be hiva tago ia sa sa doduruna sa kasia popoa, ba siana nia sa sa tinoa hola? Namu loketoṅa hokara! Loketoṅa si kote boka holu nia sa pude vagi pule nia sa nana tinoa. ²⁷ Ura sa Tuna na Tie, si kote mae koasa tinolava ṅedalana tanisa Tamana meke somanae koari Nana mateana hopedi. Meke kaqu hopeke poni pinia Sa sari na hopeke tie gua sapu garo pa dia tinavete.* ²⁸ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu kaiqa gamu hire si lopu kaqu mate, osolae dogoria tu gamu sa Tuna na Tie, maena pa Nana binaṅara.”

17

Ta ilirae ṅedala sa Isumatana e Zisu pa Toqere
(Maka 9:2-13; Luke 9:28-36)

¹ Meke sipu hola ka onomo rane, si turaṅia Zisu se Pita meke sari karu tamatasi, ari Zemisi e Zone, meke sage la

* 16:24 Sa ginuana “palekia nana korosi” si mani va namanama pude koa ta sisigiti pa linulina e Karisito, kekeṅoṅo guana minate pa korosi.

* 16:24 Mt 10:38; Lk 14:27 * 16:25 Mt 10:39; Lk 17:33; Zn 12:25 * 16:27 Mt 25:31; Sam 62:12; Rom 2:6

pa keke toqere ululuna meke koa teledia vasina si arini.*

² Sipu doño la sari ka ñeta disaepeli koe Zisu si ta ilirae ñedala sa isumatana guana rimata, meke sari Nana poko si keoro sisigiti. ³ Meke dogori ri ka ñeta disaepeli sari Mosese e Ilaiza korapa vivinei koe Zisu.

⁴ Ke zama la koe Zisu se Pita, “Bañara, leana hola sapu koa tani si gami doduru hire. Be leana gua Goi, si maqu taveti ka ñeta ipi tani keke Tamugoi, keke te Mosese, meke keke te Ilaiza,” gua si asa.

⁵ Meke sipu korapa zama si asa, si mae opo adumi keke lei keoro ñedalana si arini. Meke avosia rini si keke mamalaiñi mae gua koasa lei sapu zama guahe: “Hie tugo sa Tuqu koleo sapu qetu hola nia Rau, mi avosia si Asa!” gua.*

⁶ Sipu avosia ri ka ñeta disaepeli sa mamalaiñi, si matagutu sisigiti dia, ke hoqa oporapaha pa pepeso si arini. ⁷ Mae tiqei Zisu si arini meke zamai Sa, “Mi lopu matagutu, mi turu!” gua si Asa. ⁸ Ke doño sage si arini, ba loke tie si dogoria rini ba telena mo e Zisu.

⁹ Meke sipu taluarae gore pule mae rini pa toqere, si naqui Zisu sari ka ñeta disaepeli meke zama, “Lopu tozia gamu pa keke tie sa dinogodogorae sapu dogoria gamu, osolae pana va toa pulea tu Tamasa pa minate sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

¹⁰ Meke nanasa la ia rina disaepeli se Zisu, “Na vegua ke zama sari na tie va tumatuma koasa Tinarae te Mosese sapu e Ilaiza tu si kaqu pule va kenue mae meke tiqe mae sa Karisito?” gua si arini.*

¹¹ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Hinokara e Ilaiza tugo si kote mae kekenu pude va nama va toñoto vekoi sa sari doduru ginugua. ¹² Ba tozi hinokarani gamu Rau sapu ele

* 17:1 2 Pit 1:17-18 * 17:5 Zen 22:2; Diut 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17, 12:18; Mk 1:11; Lk 3:22 * 17:10 Mal 4:5

pule mae tu se Ilaiza, ba lopu dono gilania rina tie, ke nonoivalia rini si asa pa siraña gua mo sapu hiva nia rini. Meke kaqu nonoivala gunia tugo rini asa sa Tuna na Tie,” gua se Zisu.*

¹³ Meke tiqe bakala koari na disaepeli sapu e Zone Papitaiso mo si gunia Zisu.

Salaña Zisu si Keke Koreo sapu Koaia Tomate Kaleana
(Maka 9:14-29; Luke 9:37-43)

¹⁴ Meke sipu kamo pule la si arini koasa puku vinarigara lavata, si mae hoqa todoño koa Sa si keke tie meke zama,
¹⁵ “Banara, tataru nia mamu toka nia sa tuqu koreo. Na hoke kamo kirekireqe, meke hoke hoqa nia pa nika, babe pa kolo si asa. ¹⁶ Ele turaña mae nia rau koa ri mua disaepeli, ba lopu boka salaña rini,” gua si asa.

¹⁷ Meke olaña se Zisu, “Kei, gamu na sinage va gugue na kaleamia, vea seunae gua kaqu koa turaña gamu, na tupitini gamu Rau. Turaña mae nia koa Rau tani sa koreo!” gua si Asa. ¹⁸ Hipuru pania Zisu sa tomate kaleana, ke vura taloa si asa koasa koreo, meke pa totoso tugo asa si ta salaña si asa.

¹⁹ Meke mae teledia koe Zisu sari kasa Nana disaepeli, meke nasia rini si Asa, “Na vegua ke lopu boka hipuru pania tu gami sa tomate kaleana sana?” gua si arini.

²⁰ Meke olaña la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu: na hiteke hola sa mia rinañerane; zama hinokara atu koa gamu si Rau, sapu be hitekena hite gua mo na keke kiko masitadi sa mia rinañerane, ba boka zama ia mo gamu sa toqere hie, ‘Mu rizu la panahoi,’ gua, meke kote rizu nana mo. Loketona sapu kote tasuna koa goi pude evañia.* ²¹ [Ba sa tomate kaleana gua hie, si lopu

* 17:12 Mt 11:14 * 17:20 Mt 21:21; Mk 11:23; 1 Kor 13:2

boka ta hipuru palae hoboro, ba pa vinaravara meke pa minadi pa ginani mo kote boka ta evaṇa,” gua si Asa.]*

Tozi Pulea Zisu Guguana sa Nana Minate

(Maka 9:30-32; Luke 9:43-45)

²² Totoso kamo varigara pa Qaleli sari kasa disaepeli, si zama se Zisu koarini, “Sa Tuna na Tie si kote ta vala pa limadi rina tie. ²³ Kote tava mate si Asa, ba pa rane vina ṇeta, si kote va turu pulea Tamasa pa minate si Asa,” guni Sa, ke talotaṇa hola sari na disaepeli.

Tinabara Takisi tana Zelepade

²⁴ Meke sipu kamo mae pa Kepaniami se Zisu meke sari Nana disaepeli, si mae nanasa koe Pita sa tie hata takisi tanisa Zelepade, “Vegua hoke tabaria sa titisa tamugamu sa takisi tanisa Zelepade?” gua si asa.*

²⁵ “Uve, hoke tabaria Sa,” gua se Pita, meke sipu nuquru la pa vetu se Pita si hinoqa zama la koasa se Zisu, “Saimone, sa sa mua binalabala? Esei hoke tabara la nia sa takisi koari na baṇara pa kasia popoa hie? Ari na tudia soti, ba ari na votiki tie tu?”

²⁶ Meke olaṇa se Pita, “Ari na votiki tie mo.” “Ke sari tudia si lopu tabaria sa takisi. ²⁷ Ba pude lopu va kaleania gita sa binalabala tadi na tie, ke mamu la tutusa pa kolo. Mamu vagia sa igana kekenu riqihia goi, mamu va ṇaṇaria ṇuzuna meke kote dogoria goi si keke poata siliva sapu padana sa tinabara takisi pa Zelepade tamugoi meke Taqarau,” gua si Asa.

18

Asa sapu Noma Hola pa Binaṇara Maṇauru

(Maka 9:33-37; Luke 9:46-48)

* 17:21 Sa vesi hie si koa pa kaiqa kinubekubere hope pukerane ba lopu doduru. * 17:24 Ekd 30:13, 38:26

¹ Pa totosona asa si mae koa Sa sari Nana disaepeli meke nanasa guahe si arini, “Esei si arilaena hola pa Binaṅara Maṅauru?”*

² Ke tioko vagia Zisu si keke koburu hite meke va turua Sa pa kenudi rini. ³ Meke zama la koa rini si Asa, “Maqu tozi va hinokarani gamu; be lopu hobe si gamu meke ta evaṅae guana koburu hite, si lopu kaqu nuquru si gamu koasa Binaṅara Maṅauru.* ⁴ Asa sapu va pepekae pule nia gua sa koburu hite hie si arilaena pa Binaṅara Maṅauru. ⁵ Meke asa sapu va kamo valeania pa korapa pozaqu Rau si keke koburu hite gua hie, si va kamo Au tugo sa si Arau.

*Toketoke Va Hoqa Tie pa Sinea
(Maka 9:42-48; Luke 17:1-2)*

⁶ Ba asa sapu vata luarae ia si keke koburu hite pa nana rinaṅerane koa Rau, si leana hola pude pusi nia keke patu lavata ruana, meke la va lodu pania gana pa lamana peava. ⁷ Kaleana hola tugo koari na tie pa kasia popoa, sapu koa dia sari na tiṅitona pu boka hukati si arini pa dia rinaṅerane koa Rau! Meke sari na tiṅitona arini si kaqu kamo mae tugo; ba mani talotona gana si asa pu va kamo mae i sari na tiṅitona arini. ⁸ Be keke kali limamu babe keke kali nenemu, si vata luarae igo koa Rau, si mamu gomu pania, leana hola si pude nuquru si goi pa tinoa hola, koasa tinoa gomugomumu, hola nia si pude tagoi goi sari na limamu na nenemu meke la pa heli.* ⁹ Be sa matamu si vata luarae igo koa Rau, si mamu lobiti pania gana. Leana hola si pude keke matamu mo si koa meke nuquru pa tinoa hola; hola nia si pude karua matamu si koa beto dia meke ta gona la pa nika pa heli.*

* 18:1 Lk 22:24 * 18:3 Mk 10:15; Lk 18:17 * 18:8 Mt 5:30 * 18:9 Mt 5:29

Sa Parabolona sa Sipi Muliuṅu
(Luke 15:3-7)

¹⁰ Kopu nia pude mi lopu doṅo va gore ia si keke koari na koburu hite hire. Maqu tozini gamu, sapu sari na dia mateana rini si doduru totosoa koa pa kenuna sa Tamaqu pa Maṅauru. ¹¹ [Ura mae sa Tuna na Tie pude harupi saripu muliuṅu.]

¹² Sa balabala nia goi? Be keke tie si tagoi keke gogoto nana sipi meke keke rina nana sipi si muliuṅu, na sa si kote tavetia sa? Kote veko paki sa sari ka sia ṅavulu sia pude gani duduli pa toqere, meke la hata ia sa si asa sapu muliuṅu. ¹³ Maqu tozi va hinokarani gamu, pana dogoria sa, sa nana qinetuqetuna sa sipi hie si hola nia sa nana qinetuqetudi ri ka sia ṅavulu sia saripu lopu muliuṅu. ¹⁴ Gua tugo asa, sapu sa Tamada pa Maṅauru si lopu hiva hokara nia si pude muliuṅu* si keke rina koburu hite hire.

Keke Tasida pa Vinahesi sapu Hoqa pa Sinea

¹⁵ Ke be keke tasida pa vinahesi si tavete va sea atu koa goi, si mamu la tozi nia vasina sea nia sa. Mamu tavetia si hie telemia eke mo gamu kara; meke be avosigo sa si ele toka nia goi si asa pude pule mae.* ¹⁶ Ba be lopu hiva va avosigo sa, si mu la tioki pule keke be karua tie pude 'va sosode toka nigo koari na nana sinea sa tasida hie,' gua sapu ta zamae pa Kinubekubere Hope.* ¹⁷ Ba be lopu hiva va avosi tugo sa sarini pu tioki goi, si mamu tiqe paleke la nia koa sa ekelesia sa doduru ginuguana sa tasida hie. Meke be lopu hiva va avosia tugo sa sa ekelesia, si veko pania mo, mamu balabala gunia mo na keke tie huporo, babe keke tie kaleana si asa.

Sa Hineki meke na Vina Malumu

* 18:14 Muliuṅu si pude tava kilasa pa heli. * 18:15 lk 17:3

* 18:16 Diut 19:15

¹⁸ Maqu tozi hinokarani gamu, sapu gua pu heki ni gamu pa pepeso si kaqu ta hekie tugo pa Mañauru, meke gua sapu va malumi gamu pa pepeso si kaqu tava malumu tugo pa Mañauru.*

¹⁹ Meke hie pule si tozini gamu Rau. Be karua gamu si variva ego nia si keketona pude varavara nia, si kaqu vatu nia sa Tamaqu pa Mañauru koa gamu, ²⁰ ura be karua babe ka ñeta tie si varigara pa pozaqu Rau si somana tugo si Arau koa rini,” gua si Asa.

Sa Nabulu pu Lopu Variva Taleosae

²¹ Meke mae nanasia Pita se Zisu, “Bañara, be keke tasiqum pa vinalesi si tale va sea mae mo koa rau, si ka visa toতোসো kaqu taleoso nia rau si asa? Ka zuapa toতোসো?” gua si asa.*

²² Meke olana la koa sa se Zisu, “Lokari, lopu ka zuapa toতোসো, ba hola nia zuapa ñavulu toতোসো ka zuapa,” gua si Asa.* ²³ “Sina sa Binañara Mañauru si guahe,” gua si Asa. “Koa nana si keke bañara sapu hiva nae va tonoti sari na lipulipu tadi na nana tie tavetavete. ²⁴ Meke sipu lopu ele seunae podalae varigara ni sa sari na lipulipu, si turaña nuquru mae nia mo rini si keke arini pu ari nana lipulipu. Soku tina dola sari nana lipulipu sa koasa nana bañara. ²⁵ Lopu boka lipui sa sari nana lipulipu. Ke zama sa bañara pude holuholu gunia na pinausu si asa, nana barikaleqe meke sari nana koburu meke sari doduru nana likakalae, pude lipui sari na nana lipulipu.

²⁶ Meke hoqa kokotunu sa tie tavetavete hie pa kenuna sa nana bañara meke tepa guahe: ‘Bañara, tataru nau mamu aqa va nono nau, maqu lipu betoi sari doduru qua lipulipu, koa goi,’ gua si asa. ²⁷ Meke tataru nia sa nana

* 18:18 Mt 16:19; Zn 20:23 * 18:21 Lk 17:3-4 * 18:22 Zen 4:24

bañara si asa, ke taleoso nia mo sa koa ri doduru nana lipulipu meke vata rupahia sa.

²⁸ Meke sipu taluaræ vura la sa tie tavetavete hie, si la qora puta nia mo sa pa sirana si keke tie tavetavete turana, sapu ka visavisa dola mo sari nana lipulipu koasa. La tuqe vagia mo sa sa tie, meke kunele vekoa sa ruana, meke zama ia sa, ‘Turei lipui mua lipulipu koa rau!’ gua si asa.

²⁹ Meke hoqa todoño sa tie meke zama, ‘Tataru nau mamu aqa va ñoño nau, maqu ponigo sari qua lipulipu,’ gua si asa. ³⁰ Ba korona taleoso nia sa, ba vala sa pa vetu varipusi osolæ kaqu lipu betoi tu sa sari nana lipulipu, gua. ³¹ Meke sipu dogoria kaiqa tie tavetavete turana gua sapu ta evana, si talotana hola si arini, ke la tozia rini koasa bañara gua sapu evania sa.

³² Ke tioko vagia sa bañara sa tie tavetavete sana, meke zama ia sa. ‘Na tie tavetavete kaleamu hola si goi! Ele taleoso nigo rau si agoi koa ri doduru mua lipulipu koa rau, sina tepa si goi. ³³ Ba vegua ke lopu taleoso nia goi sa tie tavetavete turanamu, gua sapu taleoso gunigo rau?’ ³⁴ Meke bugoro sisigiti sa bañara ke vata pusi pania sa sa tie tavetavete sana, osolæ kaqu lipu betoi tu sa sari doduru nana lipulipu.”

³⁵ Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu: “Kaqu hopeke gunini gamu tugo sa Tamaqu pa Manauru si gamu, be lopu hopeke taleosoni gamu pa bulomia soti sari na tasimia pa vinahesi.”

19

*Vina Tumatumæ te Zisu koasa Vinariluari pa Vinarihaba
(Maka 10:1-12)*

¹ Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumæ hire, si taluaræ si Asa pa Qaleli meke la pa pinaqaha popoa

Ziudia sapu pa kali karovona sa Ovuku Zodani. ² Meke sari na puku tinoni lavata si luli koa Sa, meke salaṅa betoi Sa saripu mohodi.

³ Meke mae koa Sa si kaiqa rina Parese pude podekia si Asa. Nanasa guahe sarini, “Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude luara pania keke tie sa nana barikaleqe pa doduru ginugua mo?”

⁴ Meke olaṅa la koa rini se Zisu, “Vea, lopu tiro ia tu gamu koasa Kinubekubere Hopena sia, sapu pa pinodalaena si ‘Va podaka ni koreo na vineki Tamasa,’ gua?*

⁵ Meke zama si Asa sapu, ‘Pa ginugua asa si kaqu luaria sa koreo sa tamana meke sa tinana, meke kaqu koa keke koa sa nana barikaleqe, meke koa keke tinidia sari karua.’*

⁶ Ke lopu karua sari karua, ba kekeke mo. Saripu ele vari soto ni sa Tamasa pa vinarihaba, si mani lopu vari luara ni na tie,” gua si Asa.

⁷ Meke nanasa pule la koa Sa sari na Parese, “Pude gua asa si na vegua ke va malumu ia tu e Mosese pa Tinarae sapu sa palabatu si boka ponia pepa vinari luari sa sa nana barikaleqe, meke tiqe hitu taloa nia?” gua si arini.*

⁸ Meke olaṅa la se Zisu koa rini, “Va malumu gamu Mosese pude luari sari mia barikaleqe sina tasuna hola si gamu, ba pa podalaena si pude lopu vari luari. ⁹ Maqu tozini gamu, be keke palabatu luara pania sa nana barikaleqe, ba lopu barabarata sa nana barikaleqe, meke haba hobe sa palabatu si keke votiki barikaleqe babe na vineki, si barabarata tugo sa tie sana,” gua se Zisu.*

¹⁰ Meke zama la koa Sa sari nana disaepeli, “Be gua asa sa ginugua pa vari korapadi rina palabatu meke

* 19:4 Zen 1:27, 5:2 * 19:5 Zen 2:24 * 19:7 Diut 24:1-4; Mt 5:31

* 19:9 Mt 5:32; 1 Kor 7:10-11

barikaleqe, si leana hola pude madi lopu varihaba mo sari na tie,” gua si arini.

¹¹ Meke ola^{na} la koa rini se Zisu, “Sa zinama hie si lopu goto la pa doduru tie, ba koa rini mo pu ele poni ni sa Tamasa. ¹² Ura koa dia sari na hopehopeke ginugua gua meke lopu hoke boka varihaba sari na tie. Kaiqa sina koa gua tu pa dia pinodo, kaiqa sina tie mo va tasuna i, kaiqa si lopu hiva varihaba, sina hiva nabulu nia mo rini sa Bina^{na}rara Ma^{na}auru. Asa sapu boka si mani lulia sa zinama hie,” gua si Asa.

*Mana ni Zisu Sari na Koburu Hite
(Maka 10:13-16; Luke 18:15-17)*

¹³ Meke tura^{na} la ni ri kaiqa sari dia koburu koe Zisu pude va opo ni limana meke mana ni Sa, gua, ba norei rina disaepeli si arini. ¹⁴ Ba zama se Zisu, “Va malumu mae i koa Rau sari na koburu, lopu hukati si arini, sina sa Bina^{na}rara Ma^{na}auru si tadirini pu gugua hire,” gua si Asa. ¹⁵ Beto va oponi limana Sa sari na koburu hite meke mana ni Sa, si taluarae taloa vasina si Asa.

*Sa Tie Vaqura sapu Tagotagona
(Maka 10:17-31; Luke 18:18-30)*

¹⁶ Keke totošo si mae koe Zisu si keke tie meke nanasa guahe: “Titisa, na tinavete leana sa si kaqu tavetia rau pude vagia sa tinoa hola?” gua si asa.

¹⁷ Meke ola^{na} la koasa se Zisu, “Na vegua ke nanasa nia goi koa Rau gua sapu leana? E Tamasa mo telena si leana. Ba pude hiva nia goi sa Tinoa Hola, si mu kopu ni sari na Tinarae,” gua si Asa.

¹⁸ “Tinarae savadi?” gua sa tie. Meke ola^{na} se Zisu, “Meke mu variva mate, meke mu barabarata, meke mu hiko, meke mu zutu kokoha ia si keke tie;” ¹⁹ Mu va

* 19:18 Ekd 20:13-16; Diut 5:17-20

lavatia sa tamamu meke sa tinamu, mamu tataru nia sa tura η amu, gua sapu tataru pule nigo si agoi,” gua si Asa.*

²⁰ Meke ola η a sa tie, “Ele va tabei tu rau sari doduru tinarae arini. Na sa pule si ta hivae pude tavetia rau,” gua si asa.

²¹ Meke ola η a la koasa se Zisu, “Be hiva koa va gotogoto si goi, si la mamu holuholu ni sari doduru mua likakalae mamu poni ni sari poata koari na tie habahuala, meke kote ari mua tinagotago pa Ma η auru; beto asa, mamu mae luli Au,” gua si Asa.

²² Totoso avosia sa tie vaqura sapu gua asa, si talota η a si asa, meke pule taloa nana; sina soku hola nana tinagotago.

²³ Meke zama se Zisu koari Nana disaepeli, “Maqu tozi va hinokarani gamu: tasuna hola koasa tie tagotago pude nuquru pa Bina η ara Ma η auru. ²⁴ Maqu zama pule nia, sapu tasuna hola tugo koasa tie tagotago pude nuquru pa Bina η ara Ma η auru hola nia si pude nuquru si keke kameli pa lopa nila,” gua si Asa.

²⁵ Totoso avosia rina disaepeli sapu gua asa si magasa sisigiti si arini meke zama, “Ke esei mo si kote boka ta harupu?” gua si arini.

²⁶ Meke do η o toto la i Zisu si arini meke zama, “Pa tie si tasuna si hie, ba koe Tamasa si loketo η a si tasuna,” gua si Asa.

²⁷ Meke zama la koa Sa se Pita, “Gami si luara pani sari doduru mami likakalae pude luli Igo; na sa si kote vagia gami?” gua si asa.

²⁸ Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu pana habotu pa Nana habohabotuana ba η ara tolavaena sa Tuna na Tie koasa totoso tanisa Nana Bina η ara, si kaqu somana habotu si gamu ka manege rua Qua disaepeli koa ri ka manege rua habohabotuana ba η ara, pude koa totoli ni sari ka manege rua

* 19:19 Ekd 20:12; Diut 5:16; Liv 19:18

butubutu Izireli.* ²⁹ Meke ari doduru pu ele veko pani dia vetu, na tasidia koreo na vineki, na tiatamadia, babe na tudia, na pepeso na gua pa laequ Rau, si kaqu poni pule ni Tamasa keke gogoto totošo soku hola ni saripu veko pani rini, meke kaqu vagia rini sa tinoa hola. ³⁰ Meke sokudi arini pu kekenu kamahire, si kote mumudi, meke sokudi arini pu mumudi kamahire, si kote kekenu,” gua se Zisu.*

20

Sari Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

¹ “Sa Bina_nara Ma_nauru si kekeno_no puta gua hie,” gua se Zisu. “Keke tie tago inuma vaeni si topue munumunu hokara meke la hata tie pude tavetavete pa nana inuma vaeni, gua. ² Meke variva ego nia sa koa rini si pude kote tabara ni padana keke poata siliva pa keke rane, meke tiqe garunu lani sa pa tinavete. ³ Sipu vura pule la sa pa vasina tana maketi pa sia koloko, si dogori pule sa sari kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia, loketona tavetia. ⁴ Ke tozi ni sa, ‘La mamu tavetavete pa qua inuma vaeni, meke kote poni gamu rau sa tinabara pu garomia,’ guni sa si arini. ⁵ Ke topue la si arini pa tinavete. Meke pa manege rua koloko, meke pa _neta koloko ba gua tugo, kaiqa tie pule si vagi lani sa pa tinavete. ⁶ Meke sipu pule la sa pa vasina tana maketi pa kaiqa lima koloko veluvelu, si dogori pule sa si kaiqa tie korapa tuturu hoboro dia. ‘Na vegua ke turu va hola hoboro totošo tani si gamu?’ gua si asa. ⁷ Meke ola_na sarini, ‘Na loke tie poni gami tinavete,’ gua si arini. ‘Ego, leana, gamu ba mi la tavetavete tugo pa qua inuma vaeni,’ guni sa si arini.

⁸ Meke sipu veluvelu sa popoa si tozi nia sa tie tago inuma sa nana palabatu tinavete. ‘Mu la tioki sari na

* 19:28 Mt 25:31; Lk 22:30 * 19:30 Mt 20:16; Lk 13:30

tie tavetavete mamu poni sari dia tinabara, podalae koa rini pu tavetavete mumudi meke kamo koa rini pu tavetavete kekenu,' gua si asa.* ⁹ Meke hopeke poni ni keke poata siliva* sa saripu podalae tavetavete pa lima koloko veluvelu. ¹⁰ Meke sipu mae vagi tinabara saripu podalae tavetavete kekenu, si balabala ia rini sapu kote vagi va noma si arini, gua. Ba toতোসা vagia rini sa dia tinabara si kekeno^o gua mo tadi pu tavetavete mumudi. ¹¹ Ke toতোসা vagi rini sari na poata, si podalae qumiqumi nia rini sa tie tago inuma. ¹² Zama si arini, 'Sari kaiqa hire pu tavetavete mumudi si keke aoa mo si tavetavete ia rini, ba gami si raza mate doduruna sa rane koasa maninina sa rimata, ba va kekeno^o gami mo goi koa rini!' gua si arini.

¹³ Meke ola^{na} la koa keke ari kasa sa tie tago inuma, 'Mu avoso mae qua baere, tonotona sa qua tinavete koa goi. Nake ele va egoa tu goi sa tinabara sapu keke poata siliva pa keke rane tavetavete, gua. ¹⁴ Ke vagia sa mua tinabara mamu taloa. Arau hiva ponía koa sa pu tavetavete mumudi, gua sapu vatua rau koa goi. ¹⁵ Arau mo telequ tagoa sa ninira^{nira} pude tavetavete nia sa qua poata. Mu lopu kono nia goi sapu tavete valeana la si arau koa rini.'"

¹⁶ Meke zama guahe se Zisu, "Ke gua asa si sokudi ri pu kekenu si kote tava mumudi, meke sokudi ri pu mumudi si kote tava kekenu," gua si Asa.*

*Vina Neta Totoso pu Tozia Zisu sa Nana Minate
(Maka 10:32-34; Luke 18:31-34)*

¹⁷ Ego, sipu korapa ene la pa Zerusalema se Zisu, si tioko vagi vata kale i Sa sari ka manege rua Nana disaepeli, meke

* 20:8 Liv 19:13; Diut 24:15 * 20:9 Keke poata siliva si padana sa tinabara tana tie tavetavete pa keke rane. * 20:16 Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30

zama si Asa koa rini: ¹⁸ “Avoso mae gamu, korapa sage la pa Zerusalemā si gita, meke vasina si kote ta vala sa Tuna na Tie pa limadi rina n̄ati hiama, meke sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke kote ta zutu, meke tava mate si Asa. ¹⁹ Beto asa, kote vala ia rini si Asa koari na tie Zenitailo pude va sisire nia, na sekea, meke kote va matea rini pa korosi si Asa. Ba pa rane vina n̄eta si kaqu turu pule pa minate si Asa,” gua se Zisu.

*Sa Tinepa Tanisa Tinadia ri Zemisi e Zone
(Maka 10:35-45)*

²⁰ Meke mae koe Zisu sa barikaleqe te Zebeti meke sari karua tuna koreo; mae todoñō pa kenuna Sa meke tepa vina lavata koa Sa.

²¹ “Na sa si hiva nia goi?” gua se Zisu koasa barikaleqe; meke olañā si asa, “Bañāra, va tatara veko nau Goi kamahire sapu sari karu tuqu koreo hire si kaqu habotu* somanae koa Goi, keke pa kali mataomu meke keke pa kali gedemu pana koa Bañāra si Goi.”

²² Meke olañā la se Zisu, “Lopu gilania gamu kara gua sapu tepa ia gamu. Vegua, boka napo turañāu gamu kara sa kapa tinasigiti sapu kaqu napo ia Rau?” gua si Asa. Meke olañā sari karua, “Uve, boka tugo,” gua si arini.

²³ Meke zama la koari karua se Zisu, “Ego, kote somana napo si gamu koasa kapa tinasigiti sapu kote napo ia Rau, ba sa n̄inirañira pude vizatia sapu esei si kote habotu pa kali mataoqu, meke pa kali gedequ, si lopu Taqarau. Sari na vasidi gugua arini si tadirini tu pu ele vizata vekoi sa Tamaqu,” gua se Zisu.

²⁴ Totoso avosia ri ka manege puta disaepeli sapu gua asa, si bugoro ni rini sari karu tamatasi. ²⁵ Ke tioko vari-gara ni Zisu sari doduru disaepeli meke zamai Sa, “Gilania

* 20:21 Hiva koa somanae koe Zisu pude bañarani sari na tie.

mia gamu sapu sari na baṅara tadi na tie Zenitailo, si lalae ni rini sari na tinoa tadi na dia tie meke nati hiniva ni rina dia koimata si arini.* ²⁶ Ba koa gamu si lopu kaqu gua asa. Be keke koa gamu si hiva pude na koimata, si mani koa na nabulu si asa koa gamu.* ²⁷ Meke be keke koa gamu si hiva koa na tie ululuna, si mani koa na pinausu si asa koa gamu. ²⁸ Kekeṅoṅo gua sa Tuna na Tie sapu lopu mae pude va baṅabaṅarae, ba mae pude koa na nabulu tu, meke poniasa Nana tinoa pude holu pule ni sari sokudi,” gua se Zisu.

Salaṅi Zisu sari Karua Tie Behudi
(Maka 10:46-52; Luke 18:35-43)

²⁹ Meke sipu taluarae pa Zeriko se Zisu meke sari kasa Nana disaepeli, si keke puku tinoni lavata si luli koa rini. ³⁰ Meke totošo avosia ri karua tie bebehudi sapu habotudi pa vale sirana sapu e Zisu si korapa ene hola, si velavela sari kara, “Ke Baṅara, Tuna^d Devita, mu tataru ni gami!” gua sari kara.

³¹ “Mokomoko gamu kara!” gua sari kobi tie. Ba velavela va ululae latu sari kara, “Ke Baṅara, Tuna Devita, mu tataruni gami!” gua sari kara.

³² Turu noso se Zisu meke nanasi Sa, “Na sa si hiva nia gamu kara pude tavete poni gamu Rau?” gua si Asa.

³³ Meke zama la sari kara, “Baṅara, hiva dodogorae si gami!” gua si arini.

³⁴ Meke tataru ni Zisu sari kara ke la tiqiu Sa matadi, meke hinoqa dodogorae sari karua, meke lulia rini si Asa.

21

Sa Ninuquru Va Mataqara te Zisu pa Zerusalem
(Maka 11:1-11; Luke 19:28-40; Zone 12:12-19)

* 20:25 Lk 22:25-26 * 20:26 Mt 23:11; Mk 9:35; Lk 22:26

¹ Meke sipu tata kamoā rini si pa Zerusalemā, si la si arini pa Betipezi, keke vasileana pa Toqere Olive. Vasina si garunu va kenu lani Zisu si karua Nana disaepeli. ² Tozi ni Sa sari kara, “La koa sa vasileana pa kenumia, meke lopu sana kote dogoria gamu kara si keke don'ki, ta pusi eko nana. Koa turaña tugo sa sa tuna. Rupahi mamu turaña beto mae ni. ³ Be zama atu gamu keke tie, si mi tozi nia, ‘Hiva ni sa Bañara,’ mi gunia, meke kote va malumu vatui mo sa,” gua si Asa.

⁴ Ta evaña si hie, pude va gorevura ia gua sapu zama nia sa poropita, sapu guahe:

⁵ “Tozi ni sari na tiena sa popoa Zaione^{d,*}

Dono la, sa mia Bañara si korapa mae koa gamu, va pepekae meke koi Nana pa keke tuna don'ki.”

⁶ Taluarāe la sari karua disaepeli, meke tavetia tugo ri kara gua sapu tozi ni Zisu. ⁷ Turaña mae nia ri kara sa don'ki meke sa tuna. Ivara va hake lani ri sari na dia poko pa mudidi ri karua kurukuru hire, meke habotu hake la se Zisu. ⁸ Na puku vinarigara lavata si ivara ni dia poko pa sirāna. Kaiqa arini si koku vagi kava huda pamu meke ivara ni rini pa sirāna. ⁹ Sari na puku vinarigara lavata si ene pa kenuna meke pa mudina Zisu, meke velavela guahe si arini:

“Hozana koasa Tuna Devita!

Tamanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Bañara.

Mada vahesia sa Tamasa panaulu,” gua si arini.*

¹⁰ Sipu nuquru tugo se Zisu pa Zerusalemā, si noveoro sa doduruna sa popoa, meke nanasa, “Esei sia?”

¹¹ Meke olaña sari na kobi tie pu luli koa Sa, “E Zisu si Asa, sa poropita pa vasileana Nazareti pa Qaleli,” gua si arini.

* 21:5 Zak 9:9 * 21:9 Sam 118:25, 26

Nuquru La pa Zelepade se Zisu

(Maka 11:15-19; Luke 19:45-48; Zone 2:13-22)

¹² Meke nuquru la pa Zelepade se Zisu, meke hadu vuravura ni Sa saripu korapa vari holuholui pa korapana. Tupele hoqai Sa sari na tavolo tadi tie hobehobe poata meke sari habohabotuana tadi tie holuholu baruku.

¹³ Meke zama la koa ri doduru tie si Asa, “Guahe si koa koasa Kinubekubere Hope: ‘Sa Qua vetu si kote ta pozae na vetu varavara,’ ba tavete gunia gamu na bae tana tie hikohiko,” gua si Asa.*

¹⁴ Meke mae koa Sa pa Zelepade saripu behu, na ike, meke salaⁿi Sa si arini. ¹⁵ Meke sipu dogori rina ⁿati hiamameke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese sari na tinavete variva magasadi pu evaⁿi Zisu, meke sari na koburu pu kukili na iraⁿa pa Zelepade meke zama, “Hozana koasa Tuna Devita” gua, si bugoro si arini.

¹⁶ Meke zama la koe Zisu, “Avosi Goi gua saripu zama ni ri na koburu sara?” gua si arini.* “Avosi Qua. Ele tiroa mo gamu gua sapu ta kubere,

‘Ele va vura ia Goi pa ⁿuzudi rina koburu na haha sa vinahesi gotogotona,’ gua,” gua si Asa.

¹⁷ Meke taluarae koa rini pa Zerusalemase Zisu meke la pa Betani meke puta vasina.

Leve nia Zisu sa Huda Piqi

(Maka 11:12-14,20-24)

¹⁸ Meke pa Nana inene pule la pa Zerusalema pana munumunu hokara pa koivugona, si ovia se Zisu.

¹⁹ Dogoria Sa si keke huda piqi^d pa kali siraⁿa, ke ene la ia Sa, ba tale elona mo, meke loke vuana. Ke leve nia Sa sa huda, “Hiniamu be lopu kaqu vua pule hokara si goi!” gua si Asa. Meke lopu sana harahara mate sa huda.

* 21:13 Ais 56:7; Zer 7:11 * 21:16 Sam 8:2

²⁰ Dogoria rina disaepeli sapu gua asa si magasa hola nia rini. Ke zama, “Na vegua ke tuturei harahara mate tu sa huda?” gua si arini.

²¹ Meke ola^{na} la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu sapu guahe,” gua si Asa. “Be va hinokara si gamu meke lopu nunala pa mia rina^{nera}^{ne}, si kote boka eva^{nia} mo gamu gua sapu eva^{nia} Rau koasa huda hie. Meke lopu asa mo, ba boka zama ia mo gamu sa toqere hie. ‘Mu ta ovulae sage, mamu hoqa la pa lamana,’ gua, meke kote ta eva^{na} mo si asa.* ²² Be va hinokara si gamu si kote boka vagia mo gua sapu tepa ia gamu pa vinaravara,” gua se Zisu.

*Nanasa nia Rini sa Ninira^{nira} te Zisu
(Maka 11:27-33; Luke 20:1-8)*

²³ Nuquru la se Zisu pa korapa varivarigarana pa Zelepade, meke sipu korapa variva tumatuma^e si Asa, si mae nanasia rina ^{nati} hiama na koimata tadi na Ziu si Asa. “Esei ponigo sa ninira^{nira} pude boka mae taveti Goi sari na ginugua hire? Na ninira^{nira} savana si tagoa Goi?” gua si arini.

²⁴ Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu nanasa pakini gamu keke ninanasa, meke be ola^{nia} gamu si kote tiqe tozini gamu Rau sapu esei poni Nau sa ninira^{nira} pude evaⁿⁱ sari doduru ginugua hire. ²⁵ Esei ponia sa ninira^{nira} koe Zone pude papitaiso tie? E Tamasa? Ba na tie mo?”

Meke podalae varitokei teledia si arini, “Sa gua si kote ola^{na} nia gita? Be zama si gita, ‘Koe Tamasa,’ be gua, si kote zama si Asa, ‘Ba na vegua ke lopu va hinokaria tu gamu sia?’ kote gua si Asa. ²⁶ Ba pude zama si gita, ‘Na tie mo,’ be gua, si matagutu ni nada sari na tie, sina ari

* 21:21 Mt 17:20; 1 Kor 13:2

doduru si ele va hinokaria sapu na keke poropita se Zone,” varigue si arini.

²⁷ Meke tiqe olaṅa la koe Zisu si arini, “Lopu gilania gami,” gua si arini.

Meke zama la koa rini se Zisu, “Ego, Arau ba lopu kaqu tozini gamu sapu esei poni Nau sa ṅiniraṅira pude taveti Rau saripu gua hire,” gua si Asa.

Sa Parabolodi ri Karua Koburu Koreo

²⁸ “Ego, na sa sa mia binalabala koasa vivinei hie? Koanana si keke tie sapu karua tuna koreo. La garunia sa sa koburu kenuna; ‘Tuqu la mamu tavetavete pa inuma vaeni kohite,’ gua si asa. ²⁹ ‘Koroqu,’ gua sa koburu, ba mumudi si hobe binalabala si asa meke la. ³⁰ Meke la garunu gunia tugo sa tamana sa koreo mudina, meke olaṅa sa koreo mudina. ‘Leana’, gua si asa, ba lopu la. ³¹ Esei ari kara si evaṅia gua sapu garunu ni sa tamadia?”

Meke olaṅa sarini, “Sa koburu kenuna,” gua. Meke zama la koa rini se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari na tie hata takisi meke na tuturue si korapa nuquru va kenue koa gamu pa Binaṅara te Tamasa. ³² Ura ele mae se Zone Papitaiso koa gamu pude va dogoroni gamu sa sirana toṅoto pude lulia, ba lopu va hinokaria gamu, ba sari na tie hata takisi na tuturue si va hinokaria. Dogoria mia mo sa kinekere tadi na tie hata takisi na tuturue, ba lopu hite kekere si gamu meke va hinokaria si asa.”*

Sa Parabolodi rina Tie Tavetavete pa Inuma Vaeni

(Maka 12:1-12; Luke 20:9-19)

³³ “Ego hie pule si keke parabolo, mi avoso mae,” gua se Zisu. “Koanana si keke tie tago pepeso, meke letea sa sa nana inuma vaeni, meke bara vari likohae nia sa. Horea

* 21:32 Lk 3:12, 7:29-30

tugo sa si keke pou pa patu pude vasina kote ta munala vagi sari na kolodi rina vua vaeni. Beto asa, si kuria sa si keke vasina hakehakeina pude kopu nia sa inuma. Beto si va kopu nia sa koari kaiqa tie kopu inuma, pude tavetavete nia. Meke taluarae taloa nana, meke la koa si asa pa keke popoa pa seu.* ³⁴ Sipu kamo sa totošo pakepakete, si garuni sa tie tago inuma sari nana nabulu, pude la koari na tie kopu inuma meke vagi ponía sa nana hinia poata sapu ta vagi koari na vaeni. ³⁵ Ba tuqe vagi rina tie kopu inuma vaeni sari kasa nana nabulu meke komitia rini si keke, va matea rini si keke, meke gona nia patu rini si keke. ³⁶ Mumudi si garunu pule lani tugo sa tie tago inuma sari kaiqa nana nabulu, soku hola ni saripu garunu kenu lani sa. Ba tavete kekenoño guni tugo rina tie kopu inuma koa ri pu la kekenu. ³⁷ Mumudi hokara si garunu la nia sa sa tuna soti koa rini, ‘Na tuqu si hie ke kote pamaña nia rini,’ gua si asa. ³⁸ Ba sipu dogoria ri na tie uma sa tuna, si vari zamai si arini, ‘Sa tuna sa tie tago inuma si hie! Aria mada va matea gana, mada vagia nada sa inuma!’ gua si arini. ³⁹ Ke tuqea rini si asa, meke oki vura nia rini pa inuma vaeni, meke va matea rini.”

⁴⁰ Meke nanasi Zisu sarini, “Ego, totošo pule mae sa tie tago inuma, si nasa beka kote guni sa sari kasa tie kopu inuma hire?” gua si Asa.

⁴¹ Meke olaña si arini, “Kote va mate tonoti sa sari kasa tie kaleadi sara. Meke kote va karovo vala sa sa nana inuma vaeni koa ri kaiqa tie tavetavete pu boka poni nia sa nana hinia pa totošo garona,” gua si arini.

⁴² Meke zama la koa rini se Zisu, “Vea, lopu hite tiro ia tu gamu gua sapu zama nia sa Kinubekubere Hope?*”
‘Sa patu sapu kilua rina tie kuri vetu,
si asa tugo si arilaena hola koari doduru patu.

* 21:33 Ais 5:1-2 * 21:42 Sam 118:22-23

Sa tinavete te Tamasa hie
si variva magasa hola tugo koa gita.”

⁴³ Meke zama pulei pule Zisu si arini, “Sa Binaṇara Maṇauru si kote ta vagi palae koa gamu, meke kote ta vala koa ri kaiqa tie pu boka va vura vua leanadi tanisa. ⁴⁴ [Asa sapu hoqa nia koasa Patu hie si kaqu ta moku umumu nia, ba asa sapu ta hoqa naqoto koasa Patu hie si kaqu ta munala guana kavuru.”]

⁴⁵ Totoso avosia rina ṇati hiama na Parese sa parabolo te Zisu, si gilania rini sapu arini mo si guni ni Sa. ⁴⁶ Ke hata siraṇa si arini pude tuqe vagia si Asa, ba matagutu ni rini sari na tinoni, sina va hinokaria ri doduru tie sapu na keke poropita tugo se Zisu.

22

Parabolona sa Inevaṇa Vinarihaba (Luke 14:15-24)

¹ Kaiqa parabolo pule si tozi Zisu koa rini. ² “Sa Binaṇara Maṇauru si kekeṇoṇo gua keke baṇara sapu va namanama ia si keke inevaṇa varihaba tanisa tuna koreo. ³ Garuni sa sari nana nabulu pude la tioko mae ni pa inevaṇa sari na tie ta ruvatadi, ba korodia mae si arini.

⁴ Ke garunu lani sa sari kaiqa nana nabulu pule pude la zama guahe koa ri pu ta ruvatadi. ‘Ele tava namanama sa qua inevaṇa; ele tava mate sari na bulumakao nomadi meke sari na tuna bulumakao nobonobokodi, meke doduru ginugua si ele tava namadi, ke mi mae gamu,’ gua si asa. ⁵ Ba lopu galagala saripu ta ruvatadi, ba hopeke la tu pa dia tinavete soti. Kaiqa si la dia tu pa dia inuma, kaiqa si la dia tu pa dia tinavete hata poata; ⁶ meke ari kaiqa pule si la tuqe rini sari na nabulu meke sekei, na va matei rini. ⁷ Ke ta ṇaziri sa baṇara, meke garuni sa sari nana

tie varipera meke la va mate betoi sari doduru tie variva mate sara, meke sulu pania rini sa dia vasileana.

⁸ Meke zama sa baṅara koari nana nabulu, ‘Ele tava namanama sa qua inevaṅa, ba korodia mae saripu ruvati rau, ke lopu garodi pude mae. ⁹ Ke mi vura la koari na sirana nomadi, mamu la tioko mae ni sari doduru tie mo saripu boka dogori gamu,’ gua si asa. ¹⁰ Ke topue la sari na nabulu koa ri doduru sirana meke la tioko mae ni rini sari doduru tie saripu boka dogori rini: tie leadi na kaleadi. Meke siṅia rina tie sa vetu vasina ta tavete sa inevaṅa varihaba.

¹¹ Meke sipu nuquru mae sa baṅara, pude dogori saripu ta ruvatadi, si dogoria sa si keke tie sapu lopu va sage poko vina ororeke. ¹² Meke nanasia sa baṅara si asa, ‘Tio, na vegua meke boka nuquru mae tani si goi, ba lopu va sage poko vina ororeke si goi?’ gua si asa, ba lopu kulu sa tie. ¹³ Meke garuni sa baṅara sari nana nabulu, ‘Mi la pusia limana nenena sa tie sana, mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina kaqu kabo na garata livona si asa,’ gua sa baṅara.”*

¹⁴ Meke pa vinabetona si zama guahe se Zisu, “Sokudi tugo si ta tioko, ba ka visavisa mo si ta vizata,” gua si Asa.

Guguana sa Tinabara Takisi

(Maka 12:13-17; Luke 20:20-26)

¹⁵ Taluarae vasina sari na Parese, meke la vari vivinei nia gua pude va hoqa ia se Zisu koari na dia ninanasa.

¹⁶ Meke garunu lani rini koa Sa sari kaiqa dia disaepeli, meke kaiqa rini pu zuka ia se Herodi^d. Meke zama sarini, “Titisa, gilania gami sapu sa hinokara si tozia Goi. Variva tumatumae nia Goi sa sirana hinokarana te Tamasa. Sari na binalabala tana tie si lopu hoke va tasuna igo. Meke lopu arilaedi koa Goi sari na tuturuana tana tie, be esei si

* 22:13 Mt 8:12, 25:30; Lk 13:28

arini. ¹⁷ Mu tozini gami sa Mua binalabala koasa ginugua hie. Vegua, tava malumu pa Tinarae te Mosese si pude tabaria gita sa takisi koasa banara Roma, ba lokari?" gua si arini.

¹⁸ Ba ele gilania Zisu sa dia hiniva kaleana. Ke zama la koa rini si Asa, "Tie sekesekei mia si gamu! Vegua ke podekia gamu pude sekesekei Nau si Rau?" ¹⁹ Va dogoro nau keke poata sapu hoke tabara nia takisi," gua si Asa. Meke hena vala nia rini si keke poata siliva. ²⁰ Meke nanasi Sa, "Esei isumatana meke na pozana si koa koasa poata hie?" gua si Asa.

²¹ "E Siza^d," gua si arini. Ke zama la koa rini se Zisu, "Leana, valai koe Siza saripu te Siza, mamu valai koe Tamasa saripu te Tamasa," gua si Asa.

²² Sipu avosia rini sapu gua asa, si magasa si arini ke luara veko pania rini si Asa.

*Guguana sa Tinuru Pule pa Minate
(Maka 12:18-27; Luke 20:27-40)*

²³ Pa ranena tugo asa si mae koa Sa sari kaiqa Sadusi^d pu lopu va hinokaria sa tinuru pule pa minate.* ²⁴ Meke zama la koa Sa sarini, "Titisa, sa Tinarae te Mosese si guahe. Be keke palabatu varihabana si loke tuna meke mate, si keke tasina koreo kaqu la haba ia sa nabokona sa, pude sari na koburu pu podoi ri kara si kaqu ta pozae na koburu tu tanisa palabatu kekenu sapu ele mate.* ²⁵ Ego, ka zuapa tamatasi koreo si koadia tani visoroihe. Sa koreo kenuna si varihaba, ba loke tuna meke mate, ke la haba ia pule sa tasina koreo vina rua sa naboko. ²⁶ Meke sa koreo vina rua hie ba gua tugo, loke tuna meke mate. Sa vina neta ba gua tugo, meke osolae hokoto sari ka zuapa tamatasi. ²⁷ Mumudi si mate sa barikaleqe. ²⁸ Ego, pa rane tinuru

* 22:23 TTA 23:8 * 22:24 Diut 25:5

pule pa minate, si esei ari ka zuapa hire si kote habana sa barikaleqe hie? Sina ari ka zuapa hire si ele haba ia si asa?”

²⁹ Meke ola_{na} la i Zisu si arini, “Sa mia sinea si na lopu tumae nia gamu sa ginuadi rina Kinubekubere Hope, babe sa _nnirana_nira te Tamasa. ³⁰ Sina pana turu pule pa minate sari na tie matedi, si kote koa gua mo rina mateana pa ma_nauru si arini, meke lopu kote varihaba. ³¹ Ego, koasa gugua_ndi ri pu turu pule pa minate, vegua lopu ele tiroa tu gamu gua sapu zama nia sa Tamasa koa gamu? Zama si Asa, ³² ‘Arau sa Tamasa te Ebarahami, te Aisake, meke te Zekopi,’ gua. Na Tamasa tadi na tie toadi si Asa, lopu tadi pu matedi,” gua se Zisu.*

³³ Totoso avosia rina kobi tinoni sa Nana vina tumatumae sana, si magasa si arini.

Sa _Nnati Tinarae Arilaena

(Maka 12:28-34; Luke 10:25-28)

³⁴ Totoso avosia rina Parese sapu ele va papaki Zisu pa binalabala sari na Sadusi, si varigara si arini pude nanasa pulea. ³⁵ Meke keke ari na Parese sapu va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, si hiva podekia sa pude vekoa pa sipata se Zisu pa keke ninanasa.* ³⁶ Zama si asa, “Titisa, na tinarae sa si arilaena hola koari doduru Tinarae?” gua si asa.

³⁷ Meke ola_{na} se Zisu, “Mu tataru nia sa Ba_nara sa mua Tamasa pa doduru bulomu, pa doduru maqomaqomu, meke pa doduru mua binalabala!”* ³⁸ Asa sa tinarae sapu kekenu meke arilaena hola. ³⁹ Meke sa vina rua tinarae sapu arilaena gua tugo asa si hie: ‘Mu tataru nia sa tura_namu, gua sapu tataru pule nigo si agoi.’*

⁴⁰ Sa doduruna sa Tinarae te Mosese meke sari na vina

* 22:32 Ekd 3:6 * 22:35 Lk 10:25-28 * 22:37 Diut 6:5 * 22:39 Liv 19:18

tumatumae tadi na poropita, si soto la koari karua tinarae hire,” gua se Zisu.

Sa Guguana sa Karisito

(Maka 12:35-37; Luke 20:41-44)

⁴¹ Sipu korapa koa varigara sari kaiqa Parese, si nanasi Zisu si arini, ⁴² “Na sa balabala nia gamu sa Karisito^d? Esei tutina Sia?” gua si Asa.

Meke ola_{na} sarini, “Na tutina e Devita,” gua.

⁴³ Meke nanasi Zisu si arini, “Ba na vegua ke tura_{nia} tu sa Maqomaqo Hope se Devita pude poza nia Ba_{nara} sia? Ura zama guahe se Devita:

⁴⁴ ‘Zama sa Tamasa koasa qua Ba_{nara}:*’

Mu habotu pa kali Mataoqu,

osolae vekoi Rau sari Mua kana pa kauru Nenemu,’
gua.*

⁴⁵ Ego, be poza nia ‘qua Ba_{nara}’ e Devita si Asa, si vegua meke boka na tutina tu Devita sa Karisito?” gua se Zisu.

⁴⁶ Lopu keke arini si boka ola_{nia} si Asa. Ke podalae pa ranena asa si kadaka la nanasa pule nia ninanasa rini si Asa.

23

Vina Balau te Zisu koari na Parese meke na Tie Va Tumatumae pa Tinarae te Mosese

(Maka 12:38-39; Luke 11:43-46; Luke 20:45-46)

¹ Meke zama la koari na kobi tinoni meke koari na Nana disaepeli se Zisu, ² “Sari na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese si ta poni nia sa niniranira pude rupahia ginuana sa Tinarae te Mosese.

³ Ke mi va tabei saripu gua va tumatumaeni gamu rini, ba mi lopu keha luli sari na dia tinavete, sina lopu hoke eva_{ni}

* 22:44 Sam 110:1 * 22:44 Sa ginuana “pa kauru nenemu” si osolae tava kilasa sari na mua kana.

rini gua saripu variva tumatumae ni rini. ⁴ Va paleke ni pinaleke mamata rini sari na tie pa dia rinupahana sa Tinarae te Mosese. Ba lopu hite hiva podekia rini pude va mamahelo poni sari na tie. ⁵ Doduru tinavete taveti rini si pude va dodogoro la pa tie. Va sotoi rini pa raedi meke pa limadia sari kaiqa zinama koasa Kinubekubere Hope. Ta kubere va noma si arini pude dogori rina tie, gua. Tavete va gelei rini sari pakudi rina dia poko varavara.* ⁶ Hiva hola haboti rini sari na vasidi arilaedi pa ineva^{na}, meke sari na habohabotuana arilaedi pa sinaqoqi. ⁷ Hiva hola ta zama va kamo na tava lavata si arini pana ene rini pa maketi, meke hiva ta pozae na titisa si arini.

⁸ Ba gamu, mu lopu va malumi sarini pude pozani gamu ‘Titisa,’ sina keke Titisa mo si tamugamu; meke na tamatasi mo si gamu. ⁹ Mi lopu poza nia ‘Tamaqu’ gugua e Tamasa si keke tie pa pepeso, sina keke mo sa Tamamia sapu koana pa Ma^{na}auru. ¹⁰ Mi lopu va malumia si keke tie pude poza nigo ‘Titisa’, sina sa Karisito mo, sa mia Titisa. ¹¹ Asa sapu koa nabulu koa gamu si noma hola koa gamu.* ¹² Asa sapu va ululu pule nia, si kote tava pepekae, meke asa sapu va pepekae pule nia, si kaqu tava ululu.

*Zutua Zisu sa Dia Hahanana Sekesekei
(Maka 12:40; Luke 11:39-42,44,52, 20:47)*

¹³ Mi talota^{na} gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, tie sekesekei mia! Sina tuku ia gamu sa sasadana sa Bina^{na}ara Ma^{na}auru pa kenudia ri na tie, meke telemia ba lopu boka nuquru la mo. Meke hukati tugo gamu sarini pu korapa hiva nuquru la vasina. ¹⁴ [Mi talota^{na} gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke hiko vagi gamu pa sinekesekei sari na

* 23:5 Mt 6:1; Nab 15:38; Diut 6:8

* 23:11 Mt 20:26-27; Mk 9:35, 10:43-44;

Lk 22:26

tinagotago tadi na naboko. Beto asa si varavara va gele ni gamu pude ta dogoro mia! gua. Ke gua asa si kaqu kaleana sisigiti sa mia vina kilasa.]

¹⁵ Mi talota^{na} gemi si gamu na Parese meke na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese! Sina tie sekesekei mia! Enea mia na hebalana, na soloso, pude va kekeria si keke tie na mia disaepeli gua. Beto si va eva^{nae} nia tie sapu garo puta pude la pa Heli, holani gamu pule sa si gamu.

¹⁶ Mi talota^{na} gemi si gamu na tie tutura^{na} bebehul! Sina zama si gamu sapu loke laena si pude tokotokoro koasa Zelepade te Tamasa, ba pude tokotokoro tu koari na qolo pa Zelepade si koa ia ⁿiniraⁿira, gua. ¹⁷ Duviduvili na behu si gamu! Na sa si arilaena sa qolo babe sa Zelepade vasina koa ta madi sa qolo? ¹⁸ Meke zama tugo si gamu, ‘Pude zama tokotokoro koasa hope si keke tie, si lopu ⁿinira sa nana tinokotokoro, ba pude zama tokotokoro tu sa koasa vinariponi koasa hope, si tiqe ⁿinira sa tinokotokoro!’ gua si gamu. ¹⁹ Tole^{ne} gua sa behu koa gamu! Na sa si arilaena, sa hope babe sa vinariponi sapu hake koasa hope vasina tava madi sa vinariponi? ²⁰ Ke pude tokotokoro koasa hope sa tie si tokotokoro tura^{nae} ni mo sa sari doduru vinariponi pu koadi koasa hope. ²¹ Meke be tokotokoro si asa koasa Zelepade, si tokotokoro tura^{nae} nia mo sa sa Tamasa sapu koana koasa Zelepade. ²² Be tokotokoro koasa Ma^{na}auru si keke tie, si tokotokoro tugo si asa koasa habohabotuana te Tamasa, meke koasa Tamasa sapu habotuna vasina.*

²³ Mi talota^{na} gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina hoke ponía gamu koe Tamasa si keke pa manege puta vuadi rina mia vinagi pa inuma, kamo tu koari na

* 23:22 Ais 66:1; Mt 5:34

linetelete hitehite: guana miniti, na dili, meke na kiumini, na gua. Ba muliⁿⁱ nia gamu pude va tabei sari na ⁿati vina tumatumae koasa Tinarae te Tamasa, saripu gua hire: pude tavete va toⁿoto la koari na tie, pude va tukani sari na tie pu tasuna meke pude kopu ni sari mia zinama! Uve, arini sari na ⁿati vina tumatumae saripu garo pude mi kopu ni; beto mi lopu muliⁿⁱ nia sa keke pa manege.* ²⁴ Na tie tutura^{na} bebehu si gamu! Gua sa tie sapu vizata pania sa si keke nikuniku koasa gana kolo napo, ba onolo toa ia sa si keke kameli!

²⁵ Mi talota^{na} gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina kopu si gamu pude va via i mudidi sari na mia kapa meke na peleta, ba va siⁿⁱ ni gamu koari na kinoa valearani meke na pinuhi. ²⁶ Na Parese bebehu si gamu! Mi va via kenua korapana sa mia kapa meke kote via tugo sa mudina.

²⁷ Mi talota^{na} gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke na Parese! Tie sekesekei mia! Gua tugo na lovu sapu ta pedi va keoro si gamu, sapu doⁿodoⁿo lea pa sadana mo, ba pa korapana si si^{nia} na susuri, na muzi tomate.* ²⁸ Gua tugo asa si gamu, pa mia tinoa vurana si doⁿodoⁿo guana tie leamia, ba pa korapa bulomia si siⁿⁱ na sinekesekei meke doduru kinaleadi.

*Koroto Veko ni Zisu sari na dia Vinakilasa
(Luke 11:47-51)*

²⁹ Mi talota^{na} gemi si gamu na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke gamu na Parese! Tie sekesekei mia! Sina tavete va leleani gamu sari na lovudi rina poropita, na tie toⁿoto pukerane, meke va sari va leleani gamu si arini. ³⁰ Zama si gamu, sapu be guana koa mia si gamu pa toso pu toa sari na tiatamamia pukerane, si

* 23:23 Liv 27:30 * 23:27 TTA 23:3

lopu kaqu somana nia gamu sa vina matedi rina poropita, gua sapu evania rini, gua. ³¹ Pa siraña asa si namu tozi vura nia mo gamu sapu, gamu mo sari na tutidi rini pu va matedi sari na poropita! ³² Ego, mi va hokoto la ia tu gua sapu ele podalae nia rina tiatamamia! ³³ Na noki si gamu, meke na tutimia gamu sa noki! Ve meke kote boka govete nia gamu sa vinakilasa pa Heli?* ³⁴ Ke Maqu garunu mae ni koa gamu sari na poropita, na tie gilagilana, meke na tie va tumatumae koasa Tinarae, meke kaiqa arini si kote va matei gamu. Kaiqa pule si kote va matei gamu pa korosi, meke kaiqa arini si kote komiti gamu koari na sinaqoqi, meke kote hadu vari tetei ni gamu si arini koari na vasivasileana. ³⁵ Pa vina betona si sa vina kilasa koari na vina matedi ri na tie toñoto si kote ta gorei nia gamu, podalae koe Ebolo, meke kamo koe Zakaraea sa tuna Berekaea sapu va matea gamu pa Zelepade pa vari korapana sa lose hopena meke sa hope vina vukivukihī.* ³⁶ Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sa sinage hie si kaqu vagia sa vina kilasa tadi kasa tie variva mate sara!

*Tataru nia Sa sa Popoa Zerusalema
(Luke 13:34-35)*

³⁷ Ke gamu kasa na tinoni pa Zerusalema, gamu pu va matedi sari na poropita, meke gona ni patu saripu garunu atu ni sa Tamasa koa gamu! Soku totošo si ele podekia Rau pude aquni gamu, na va aqoro gamu pa Qua kinopu, guana kokorako pu va aqori sari na tuna pa kauru tatapuruna, ba koromia si gamu. ³⁸ Ke sa mia Zelepade si kote ta huara.* ³⁹ Maqu tozini gamu, sapu podalae kamahire si lopu kaqu dogoro pule Au gamu si Rau, osolae kamo tu sa Qua totošo

* 23:33 Mt 3:7, 12:34; Lk 3:7 * 23:35 Zen 4:8; 2 Koron 24:20-21 * 23:38
Zer 22:5

pude pule mae, pana kaqu zama si gamu, ‘Tamaanae si Asa sapu mae pa korapa pozana sa Baṅara,’” gua si Asa.*

24

Korotae nia Zisu sa Tinahuara Tanisa Zelepade

(Maka 13:1-2; Luke 21:5-6)

¹ Meke sipu korapa ene taloa se Zisu koasa Zelepade, si mae koa Sa sari Nana disaepeli, meke va dogoro ni koa Sa sari hopeke vetuna sa Zelepade. ² Meke zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu sari doduru patu pu dogori gamu hire, si lopu kote ta varihakei hola si arini, ba kaqu ta huarae beto,” gua si Asa.

Sari na Tinasuna na Ninaqunaqu

(Maka 13:3-13; Luke 21:7-19)

³ Meke sipu korapa habotu pa Toqere Olive se Zisu, si mae teledia koa Sa sari Nana disaepeli, meke nanasia rini si Asa, “Mu tozini gami, sapu totososa kote ta evaṅa sa tinahuara sana? Meke nasa sa vina gilagilana sa Mua pinule mae pa vinabetona^d sa totososa?” gua si arini.

⁴ Meke olaṅa se Zisu, “Kopu nia pude loke tie si turaṅa va sea gamu. ⁵ Sina soku tie si kote mae pa korapa pozaqu Rau, meke kote zama, ‘Arau sa Karisito!’ gua, meke kote turaṅa va sea i sari soku tie. ⁶ Kote avosi gamu sari vevehedi ri na vinaripera tata koa gamu, meke na inavosona sa vinaripera pa seu; ba mi lopu matagutu. Sari na tiṅitoṅa gugua arini si kaqu ta evaṅa; ba lopu asa sa vinabetona. ⁷ Kote varipera sari na butubutu meke sari na butubutu baṅara, meke kote ta evaṅa sa soṅe na niu pa soku vasidi. ⁸ Ba sari doduru ginugua hire, si gua tugo sa pinodalaena sa tinasigiti sapu va kamoā sa barikaleqe totososa tata podo sa koburu.

* 23:39 Sam 118:26

⁹ Kote ta tuqe vagi si gamu, meke ta vala koari pu tuqei sari na *ninirañira*, pude tava kilasa si gamu, meke tava mate. Kote ta kukitae si gamu koari na tiena sa kasia popoa pa ginuaqu Rau.* ¹⁰ Meke soku tie si kote taluarae pa dia rinañerane koa Rau. Kote vari qorai meke vari kukiti si arini. ¹¹ Meke soku poropita^d kokohadi si kote vura mae, meke soku tie si kote turaña va sea i rini. ¹² Kote gua asa sa arahana gua sa kinaleana, ke sa tataru tadi sokudi si kote ibu. ¹³ Ba asa sapu koa va nabu, meke kamo sa vinabetona, si kaqu ta harupu.* ¹⁴ Meke sa Inavoso Leana hie koasa Binañara te Tamasa, si kote ta tozi la pa doduruna sa kasia popoa, pude na vina sosode koari doduru butubutu, meke kote tiqe kamo sa vinabetona sa totošo.

Sa Beku Variva Malederena sapu Vata Kamo sa Tinahuara Nomana

(Maka 13:14-23; Luke 21:20-24)

¹⁵ Kote dogoria gamu sa ‘beku variva malederena sapu vata kamo sa tinahuara nomana’ sapu korotae nia sa poropita Daniela si tava turu pa vasina hopena te Tamasa pa Zelepade.” (Gamu pu tiroa si hie si mi tumae nia sa ginuana.)* ¹⁶ “Ego, arini sapu koadi pa popoa Ziudia si madi govete la koari na toqere. ¹⁷ Asa sapu koa pa batu vetu, si mani lopu gore la vagi sari nana likakalae pa korapa vetu.* ¹⁸ Asa sapu koa pa inuma si mani lopu pule la vagi nana poko pa vetu. ¹⁹ Kote na rane tinalotaña nomadi si arini koari na barikaleqe pu ari tiadi, meke arini pu tago haha. ²⁰ Ba mi tepa la koe Tamasa, pude sa mia totošo govete si lopu goto pa totošo ibu babe pa rane Sabati. ²¹ Ura sa tinasuna koari na rane arini si kote noma hola ni sari doduru pu ele ta evaña podalae pa totošo ta

* 24:9 Mt 10:22 * 24:13 Mt 10:22 * 24:15 Dan 9:27, 11:31, 12:11
* 24:17 Lk 17:31

kuri sa kasia popoa meke kamo kamahire, meke lopu kaqu gua pule.* ²² Ba ele va papaki Tamasa sari na rane sara. Be lopu gua, si be kote puzulu sa popoa. Ba pa laedi ri Nana tie ta vizatadi si kote va papaki Tamasa sari na rane sara.

²³ Meke be zama si keke tie koa gamu, 'Dotu, hoi sa Karisito!' ba be, 'Isa si Asa!' gua, si mi lopu va hinokaria si asa. ²⁴ Ura kote vura mae sari na Karisito kokohadi meke na poropita kokohadi. Kote mae va vura dia vina gilagila na vinariva magasa si arini, pude sekesekei ni sari na tie, kamo koari na tie ta vizatadi te Tamasa, sapu be boka si arini. ²⁵ Isana, ele va balau vata kenue gamu Rau, sipu lopu ele kamo sa totosu sana.

²⁶ Pana be tozini gamu ri tie sapu 'Doño la, koa Nana pa qega si Asa,' ba be 'Koa tome Nana mo tani si Asa,' gua, si mamu lopu la hata sea.* ²⁷ Ura sa minae tanisa Tuna na Tie si kote gua tugo na kapi, sapu malara podalae pa kali gasa rimata meke kamo pa lodu rimata. ²⁸ Vasina pu koa si keke tie matena, si kote varigara tugo vasina sari na kurukuru tapuru sapu gani tomate.**

*Sa Minae Tanisa Tuna na Tie
(Maka 13:24-27; Luke 21:25-28)*

²⁹ Pana hola tugo sa tinasuna koari na rane sara, si 'kote tava huporo sa rimata, meke lopu kote kalalasa sa sidara.

Kote hoqa sari na pinopino pa mañauru, meke kote tava rizu pa dia siraña si arini.*

³⁰ Meke kote ta dogoro pa mañauru sa vina gilagilana sa minae tanisa Tuna na Tie. Meke kote kabo pa tinarazuzu

* 24:21 Dan 12:1; Rev 7:14 * 24:26 Lk 17:23-24 * 24:28 Kote ta nonoga sa minae tanisa Tuna na Tie koa sa kapi gua sapu ta gilana sa vasina koa sari na tomate koa ri na kurukuru tapuru pu gani tomate. * 24:28 Lk 17:37

* 24:29 Ais 13:10, 34:4; Izk 32:7; Zol 2:10,31, 3:15; Rev 6:12-13

sari na tiena sa kasia popoa, pana dogoria rini maena pa korapadi ri na lei pa mañauru sa Tuna na Tie; somania na ninirañira meke na ñinedala.* ³¹ Kote avolonana vura sa buki lavata, meke kote garunu la ni Sa sari Nana mateana koari ka made iiona sa popoa pepeso, pude varigara ni sari Nana tie ta vizatadi koari doduru hukihukirina sa kasia popoa.

*Sa Vina Tumatumae koasa Huda Piqi
(Maka 13:28-31; Luke 21:29-33)*

³² Sa huda piqi^d si va tumatumaeni gamu si keke vina nonoga. Pana poraka vura mae meke podalae liho sari lelanana, si gilania gamu sapu tata sa totosomañini. ³³ Kekeñoño gua tugo, sapu pana dogori gamu sari na tinasuna na vina gilagila arini, si kaqu gilania gamu sapu tata sa totosomañini, meke ele tata kamo mae mo sa Tuna na Tie. ³⁴ Maqu tozi va hinokarani gamu sapu sari doduru pu gua hire, si kaqu ta evañana sipu lopu ele mate beto sari na tie pa sinage hie. ³⁵ Kote murimuri palae sa Mañauru meke sa pepeso, ba sari na Qua zinama si kaqu koa hola ninane rane ka rane.

*Sa Totosomañini meke sa Ranena si Loke Tie Gilania
(Maka 13:32-37; Luke 17:26-30,34-35)*

³⁶ Loke tie si tumae nia sa rane asa babe sa totosomañini sapu kaqu pule mae ia sa Tuna. Ari na mateana pa mañauru meke sa Tuna, ba lopu tumae nia. Ba sa Tamana mo telena tumae nia. ³⁷ Sa minae tanisa Tuna na Tie si kote kekeñoño gua sapu ta evañana pa totosomañini te Noa.* ³⁸ Koari na rane sipu lopu ele raza sa naqe, si henahena na napo sari na tie. Sari na koreo na vineki si ta varihabae, osolae kamo sa ranena sapu nuquru pa Aka^d se Noa. ³⁹ Ba lopu hite gilania rini gua sapu korapa ta evañana, osolae raza sa

* 24:30 Dan 7:13; Zak 12:10-14; Rev 1:7 * 24:37 Zen 6:5-8

naqe meke lodu mate beto sari doduru. Kote gua tugo asa sa minae tanisa Tuna na Tie.* ⁴⁰ Karua tie si kote koa pa inuma pa rane asa, keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola. ⁴¹ Karua barikaleqe si kote munamunala gedi huiti pa patu munamunalana. Keke si kote ta vagi taloa, meke keke si kote koa hola.

⁴² Gua ke mi koa hakehakei, sina lopu gilania gamu sa rane pu kote pule mae ia sa mia Baṅara. ⁴³ Ba mi tumae nia si hie: Be ele tumae va kenue nia sa tie tago vetu sa totošo sapu kote mae ia sa tie hikohiko, si kaqu vaṅunu aqa si asa, meke kote toketoke nia sa sa nana vetu pude lopu mae kakele nuquru sa tie hikohiko.* ⁴⁴ Ke gamu ba kaqu koa va namanama doduru totošo, sina kaqu mae sa Tuna na Tie pa totošo sapu lopu hite rovea gamu.

*Sa Nabulu Ta Ronuna Babe lopu Ta Ronuna
(Luke 12:41-48)*

⁴⁵ Esei sa nabulu sapu ta ronuna meke gilaena sapu va turu ia sa Palabatu pude kopuni na poni sari kaiqa Nana tie pa totošo garona? ⁴⁶ Kote qetuqetu hola sa nabulu sana, be korapa tavetavete valeana gua asa si asa, totošo pule mae sa nana Palabatu. ⁴⁷ Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu kote va turu va hinokaria sa nana Palabatu si asa, pude kopu ni sari doduru Nana tinagotago. ⁴⁸ Ba be na nabulu kaleana si asa, si kote balabala sapu lopu kote tuturei pule mae sa nana Palabatu, gua. ⁴⁹ Meke kote podalae komiti sa sari na nabulu turaṅana, meke podalae hena na napo turaṅi sari tie naponapodi. ⁵⁰ Sa Palabatu tanisa nabulu sana si kote pule mae pa rane na totošo sapu lopu hite rovea na gilania sa. ⁵¹ Meke kaqu va kilasa valeania sa Palabatu si asa, meke kote veko turaṅa nia Sa

* ^{24:39} Zen 7:6-24 * ^{24:43} Lk 12:39-40

koari na tie sekesekeidi, pude somana koa ta sigiti tura η ae koa rini; vasina si kote koa kabo na garata livona si asa.

25

Sari ka Manege Puta Vineki

¹ Sa Bina η ara Ma η auru si kote keke η ono guahe pana pule mae sa Tuna na Tie. Pa keke totonona si koa dia si ka manege puta vineki, saripu paleki dia zuke oela meke topue la tutuvia sa tie varihaba, gua.* ² Ka lima arini si duviduvilidi, meke ka lima si gilaedi. ³ Saripu duviduvilidi si paleki rini sari na dia zuke si η idi, ba lopu paleke tura η a ni kaiqa oela pule rini. ⁴ Ba saripu gilaedi si paleki rini sari na dia zuke si η idi, meke paleke kaiqa oela pule pa dia vovoina. ⁵ Va sasanae sa minae tanisa tie varihaba, ke rorodoki, meke puta beto sari doduru.

⁶ Meke totono korapa bo η i tu sa popoa, si tiqe velavela si kaiqa tie, 'Maehe sa tie varihaba! Mae mamu la tutuvia!' gua. ⁷ Ke va η unu sari ka manege puta vineki meke va toa i rini sari dia zuke. ⁸ Meke tepa la saripu duviduvilidi koari pu gilaedi, 'Kara, poni gami vasi oela, na pahoni gami,' gua si arini.

⁹ Meke ola η a la saripu gilaedi, 'Lokari, na lopu padada gita doduru sari mami oela, la holu mia pa vasina holuholuana,' gua si arini.

¹⁰ Ba sipu korapa ene la rini, si kamo mo sa tie varihaba. Sari vineki gilaedi pu va namanamadi si ene nuquru lulia sa tie varihaba, pude la koasa ineva η a varihaba, meke ta tuku mo sa sasada.

¹¹ Meke mumudi mae gedi sari ka lima vineki duviduvilidi, meke mae titioko, 'Ba η ara, Ba η ara! Va nuquru gami!' gua.*

* 25:1 Lk 12:35 * 25:11 Lk 13:25

¹² Ba olana la sa tie varihaba, ‘Zama va hinokara atu koa gamu si rau, sapu namu lopu hite gilana gamu rau,’ gua si asa.”

¹³ Meke zama la koa rini se Zisu, “Gua ke mi kopu, sina lopu gilania gamu sa rane, meke sa toতোso pu kaqu pule mae ia sa Tuna na Tie,” gua si Asa.

Sari ka Neta Nabulu
(*Luke 19:11-27*)

¹⁴ Zama pule se Zisu, “Meke gua pule hie pa ranena sana, sa Binaara Manauru si kote gua tugo keke tie, sapu hiva topue la pa keke nana inene gelena. Ke tioki sa sari nana nabulu, meke hopeke poni ni tinavete sa koa rina nana likakalae. ¹⁵ Koa keke si vala ni sa si ka lima poata talenti. Koa keke pule si karua poata talenti, meke koa keke pule si keke poata talenti* luli gua tugo pa hopeke dia binokaboka; beto meke tiqe taluarae taloa si asa pa nana inene gelena. ¹⁶ Ego, sa nabulu sapu vagina sa lima poata talenti hie, si lopu sana la tavetavete nia sa sa poata, meke va vurai sa si ka lima poata talenti pule. ¹⁷ Meke gua tugo sa nabulu sapu vagina sa karua poata talenti; va vurai sa si karua poata talenti pule. ¹⁸ Ego, sa nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, si la gana meke la geli tamunia sa pa pepeso sa poata tanisa nana banara.

¹⁹ Seunae tu hoi, si tiqe pule mae sa banara tadi ka neta nabulu hire. Mae meke dogori sa sapu ve tavetavete guni rini sari nana poata. ²⁰ Sa nabulu sapu vagina sa lima poata talenti, si paleke mae ni sari ka lima poata talenti pule pu va gavori sa meke zama si asa, ‘Banara, poni nau goi si ka lima poata talenti. Ego, hire sari na mua poata, tomo lani rau si ka lima talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,’ gua si asa.

* 25:15 Keke talenti si padana sa tinabara tanisa keke tie tavetavete pa hiokona puta vuaheni.

²¹ Meke zama la sa nana ban̄ara, ‘Leana hola sa mua tinavete. Na nabulu leamu, na ta ronuemu si goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo rau si goi pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetugetu,’ gua si asa.

²² Beto si nuquru mae gana pule sa nabulu sapu vagina sa karua poata talenti, meke zama, ‘Ban̄ara, poni nau goi si karua poata talenti. Ego, hire sari mua poata ele tomo lani rau si karua poata talenti pule pu va gavori rau pa qua tinavete,’ gua si asa.

²³ ‘Leana hola sa mua tinavete, na nabulu leamu na ta ronuemu si goi. Ele ta ronu si goi koari ka visavisa poata, ke kaqu va palabatu igo rau pa soku likakalae. Mae mamu somana pa qua qinetugetu,’ gua sa nana ban̄ara.

²⁴ Ego, nuquru mumudi mae gana he sa nabulu sapu vagina sa keke poata talenti, meke zama, ‘Ban̄ara, gilania rau sapu keke tie tasunamu si goi, meke pakepakete si agoi pa vasina sapu lopu lelete si agoi, la vagi mua hinia koari na ginani si goi pa vasina sapu lopu taburu kiko si agoi. ²⁵ Ke matagutu qua, gua asa ke la geli tamunia rau pa pepeso sa mua poata. Ke hiera sa mua poata soti,’ gua si asa.

²⁶ Meke zama koasa sa nana ban̄ara, ‘Na nabulu kaleamu, na hakohakomu si goi. Nake ele gilanao mua mo sapu hoke pakepakete si rau vasina lopu lelete si rau, meke hoke vagi qua hinia koari na ginani vasina lopu taburu kiko si rau. ²⁷ Be hakohako tavetavete mua, si leana pude va nuquru vekoa mo goi pa ben̄’ki sa qua poata, meke pana pule mae rau, si kote boka mae vagia mo rau sa namuna qua poata soti, meke sa vasinahite tomona sapu va gavoro ia sa.’

²⁸ Meke zama sa nana ban̄ara, ‘Mi vagi pania sa poata koasa nabulu hie, mamu vala nia koasa sapu tagona sa manege puta poata talenti,’ gua. ²⁹ Ura asa sapu ari nana,

si kaqu ta poni va soku hola latu. Ba asa sapu loke nana, si kaqu ta vagi palae sa vasinahite sapu tagoa sa.* ³⁰ Mi vagia sa nabulu hakohakona hie, mamu gona vura la nia pa hinuporo, vasina mani koa kabo na garata livona.*

Sa Vinaripitui Vina Betobeto

³¹ Pana mae sa Tuna na Tie koasa Nana tinolava nedalana, meke somana lulia ri Nana mateana, si kote habotu si Asa pa Nana habohabotuana Baṅara.* ³² Meke sari doduru tinoni pa ninae butubutu si kote ta varigarae pa kenuna Sa. Meke kote paqahi Sa si arini pa karua pukuna, gua sa sepati^d sapu paqahi sari na sipi koari na qoti. ³³ Kaqu vekoi Sa sari sipi pa kali mataona, meke sari qoti pa kali gedena.

³⁴ Meke kote zama la sa Baṅara koa rini pa kali mataona, ‘Mae gamu sapu ta manae koasa Tamaqu! Mae vagia sa mia tinago, sa butubutu baṅara sapu ele tava nama vekona pude tamugamu, podalae pa vina podakana sa kasia popoa. ³⁵ Sina oviaqu si Rau, ba poni Au gamu. Memehaqu, ba va napo Au gamu. Na tie karovoqu si Rau, ba va kamo Au gamu pa mia vetu. ³⁶ Dodohoqu, ba va poko Au gamu; momohoqu, ba kopu Nau gamu. Ta pusiqu, ba hoke mae hopiki Nau gamu.’

³⁷ Meke kaqu olana la sari na tie tonoto. ‘Baṅara, visoroi oviamu si Goi meke atu ponigo gami, meke visoroi memhamu meke atu va napogo gami? ³⁸ Visoroi dogorigo gami tie karovomu, meke va kamogo gami pa mami vetu? Ba be dodohomu meke va pokogo gami? ³⁹ Visoroi dogorigo gami momohomu ba be koamu pa vetu varipusi meke atu hopiki Nigo gami?’

* 25:29 Mt 13:12; Mk 4:25; Lk 8:18 * 25:30 Mt 8:12, 22:13; Lk 13:28

* 25:31 Pude koa baṅarani sari doduru tinoni pa kasia popoa.

* 25:31 Mt 16:27, 19:28

⁴⁰ Meke kote ola η a sa Ba η ara, ‘Maqu tozi va hinokarani gamu, be tavete lani gamu sari na tinavete leadi, gua pu tozi Rau hire koari Qua tie saripu loke laedi pa butubutu tie si tavete maeni tugo gamu koa Rau si arini.’

⁴¹ Meke kote zama la sa Ba η ara koa rini pa kali gedena, ‘Mi taloa koa Rau, gamu pu ta levei mia koe Tamasa. Mi la koasa nika toa holana pu tava nama vekona pude te Setani meke sari doduru nana mateana! ⁴² Sina oviaqu si Rau, ba lopu hite poni Au gamu; memehaqu, ba lopu hite va napo Au gamu. ⁴³ Na tie karovoqu si Rau, ba lopu hite va kamo Au gamu pa mia vetu. Dodohoqu, ba lopu hite va poko Au gamu. Momohoqu, na ta pusiqu pa vetu varipusi, ba lopu hite galagala nau gamu,’ gua si Asa.

⁴⁴ Meke kote ola η a la sarini koasa Ba η ara, ‘Ba η ara, visoroi dogorigo gami oviamu, na memehamu, na tie karovomu, na dodohomu, na momohomu, meke ta pusimu, ba lopu hite galagala atu toka nigo gami si Goi?’ gua si arini.

⁴⁵ Meke kote ola η i sa Ba η ara sarini, ‘Maqu tozi va hinokarani gamu, be lopu toka nia gamu si keke Qua tie sapu loke laena pa butubutu tie, si lopu toka Nau tugo gamu si Arau.’

⁴⁶ Sari kasa tie kaleadi hire, si kote ta vala pa vina kilasa sapu loke vinabetona, ba sari na tie to η oto si kote la pa tinoa hola,” gua se Zisu.*

26

*Tozi Pulea Zisu sa Nana Minate
(Maka 14:1-2; Luke 22:1-2; Zone 11:45-53)*

¹ Meke sipu va hokoti Zisu sari doduru vina tumatumae hire, si tozi ni Sa sari Nana disaepeli, ² “Ele gilania mia sapu karua rane mo koa meke kamo sa Ineva η a Pasova^d,

* 25:46 Dan 12:2

meke kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie, pude tava mate pa korosi,” gua si Asa.*

³ Meke pa totošo tugo asa si varigara sari na nati hiama na koimata tadi na tie Ziu pa vetu te Kaeapasi sa nati hiama kenukenue. ⁴ Vari vivinei nia rini gua pude tuqe vagi golomia se Zisu pude va matea, gua. ⁵ Vari zamai si arini, “Mada lopu tuqe vagia pa totošo Inevana Pasova, sina meke gua mada varipera ni sari na tie,” gua si arini.

Ta Lumu sa Batuna Zisu pa Betani

(Maka 14:3-9; Zone 12:1-8)

⁶ Sipu korapa koa se Zisu pa Betani, pa vetu te Saimone, sapu ele raza ia na minoho popoqu visoroihe; ⁷ si nuquru la si keke barikaleqe; palekia sa si keke vovoina lumu sapu ta tavetae patu tolavaena, meke sinia na lumu humana lea sapu marilaena hola, meke zoropo nia sa pa batuna Zisu.*

⁸ Meke totošo dogoria rina disaepeli sapu gua asa, si bugoro si arini meke zama, “Na vegua ke okipalae hoboro nia sa sa lumu sana? ⁹ Boka holuholu nia sa lumu sana pude vagi nia poata nomana, meke poni saripu habahuala,” gua si arini.

¹⁰ Ba gilania tu Zisu gua sapu zama nia rini, ke zama la koa rini si Asa, “Lopu voriti pitua sa barikaleqe hie, keke tinavete leana si tavete mae nia sa koa Rau. ¹¹ Sari na tie habahualadi si kote koa koa gamu doduru totošo, ba Arau si lopu kote koa hola seunae koa gamu.* ¹² Zoropo Nau lumu sa barikaleqe hie si Rau, pude va nama nia sa tina pomunae qu. ¹³ Tozi va hinokarani gamu Rau si hie, sapu be pavei si ta tarae sa Inavoso Leana pa doduruna sa kasia popoa, si kaqu ta vivinei tugo gua sapu evania sa barikaleqe hie koa Rau, pude na vina balabalana sa nana tinavete hie,” gua si Asa.

* 26:2 Ekd 12:1-27 * 26:7 Lk 7:37-38 * 26:11 Diut 15:11

*Va Egoa Ziudasi Pude Qoraqora nia se Zisu
(Maka 14:10-11; Luke 22:3-6)*

¹⁴ Meke topue la koari na nati hiama se Ziudasi Isikari-oti, sapu keke ri kasa disaepeli. ¹⁵ Nanasi sa sarini, “Na sa kote poni nau gamu pude vatu nia rau koa gamu se Zisu?” gua si asa. Meke nae ponía rini si ka tolonavulu poata siliva.* ¹⁶ Podalae pa totošo asa si hata ia Ziudasi si keke lolomo leana, gua pude vata qorae nia koa rini se Zisu.

*Sa Inevana Pasova te Zisu meke sari Nana Disaepeli
(Maka 14:12-21; Luke 22:7-14,21-23; Zone 13:21-30)*

¹⁷ Pa rane kekenu koasa Inevana Bereti Loke Isitina^d, si nanasia rina disaepeli se Zisu, “Pavei si hiva nia Goi pude la va namanama ponigo gami sa hinenahena tanisa Pasova?” gua si arini.

¹⁸ Meke olana koa rini si Asa, “Mi la pa vasileana Zerusalemá koa keke tie vasina, mi tozi nia, ‘Zama sa Titisa: Ele kamo sa Qua totošo; pude henahena turani Rau sari Qua disaepeli koasa totošo Pasova pa mua vetu,’” gua si Asa. ¹⁹ Ke la sari disaepeli meke va namanama vekoa rini sa hinenahena Pasova, gua tugo sapu tozi ni Zisu.

²⁰ Totoso veluvelu sa popoa, si la habotu henahena se Zisu meke sari ka manege rua Nana disaepeli. ²¹ Sipu korapa henahena rini, si zama se Zisu, “Maqu tozi va hinokarani gamu, sapu keke koa gamu si kote vata qora Nau si Arau,” gua si Asa.

²² Talotana hola sari disaepeli, ke podalae nanasa ekeke la ia rini si Asa, “Banara, vea arau sia?” hopeke gunia rini si Asa.

²³ Meke olana la koa rini se Zisu, “Asa sapu somana ponía ia sa gana bereti koasa baolo koa Rau, si asa mo sa tie asa.* ²⁴ Sa Tuna na Tie si kaqu tava mate gua sapu tozia sa

* 26:15 Zak 11:12 * 26:23 Sam 41:9

Kinubekubere Hope, ba mani talotana gana sa tie pu vata qorana si Asa. Leana hola be lopu ta podo sa tie sana.”

²⁵ Meke zama se Zitudasi, sa tie pu kote qorana Sa, “Titisa, vea arau sia?” gua si asa. Meke olana la ia Zisu si asa, “Gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa.

*Podalae nia Zisu sa Napo Vaeni meke Hena Bereti
(Maka 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Koriniti 11:23-25)*

²⁶ Meke sipu korapa henahena rini, si vagia Zisu si keke bereti*, meke mana nia, meke videvidea Sa, meke poni Sa koari Nana disaepeli meke zama gUAhe: “Hie tugo sa Tiniqu, mi vagia mamu hena ia,” gua si Asa.

²⁷ Beto asa, si vagia Sa sa kapa vaeni, meke zama leana nia Sa koe Tamasa, meke vala Sa koa rini meke zama, “Mi napoa si hie gamu doduru. ²⁸ Hie sa eharaqu sapu tokoro va nabuna sa vinariva egoi vaqura te Tamasa, sapu zoloro pude ta vulasa palae sari na sinea tadi sokudi.*

²⁹ Tozi hinokarani gamu Rau, sapu lopu kote napo pulea Rau sa vaeni hie, osolae kamo sa ranena sapu kote napo turaana gamu Rau koasa vaeni vaqura pa Binaana Tanisa Tamaqu,” gua si Asa.

³⁰ Beto, si kera nia rini si keke kinera, meke topue vura la si arini pa Toqere Olive.

*Tozi Va Kenue ia Zisu sapu Kote Oso nia Pita si Asa
(Maka 14:27-31; Luke 22:31-34; Zone 13:36-38)*

³¹ Meke zama la koari Nana disaepeli se Zisu, “Pa boni hie si kote govete veko pani Au gamu doduru si Arau, ura zama sa Kinubekubere Hope.*

‘Kaqu va matea Tamasa sa Sepati,

meke kote ta hurakatae sari na sipi koasa rovana,’
gua.

* 26:26 Sa bereti loke isitina ke kaburu guana bisikiti gua asa ke boka videvide. * 26:28 Ekd 24:8; Zer 31:31-34 * 26:31 Zak 13:7

³² Ba pa mudina sa Qua tinuru pule pa minate, si kote la va kenue koa gamu pa Qaleli si Rau,” gua si Asa.*

³³ Ba zama la koa Sa se Pita, “Be govete beto sari kasa doduru turaⁿaqu hire, ba arau si namu lopu kaqu luara hokarigo,” gua si asa.

³⁴ Meke zama la ia Zisu se Pita, “Maqu tozi va hinokara nigo, sipu lopu ele kabo sa kokorako kohite boⁿi, si kote oso Nau goi si Rau ka ⁿeta totošo,” gua si Asa.

³⁵ Meke olaⁿa la se Pita, “Be mate turaⁿigo rau, ba lopu kaqu hite osonigo rau!” gua si asa. Meke zama beto gua tugo sari doduru disaepeli.

Varavara se Zisu pa Qetisemani

(Maka 14:32-42; Luke 22:39-46)

³⁶ Meke turaⁿa lani Zisu sari Nana disaepeli pa keke vasina pozana Qetisemani. Meke tozi ni Sa sarini, “Habotu tani gamu, maqu hola la varavara pana hoi si Rau,” gua si Asa. ³⁷ Turaⁿia Sa se Pita meke sari karua tuna e Zebeti. Talotaⁿa na balabala mamata sisigiti si Asa. ³⁸ Meke zamai Sa sari ka ⁿeta, “Sa maqomaqoqu si siⁿia na tinalotaⁿa nomana hola ke tata mate nia Rau. Koa tani mamu kopu na varavara turaⁿau,” gua si Asa.

³⁹ Meke ene va seu hite la si Asa, meke hoqa oporapaha pa pepeso, meke varavara guahe: “Tamaqu, be boka, si Mu va rizu taloa ia sa totošo tinasigiti hie koa Rau; ba lopu Qua hiniva, ba lalae Mua hiniva tu Goi,” gua si Asa.

⁴⁰ Meke pule la koari ka ⁿeta disaepeli si Asa, meke dogori Sa korapa putadi, ke zama la si Asa koe Pita, “Vegua, lopu boka kopu na varavara turaⁿau gamu si Rau pa keke aoa? ⁴¹ Mi kopu na varavara pude mi lopu hoqa la pa tinoketoke; sa maqomaqo si hiva, ba malohoro sa tini,” gua si Asa.

* 26:32 Mt 28:16

⁴² Meke la varavara vina rua totošo se Zisu, meke zama, “Tamaqu, be lopu boka tava rizu taloa koa Rau sa kapa tinasigiti hie, ba kaqu napoa tugo Rau gua, si leana mo; mani ta evaṅa sa Mua hiniva,” gua si Asa.

⁴³ Totoso asa, si kekere pule la si Asa koari ka ṅeta disaepeli meke dogori Sa korapa putadi, sina edi puta hola si arini. ⁴⁴ Ke vekoi Sa si arini, meke pule la varavara si Asa pa vina ṅeta totošo; zama pule nia tugo Sa sa vinaravara pu ele varavara nia Sa.

⁴⁵ Beto asa si pule la si Asa koari ka ṅeta disaepeli, meke zamai Sa, “Lopu ṅazulu gamu tu puta si gamu? Dotu, ele kamo sa totošo pude kaqu ta vala pa limadi rina tie kaleadi sa Tuna na Tie. ⁴⁶ Dotu, ele kamo mo hie sa tie pu vata qoraqu Rau! Aria, turu mada la tutuvia,” gua se Zisu.

Ta Vagi se Zisu Koari na Kana

(Maka 14:43-50; Luke 22:47-53; Zone 18:3-12)

⁴⁷ Sipu korapa zama se Zisu, si mae kamo gana mo se Ziudasi sapu keke ri ka manegi rua disaepeli. Garunu luli ni rina ṅati hiama na koimata tadi na tie Ziu koa sa si keke puku minate lavata. Paleke dia vedara na huda sekesekeana si arini. ⁴⁸ Keke vina gilagila si ele tozi veko ni e Ziudasi koa rini, “Sa tie sapu kote la ahoa rau, si Asa tugo sa tie sapu hiva nia gamu, mi la tuqe vagia,” gua si asa. ⁴⁹ Meke ene toṅoto la koe Zisu se Ziudasi meke zama, “Leana Titisa,” gua si asa; meke tiqe ahoa* sa se Zisu.

⁵⁰ Meke olaṅa la koasa se Zisu, “Mu evaṅia tu gua sapu mae nia goil” gua si Asa. Meke mae vagia rini se Zisu, meke tuqe va nabua. ⁵¹ Keke ari na disaepeli pu lulidi koe Zisu, si saputu vagia sa sa nana magu meke seke tarasa pania sa si keke kali taliṅana sa pinausu tanisa ṅati hiama kenukenu.

* 26:49 Hahanana getugetu tadi na baere pude varitutuvi.

⁵² Ba norea Zisu si asa, “Voi pulea sa mua magu pa nana vovoina! Ari doduru pu varipera pa magu, si kaqu mate tugo pa magu. ⁵³ Vegua, lopu gilania tu goi sapu boka tepa ia Rau sa Tamaqu, meke kote boka garunu gore mae ni mo Sa sari soku vuro tina hola mateana pude toka Nau? ⁵⁴ Ba be evaⁿia Rau sapu gua asa, si lopu kaqu tava gorevura gua sapu tozia sa Kinubekubere Hope, sapu kaqu ta evaⁿa gua sapu korapa hie.”

⁵⁵ Meke zama la koasa qeto minate lavata se Zisu, “Vegua na tie hikohiko na variva mate si Rau, ke paleke Nau vedara na huda sekesekeana tu gamu pude mae vagi Au? Nake hoke habotu variva tumatumae mo si Rau pa Zelepade doduru rane, ba lopu tuqe vagi Au tu gamu?*

⁵⁶ Ba pude madi tava gorevura tugo sari doduru gua pu koroto ni rina poropita gua, ke ta evaⁿa sari doduru pu gua hire.” Meke pa toতোসা asa si govete veko pania rina disaepeli si Asa.

Ta Turaⁿa La pa Vinaripitui tadi na Tie Ziu se Zisu

(Maka 14:53-65; Luke 22:54-55,63-71; Zone 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Meke ari kasa tugo pu la tuqe vagina se Zisu si turaⁿia si Asa meke la pa vetu te Kaeapasi, sa ⁿati hiama kenukenue; vasina pu korapa koa varigara sari na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese meke sari na koimata tadi na tie Ziu. ⁵⁸ Ba se Pita si lululi mudi mae pa seu, meke kamo la koasa pavasa pa sadana sa vetu tanisa ⁿati hiama. Nuquru la si asa meke la habotu somanae nana koari na tie kopu, hiva gilania sa gua sapu kote ta evaⁿa koe Zisu. ⁵⁹ Podekia rina ⁿati hiama, meke sari doduru tie pa korapa Sanihiderini, sa puku tie varipitui tadi na tie Ziu^d, pude hata vura ni si kaiqa vina sosode kokohadi, pude boka zutua meke va matea se Zisu, gua. ⁶⁰ Soku tugo

* 26:55 Lk 19:47, 21:37

arini si turu la meke va vura dia koha, ba lopu boka. Vina betobeto si turu la si karua tie. ⁶¹ Zama sari karua, “Sa tie hie si zama, ‘Boka huaria Rau sa Zelepade te Tamasa, meke kuri pulea mo pa ka neta rane,’ gua si Asa,” gua sari kara.*

⁶² Meke turu sa nati hiama kenukenuue meke nanasia sa se Zisu. “Vegua, lopu kote olaⁿia tu Goi gua sapu zutu nigo ri karua hire?” ⁶³ Ba lopu kulu se Zisu. Meke zama pule la koa Sa sa nati hiama kenukenuue, “Pa korapa pozana sa Tamasa toana si tepa igo rau, mu tozi va hinokara ni gami; Agoi tugo sa Karisito^d, sa Tuna sa Tamasa?” gua si asa.

⁶⁴ Meke olaⁿa la koasa se Zisu, “Uve, Arau tugo sa Karisito; ba maqu tozini gamu si hie, sapu lopu seunae si kote dogoria gamu habotu sa Tuna na Tie pa kali mataona sa Tamasa pu tagoi sari doduru niniraⁿira, meke kote pule mae gua koari na lei pa maⁿauru si Asa!” gua se Zisu.*

⁶⁵ Pa totosoa asa si daku rikatia sa nati hiama kenukenuue sa nana poko meke zama, “Ele avosia mo gamu sapu va tamatamasae pule nia si Asa! Lopu hiva ni pule gita si kaiqa tie va sosode, sina vaquru avoso sotia mia mo gamu sa Nana vina tamatamasae!” ⁶⁶ Ke na sa sa mia binalabala?” gua si asa. Meke olaⁿa sari doduru koasa vinarigara, “Ele sea mo si Asa, ke garona tugo pude kaqu tava mate!” gua si arini.

⁶⁷ Beto asa si loroa rini sa isumatana, meke komitia rini. Meke zama sarini pu poharana Sa,* ⁶⁸ “Ego, Agoi sa Karisito, Mu korokorotae sapu esei si korapa seke igo!” gua si arini.

Oso nia Pita se Zisu

(Maka 14:66-72; Luke 22:56-62; Zone 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Ego se Pita si korapa habotu nana pa korapana sa pavasa pa sadana sa vetu tanisa nati hiama kenukenuue,

* 26:61 Zn 2:19 * 26:64 Dan 7:13 * 26:65 Liv 24:16 * 26:67 Ais 50:6

meke mae koa sa si keke nabulu vineki tanisa nati hiama meke zama la koasa, “Agoi tugo si keke sapu luli koe Zisu sa tie Qaleli!” gua si asa. ⁷⁰ Ba oso si asa pa kenudi ri doduru, “Lopu hite gilania rau sapu gua korapa zama nia goi sana,” gua si asa. ⁷¹ Meke ene vura la se Pita pa sasadana sa pavasa meke dogoria pule keke nabulu vineki si asa, ke zama la koari na tie vasina sa vineki, “Sa tie hie si hoke lululi koe Zisu pa Nazareti,” gua si asa.

⁷² Ba oso pule tugo se Pita, meke zama tokotokoro si asa, “Lopu hite gilania rau sa tie sana!” gua si asa.

⁷³ Lopu seunae sapu gua asa, si mae koe Pita saripu turu tata vasina meke zama la koasa, “Namu agoi hokahokara mo si keke koari pu lululi koe Zisu, sina tava sosode mo koasa mua vinahoqa zama gugua ri pa Qaleli,” gua si arini.

⁷⁴ Meke zama se Pita, “Zama tokotokoro si rau pa hinokara! Be kokoha si rau, si mani va kilasau sa Tamasa, namu lopu hite gilana hokaria rau sa tie sana!” gua si asa. Lopu seunae hoi, si kabo mo sa kokorako. ⁷⁵ Meke tiqe balabala ia Pita gua sapu tozia Zisu koasa, sapu guahe, “Sipu lopu ele kabo sa kokorako, si kaqu oso nau goi ka neta toto,” gua. Meke vura taloa se Pita meke la kabo ta nusunusurae pa sada.

27

*Ta Tura*na La Koe Paelati se Zisu
(Maka 15:1; Luke 23:1-2; Zone 18:28-32)

¹ Pana munumunu hokara si varigara sari doduru nati hiama meke sari koimata tadi na tie Ziu, meke va ego ia rini gua pude va matea se Zisu. ² Pusi rini sari limana, meke tura^ana la nia rini si Asa koe Paelati^d, sa qavuna tadi na tie Roma.

*Mate Pule nia se Ziu*dasi
(Tinavete 1:18-19)

³ Meke sipu avoso nia Ziudasi, asa sapu qorana se Zisu, sapu ele ta zutu pude tava mate se Zisu, si pulepaho si asa, ke paleke pule lani sa sari ka tolonavulu poata siliva koa ri na nati hiama na koimata tadi na tie Ziu.* ⁴ La zama helahelae guahe si asa, “Ele sea si rau sapu vata qorae ia rau sa tie tonoto pude tava mate,” gua. Meke olana la ia rini si asa, “Asa si lopu mami ginugua gami ba mua ginugua telemu,” gua si arini.

⁵ Meke gona veko ni Ziudasi pa Zelepade sari na poata, meke vura taloa nana, meke la huqi pule nia si asa.

⁶ La pudiki vagi rina nati hiama sari na poata, meke zama, “Na poata lae ehara si hire, ke lopu tonoto pa nada Tinarae pude vekoi gita koasa lose vekovekoana poata pa Zelepade,” gua sarini. ⁷ Variva ego nia rini sa poata asa si pude holu nia keke vasi pepeso tanisa tie tavetavete raro patu, pude na popomunuana tadi na tie karovodi, gua. ⁸ Gua asa ke sa vasina asa si ta pozae na “Pepeso Tana Ehara,” kamo pa rane ninoroi. ⁹ Ke gorevura gua sapu zama nia sa poropita Zeremaea sapu guahe:

“Vagi rini sari ka tolonavulu poata siliva
sapu holu nia rina tie Izireli si asa;*

¹⁰ meke tavetavete nia rini pude holu vagia sa pepeso tanisa tie tavetavete raro patu,
gua tugo sapu garunu nau sa Banara,” gua.

Nanasia Paelati se Zisu

(Maka 15:2-5; Luke 23:3-5; Zone 18:33-38)

¹¹ La turu pa kenuna e Paelati sa Qavuna se Zisu, meke nanasia sa Qavuna si Asa, “Vea Agoi tugo sa Banara tadi na tie Ziu?” gua si asa. Meke olana se Zisu, “Uve, gua tugo sapu zama nia goi sana,” gua si Asa. ¹² Ba toতোসো ta zutu si

* 27:3 TTA 1:18-19 * 27:9 Zak 11:12-13

Asa koari na n̄ati hiama, na koimata tadi na tie Ziu si lopu hite olañi Zisu.

¹³ Ke zama pule la koa Sa se Paelati, “Vegua, lopu avosi tu Goi sari doduru ginugua pu zutu nigo rini hire?” gua si asa. ¹⁴ Ba lopu hite hiva olaña se Zisu, ke magasa hola sa Qavuna.

Ta Vizata pude Tava Mate se Zisu

(Maka 15:6-15; Luke 23:13-25; Zone 18:39, 19:16)

¹⁵ Ego, sa hahanana tanisa Qavuna Roma pa doduru Inevaña Pasova si pude vata rupahia si keke tie ta pusina koari na tie Ziu; keke tie sapu hiva vata rupahia rina kobi tinoni pu la tepa koasa Qavuna. ¹⁶ Somana ta pusi pa toতোসা asa si keke tie kanaanana hola, na pozana sa si e Zisu Barabasi. ¹⁷ Sipu varigara la sari na kobi tinoni si nanasi Paelati si arini, “Esei ari kara si hiva vata rupahia gamu? E Zisu Barabasi? Ba e Zisu sapu ta pozae Karisito?” gua si asa. ¹⁸ Gilana valeania Paelati sapu sari kasa tie Ziu pu tuqei sari na n̄inirañira hire, si pa dia kinonokono mo meke la luara vala rini koasa se Zisu.

¹⁹ Sipu korapa habotu nana pa habohabotuana varipitui se Paelati, si garunu la nia sa nana barikaleqe si keke inavoso koa sa, sapu zama guahe: “Mu lopu tavete nia keketona goi sa tie tonoto sana, sina soku ginugua variva talotañadi si putagitai rau koa sa guguaana sa Tie sana pa boni lahe,” gua si asa.

²⁰ Ba sari na n̄ati hiama, meke sari na koimata tadi na tie Ziu, si sovutu nonoi sari na kobi tinoni, pude la zama ia se Paelati pude vata rupahia se Barabasi, ba va matea se Zisu, gua.

²¹ Ke nanasi Paelati sari na kobi tinoni, “Esei ari kara tie hire si hiva nia gamu pude vata rupahia rau?” gua si asa, “E Barabasi!” gua si arini.

²² Meke nanasi Paelati, “Ke sa kaqu tavete nia rau se Zisu sapu ta pozae Karisito?” gua si asa. Meke ola_{na} si arini, “Va matea gana pa korosi!” gua sari doduru.

²³ Ba nanasa pulei tugo Paelati, “Na sinea sa si tavetia Sa?” Ba velavela va sisigita_e si arini meke zama, “Va matea gana pa korosi!” gua sarini.

²⁴ Meke sipu do_{no} gilania Paelati sapu loketo_{na} pule si kote boka eva_{na} sa, ba na vinari kakatorai mo si kote ta eva_{na}, gua; si la siovo kolo si asa, meke nuzapa lima pa kenudi ri kobi tinoni, meke zama, “Ilolo si rau koasa minate tanisa tie hie, mia tinavetena gamu si hie,” gua si asa.*

²⁵ Meke ola_{na} sari kobi tinoni, “Va goregore nia koa gami meke koari na tumami sa vina kilasa koasa vina matena Sa!” gua si arini.

²⁶ Ke vata rupaha vala nia e Paelati koa rini se Barabasi, ba vata seke nia hilihiliburuana sa se Zisu, meke tiqe luara vala sa koa rini pude madi la va matea pa korosi, gua.

*Va Sisire nia Rina Solodia se Zisu
(Maka 15:16-20; Zone 19:2-3)*

²⁷ Beto si tura_{na} nuquru la nia rina solodia te Paelati pa vetu qavuna se Zisu, meke varigara beto la koa Sa sari doduru solodia. ²⁸ Va gore pani rini sari Nana poko, meke va sage hobe nia rini si keke poko doduru zi_{na} sapu tana ba_{na}. ²⁹ Meke vagi rini si kaiqa lela_{na} aroso rakih_i meke tavetia rini si keke piribatu rakirakih_i guana toropae ba_{na}, meke va hakea rini pa batuna, meke va ta_{nini} nia rini si keke kolu pa limana, meke todo_{no} va sisirei nia rini si Asa meke zama, “Mani toa va gelenae sa Ba_{na} tadi na tie Ziu!” gua. ³⁰ Loroa rini si Asa, meke vagia rini sa kolu meke seke nia pa batuna. ³¹ Beto va sisire gunia rini, si va gorea rini sa poko zi_{na}, meke va sage pule nia rini

* 27:24 Diut 21:6-9

sari Nana poko soti telena, meke tiqe turana vura nia rini pude la va matea pa korosi.

Tava Mate pa Korosi se Zisu

(Maka 15:21-32; Luke 23:26-43; Zone 19:17-27)

³² Sipu korapa topue vura la rini, si tutuvia rini si keke tie pa popoa Saerini, pozana si e Saimone. Garunu zukuru ia ri na solodia si asa pude palekia sa korosi te Zisu. ³³ La kamoia rini sa vasina sapu Qoloqota pozana, ginuana asa si na vasina batu* tomate. ³⁴ Vasina si ponua vaeni rini sapu heni nia tinitonua pasa rini. Ba totošo linilini podekia mo Zisu, si korona napo ia Sa.* ³⁵ Meke poka nia rini pa korosi si Asa, beto meke vari hia ni rini pa mudumudukeda sari Nana poko.* ³⁶ Beto hoi si habotu kopukopu nia rini si Asa vasina. ³⁷ Kali sage koasa batuna Sa si ta veko sa kinubekubere sapu tozia sa tinazutuna Sa, sapu guahe: “HIE SE ZISU, SA BANARA TADINA TIE ZIU,” gua. ³⁸ Meke karua tie hikohiko si somana ta poka pa hopeke dia korosi, keke pa kali mataona, meke keke pa kali gedena.

³⁹ Sari na tie pu ene hola si qenoqeno batudi meke pesipesia rini se Zisu.* ⁴⁰ Meke zama si arini, “Agoi sapu kote huarana sa Zelepade, meke kuri pulea pa ka neta rane, gua! Ego harupu pule nigo ko, mamu gore mae koasa korosi sana be na Tuna Tamasa si Goi!” gua si arini.*

⁴¹ Sari na nati hiamā, na tie va tumatumae koasa Tinarae te Mosese, meke na koimata tadi na tie Ziu ba va sisire gunia tugo rini se Zisu, ⁴² meke zama si arini, “Votiki tie si harupi Sa, ba lopu boka harupu pule nia! Lopu Asa tu sa Banara tadi pa Izireli? Be boka gore mae Sa pa korosi kamahire, si kote va hinokaria gita. ⁴³ Rauea Sa sa

* 27:33 Hokara sa ginuana sa vasina sapu sa dinoona sa toqere si guana batu tomate. * 27:34 Sam 69:21 * 27:35 Sam 22:18

* 27:39 Sam 22:7, 109:25 * 27:40 Mt 26:61; Zn 2:19

Tamasa meke poza pule nia ‘Tuna Tamasa’ gua. Ego, mada dogoria be kote hiva harupia Tamasa si Asa kamahire,” gua si arini.* ⁴⁴ Kamo koari karua tie hikohiko sapu sigoto turani Sa pa korosi, ba somana zamazama nonoivala la gua tugo koa Sa.

*Sa Minate te Zisu
(Maka 15:33-41; Luke 23:44-49; Zone 19:28-30)*

⁴⁵ Meke pana kamo sa korapa rane si huporo sa doduru popoa, padana ka neta aoa. ⁴⁶ Sipu kamo neta koloko, si kabo velavela se Zisu, “*Ilai, Ilai lema sabakatani?*” Na ginuana sa si guahe: “Qua Tamasa, Qua Tamasa, na vegua ke veko pani Au tu Goi?” gua.*

⁴⁷ Kaiqa rina tie pu turu vasina si avosia ri sapu gua asa, meke zama si arini, “Korapa tiokia Sa se Ilaiza,” gua.

⁴⁸ Keke arini si tuturei la vagia si keke puha, meke ponā va bobosia sa pa vaeni pasana, meke va sotoa sa pa keke kolu, beto meke huhuku sage la nia sa pude podekia va napo nia se Zisu, gua.* ⁴⁹ Ba zama sari kaiqa, “Aqa paki, mada dogoria, hokara kote mae harupia e Ilaiza Sia,” gua si arini.

⁵⁰ Meke kabo va ululae pule se Zisu, meke tiqe luaria Sa sa siniño.

⁵¹ Pa totoaso asa si ta rikata rua sa poko gobana sa Lose Hopena pa korapana sa Zelepade pa Zerusalema podalae panauluna meke kamo pa hubina. Niu sa pepeso, meke viqala sari na patu.* ⁵² Sari na lovu si tukele, meke sokudi rina tie te Tamasa saripu ele mate si tava toa pule. ⁵³ Luara vekoi rini sari na dia lovu, meke pa mudina sa tinoa pule te Zisu pa minate, si la si arini koa sa vasileana hope sapu pa Zerusalema, meke soku tie dogori vasina.

* 27:43 Sam 22:8 * 27:46 Sam 22:1 * 27:48 Sam 69:21 * 27:51 Ekd
26:31-33

⁵⁴ Sa palabatu tadi na solodia meke sari nana tie varipera si matagutu sisigiti sipu dogoria rini sa niu, meke sari ginugua pule saripu ta evana, meke zama si arini, “Hinokara, na Tuna tugo Tamasa sa Tie hie,” gua si arini.

⁵⁵ Soku barikaleqe saripu lulidi mae koe Zisu pa Qaleli pude toka nia si Asa, si koadia vasina. Turu pa seuna si arini meke donodono la.* ⁵⁶ Ari Mere pa vasileana Magidala, meke e Mere sapu tinadia ari Zemisi e Zosepa, meke sa barikaleqe te Zebeti si koa somanae koari kasa barikaleqe arini.

Ta Veko pa Lovu sa Tinina Zisu

(Maka 15:42-47; Luke 23:50-56; Zone 19:38-42)

⁵⁷ Meke sipu veluvelu sa popoa, si mae kamo se Zosepa, sapu keke tie tagotago pa vasileana Arimatia. Na keke disaepeli tugo te Zisu si asa. ⁵⁸ La koe Paelati si asa meke la tepa ia sa sa tinina e Zisu. Va malumia Paelati pude vala nia koe Zosepa si Asa. ⁵⁹ Ke la va gore vagia Zosepa si Asa meke hade nia poko keoro viana sa. ⁶⁰ Meke la vekoa sa pa nana lovu soti telena, sapu vaquru horea mo sa pa kali toqere. Beto asa si topili tuku la nia sa si keke patu nomana pa sasadana sa lovu, meke taloa nana. ⁶¹ Se Mere pa vasileana Magidala, meke keke Mere pule si habotu tia la dia koasa lovu.

Sa Puku Tie Kopu Koasa Lovu

⁶² Meke sipu kamo pule keke rane, sapu sa rane Sabati si mae koe Paelati sari na nati hiama, na Parese. ⁶³ Zama si arini, “Bana, lopu mulini nia gami sa zinama tanisa tie kokohana sana sipu lopu ele mate Sa; zama si Asa, ‘Pana hola neta rane si kote toa pule pa minate si Asa,’ gua.* ⁶⁴ Ke mamu garunu nia tie kopu sa lovu pude kopu totoko

* ^{27:55} Lk 8:2-3 * ^{27:63} Mt 16:21, 17:23, 20:19; Mk 8:31, 9:31, 10:33-34; Lk 9:22, 18:31-33

nia osolae kamo sa rane vina neta, pude madi lopu la hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina beto meke la kokoha koari na tie sapu ‘Ele toa pule si asa pa minate,’ gua. Meke sa kinohakoha vina betobeto asa si kote kaleana hola nia sapu kekenu,” gua si arini.

⁶⁵ Meke zama se Paelati, “La vagi kaiqa tie kopu mamu kopu totoko nia sa lovu, gua sapu bokaia gamu,” gua si asa.

⁶⁶ Ke taluarae si arini meke la tokoro va nabu valeania rini sa patu tukuna sa lovu, meke veko nia tie kopu rini si asa pude kopu totoko nia.

28

Sa Tinoa Pule te Zisu pa Minate

(Maka 16:1-10; Luke 24:1-12; Zone 20:1-10)

¹ Pa vaqavaqasa rane Sade, pa mudina sa rane Sabati, si topue la sari Mere sa barikaleqe pa vasileana Magidala, meke keke Mere pule, pude la hopiki nia sa lovu, gua.

² Pa tooso asa si kamo va hodaka gana si keke niu lavata. Gore mae pa manauru si keke mateana te Tamasa meke la topili pania sa sa patu tukuna sa lovu, meke habotu hake nana koasa patu. ³ Sa dinonona Sa si malara guana kapi, meke sari Nana poko si keoro sisigiti guana sinou. ⁴ Sari tie kopu si matagutu sisigiti, ke neneqara si arini, meke dono guana tie matedi.

⁵ Meke zama la koari karua barikaleqe sa mateana, “Mi lopu matagutu, gilania qua rau sapu korapa hata ia gamu, se Zisu sapu tava mate pa korosi. ⁶ Ba lopu koa tani si Asa. Ele toa pule tu si Asa, gua tugo sapu ele tozia Sa. Mae mamu dogoria sa vasina pu eko Sa. ⁷ Tuturei la kamahire mi la tozi ni sari kasa Nana disaepeli, sapu ele toa pule tu si Asa pa minate, meke korapa la va kenue koa gamu pa Qaleli si Asa. Vasina tu kote la dogoria gamu. Mi lopu mulini nia gua sapu tozini gamu rau hie,” gua sa mateana.

⁸ Ke tuturei taluarae pa lovu sari karua. Matagutu dia, ba qetuqetu hola dia tugo; meke toতোসো haqala la sari karua pude la tozi ni sari kasa Nana disaepeli, gua, ⁹ si tutuvu va hodaki Zisu sari karua, meke zamai Sa, “Mi koa bule,” gua si Asa. Meke mae hoqa todoño koa Sa sari karua, tuqei rini sari nenena, meke vahesia rini si Asa. ¹⁰ Meke zama la i Zisu, “Mi lopu matagutu, la mamu tozi ni sari kasa tasiqū pude topue la pa Qaleli. Vasina tu si kote dogorau rini si Rau,” gua si Asa.

Sa Tinozi tadi na Tie Kopu pa Lovu

¹¹ Meke sipu korapa ene pule la sari na barikaleqe, si pule la pa Zerusalemā sari kaiqa rina solodia pu kopu koasa lovu, meke la vivinei ni rini koari na nati hiama sari doduru ginugua saripu ta evaṇa. ¹² Meke varigara sari na nati hiama na koimata tadi na tie Ziu, meke pada ia rini gua sapu kote taveti rini. Poni va soku ni poata rini sari kasa solodia pu kopu koasa lovu, ¹³ meke zamai rini, “Kote zama guahe si gamu: Totoso korapa puta gami pana boni, si mae hiko vagia ri Nana disaepeli sa tinina, mi gua. ¹⁴ Meke be avoso nia sa Qavuna sa ginugua asa, si kote podekia gami pude zama ia si asa, sapu lopu sea si gamu, ke lopu kaqu kamo pa tinasuna si gamu,” gua si arini. ¹⁵ Ke vagia rina solodia sa poata, meke lulia tugo rini gua sapu tozi ni rina nati hiama koa rini. Ke sa inavoso gua tu asa si ene koari na tie Ziu, kamo pa rane ninoroi.

Vura koari Nana Disaepeli se Zisu

(Maka 16:14-18; Luke 24:36-49; Zone 20:19-23; Tinavete 1:6-8)

¹⁶ Meke topue la sari na disaepeli koasa toqere pa Qaleli, vasina sapu tozi ni Zisu pude la.* ¹⁷ Totoso dogoria rini se Zisu, si vahesia rini si Asa, ba kaiqa arini si korapa nunala dia tugo. ¹⁸ Meke tata la koa rini se Zisu, meke zama,

* 28:16 Mt 26:32; Mk 14:28

“Doduru niniranira pa Manauru, meke pa pepeso si ele ta poni ni Rau. ¹⁹ Mi la gamu koari doduru butubutu pa ninae vasina. Mi va evanae ni Qua disaepeli si arini. Mi papitaiso i pa korapa pozana sa Tamada, na Tuna meke sa Maqomaqo Hope.* ²⁰ Mi va tumatumae ni si arini pude va tabei sari doduru gua saripu tozi ni gamu Rau; meke kaqu koa somana koa gamu si Rau, osolae kamo na kamo,”
gua se Zisu.

* 28:19 TTA 1:8

Buka Hope

The Holy Bible in the Roviana language of the Solomon Islands

Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 24 Dec 2020 from source files dated 24 Dec 2020

2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5